

גמרא סדורה

מסכת

קידושין

סוגיות משפחה

דפים - כט,א-מ,א ; פ,ב-פ,ב

מהדורה מנוקדת, מפוסקת,
מחולקת לסוגיות ולפסקאות

עם רש"י

יצא לאור על ידי עמותת
"וכל בניך לימודי ה'"

אלול תשע"א

בהצלחה - יגיעת ומצאת - תאמין!!!

להארות והערות
דניאל ברק ווינט
טל' - 0526071122
דוא"ל vinetd@neto.net.il
עתניאל ד.ה. הר חברון 90407

כל הזכויות על הטקסט שמורות למכון ממרא.
כל הזכויות על הניקוד, הפיסוק והחלוקה לסוגיות ופסקאות
שמורות לעמותת "וכל בנייך לימודי ה".

ניתן לצלם ולהדפיס לשם לימוד וללא מטרות רווח.

אלול תשע"א

הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו

הקדמה

התלמוד משול לים - "ים התלמוד".

בהבנה ראשונית, דימוי זה בא ללמדנו על היקפו ועומקו. כל עולם ההלכה והמחשבה בנויים על התלמוד. בהבנה נוספת אפשר לומר שהדימוי לים הוא גם בשל מראהו החיצוני¹. דף הגמרא מורכב מטקסט רציף, שאינו מפוסק ואינו מחולק לפסקאות. במבט שטחי הוא נראה כפי שהים נראה מרחוק - מרחב אחיד ומונוטוני, אך המתקרב אל הים, רואה שהים רועש וגועש. כך למעשה גם תלמודנו. קושיות ותרוצים, דחיות והוכחות, שאלות ותשובות, אמוראים הנלחמים במלחמתה של תורה, תקופות שונות ובתי מדרש שונים - שונים במיקומם הגאוגרפי ושונים בראייתם ובמחשבתם - אך כולם נמצאים - יחד, באותו מרחב תלמודי, באותו ים התלמוד. באותה "תורה שבעל פה".

"גמרא סדורה" מנסה להראות ללומד את הגלים, ולגרונו להיכנס לתוך "ים התלמוד", וליצור גלים חדשים - לתורות והחידושים המתחדשים, ללמדנות ולהפנמה של הנשמה הגדולה של נשמת האומה הגלומה בתוך ים התלמוד, שאלפי שנים עם ישראל לומד אותה ומוסר את נפשו עליה, עד שאף הגוי מבין וקורא ליהודי - "היהודי התלמודי".

ב"גמרא סדורה" חילקנו את הגמרא לסוגיות, כל סוגיה חילקנו לפסקאות, הוספנו ניקוד ופיסוק, דברים המאפשרים ללומד לעקוב אחרי מהלך הדין, ולראות בראיה טובה יותר וכוללת יותר את התמונה השלימה של בית המדרש ומבנה של הסוגיה, ולא לטבוע בים הפרטים.

הגמרא היא המרכיב היסודי של התורה שבעל פה, כשמה כן היא, עיקר הלימוד הוא בעל פה, בחברותא, בבית המדרש. הגמרא הכתובה היא רק הכלי הגופני המחזיק את הנשמה, היצירה המחברת את תורת ה' עם חכמי תורה שבעל פה ממשה רבינו עד ימינו אנו.

¹ רעיון זה הובא על ידי הרב מיכאל ויגודה בהקדמתו לגמרא ערוכה על פרק המפקיד, תשנ"ט.
כל הזכויות שמורות - גמרא סדורה - עמותת וכל בניין vechol.banayich@gmail.com - דניאל ברק ווינט 0526071122

גמרא סדורה

"ריש לקיש אמר: אם ראית תלמיד שלמודו קשה עליו כבדו – בשביל משנתו שאינה סדורה עליו, שנאמר: 'והוא לא פנים קלקל' (קהלת י). מאי תקנתיה? – ירבה בשיבה, שנאמר: 'וחילים יגבר, ויתרון הכשיר חכמה' – כל שכן אם משנתו סדורה לו מעיקרא. כי הא דריש לקיש הוה מסדר מתניתיה ארבעין זמנין כנגד ארבעים יום שניתנה תורה, ועייל לקמיה דרבי יוחנן, רב אדא בר אבהו מסדר מתניתיה עשרין וארבע זמנין כנגד תורה נביאים וכתובים. ועייל לקמיה דרבא." (תענית ז ע"ב)

כותב רבי עקיבא איגר:

"... והנני רואה שבני הגאון נרו יאיר כבר קרוב להתחיל בדפוס, אבקשך בני ידידי לפקוח עין על זה שיהיה נדפס על נייר יפה דיו שחורה ואותיות נאותות, **כי לדעתי הנפש מתפעלת והדעת מתרועעת והכוונה מתעוררת, מתוך הלימוד בספר נאה ומהודר** (וההיפוך בהפכו, אם הכתב מטושטש והוא כמעט כדרך מה שאמרו ז"ל, כל הקורא בלא נעימה וכו' ... ונתתי להם וכו' ומשפטים לא יחיו בהם). כי אלו מעירים ומשמחים הנפש והכוונה נכונה עם השמחה אל הדיבור הן כמו נשמה וחיות אל הגוף." (רבי עקיבא איגר זצוק"ל בהקדמה לשו"ת רעק"א)

מרח הרב קוק זצ"ל כותב אגרת² בדיוק בנושא זה – על הוצאת מהדורה חדשה לתלמוד הבבלי³:

ב"ה כ"ז אייר תר"ץ

לכ' החברה אמנות, ליד הדרת כבוד הגברת מרת שושנה פרסיץ.

הנני בזה מתכבד להציע לפני כבודם ענין נכבד שהוא מתאים לדעתי לשאיפותיהם הנעלות, בדבר תחיית ספרותינו, לכל מקצועותיה. זה שנים רבות אשר חיפוש דרך להקלת לימוד התלמוד מעסיקה את החלק החשוב של הדואגים בעד העתיד של חינוכנו בארץ ישראל, ובחו"ל.

הגורם היותר גדול להכבדת ההבנה של התלמוד הוא היותו מסור לנו כמו שהוא, בלא סימני הפסק ויתר הסימנים המטעימים ומקילים את ההבנה. הרבה חלמנו שיבא זמן וימנה החסרון הזה, ואור חדש יאיר על שמי התלמוד ויתרבו לומדיו ומכיריו בקרבנו, לאושר עמנו ורוחו העצמי הקשור בתגבורת המעיין החי, אשר ממנו הננו שואבים חיים ואורה נפשית.

והנה נהרתי מאד לראות איש אחד מיחידי הסגולה שבתופשי התורה הרבנים הצעירים, אדם גדול בתורה וביושר המדות והרגשות העדינות נצר מגזע היחש והמעלה של גאוני וקדישי ישראל הרב הגדול מו"ה שבתי בורנשטיין נ"י שהוא במרחץ גדול וחפץ נפשי עמוק נכנס בעבודת הקודש הזאת וסידר כבר מסות אשר היו לפני ומצאתים ישרים ומדויקים מאד, ועתה כלום הדבר חסר רק שתמצא אגודה בעלת יכולת ובעלת רצון להגשים את המחשבה הגדולה הזאת להוציאה אל הפועל, וחושבני שאגודתכם הנכבדה היא הראויה לכך. על כן הנני מציע לפני כבודם יחד את הרעיון ואת האישיות העובדת בו, ואני מקוה שחפץ ד' זה יבדכם יצליח להתקשר בקשר עם עבודה והכשרה עם העובד הנאמן והעדין הזה ויצא על ידכם מפעל מזהיר אשר יתרום את חותמו על תקופת החיים של דורנו במובן הרוחני בהבלטה רשומה לטובה ולברכת דורות.

² אוצרות הראי"ה ח"ב מכתבים עמוד 1069

³ מרח הרב קוק זצ"ל בהסכמה לגמרא מסכת מכות של הרב שבתי בורנשטיין כתב:

"**חביבה עלי מאוד הפעולה הרצויה**, אשר התחיל האיש כלבבי, הרב הגדול מו"ה שבתי בורנשטיין שליט"א, כאשר כבר הראה חזותו לרבים בהחלק של מסכת ברכות, שהדפיס עם הסימנים בצירוף הערותיו היקרות. ומאד שמח לבי בהודע לי כי כעת נתכוננה חברה לשם אותה המטרה הקדושה של **הוצאת ספרי תורה שבע"פ מנוקדים ומסומנים**, ע"פ השיטה של יו"ר החברה הרב הג' המחבר מוהר"ש הנ"ל בשם 'טעם ודעת'. הנני בה מאשר את הרעיון הגדול הזה, ומבקש מכל מכירי ויודעי שמי לעזור להגשמתו בחיים ובפועל, וישוטטו רבים במרחבי תורתנו הקדושה, חיי עולם אשר נטע ד' בתוכנו, זו תורה-שבע"פ, שעליה כרת הקב"ה ברית עם ישראל וכל המשתתפים במצוה רבה זו יתברכו ממקור הברכות! כנה"י ונפש מברכם מקודש."

כל הזכויות שמורות - גמרא סדורה – עמותת וכל בניין vechol.banayich@gmail.com – דניאל ברק ווינט 0526071122

מתוך עקרונות אלו, ועל פי דברי רבותינו, מוגשת כאן מהדורת **"גמרא סדורה"**.

מהדורה זו מתייחדת בכמה דברים:

1. המהדורה מנוקדת ומפוסקת.
2. הגמרא מחולקת לסוגיות, כל סוגיה מחולקת לפסקאות, וכל פסקה מחולקת ל"שורות בעלות משמעות".
3. שמות התנאים והאמוראים בהיותם דוברים מודגשים.
4. ציטוטים מהתנ"ך מודגשים במרכאות, בגופן "סת"ם" ובצבע.
5. ציטוטים של משניות וברייתות במרכאות, בגופן "גוטמן הודס" ובצבע.
6. הגמרא עצמה כתובה בגופן "דוד".
7. כל סוגיה מתחילה בעמוד חדש.
8. הגמרא נמצאת גם בקובץ "וורד" [ניתן לקבלה אצל העורך] –
ניתן לשינויים כרצון הלומד, להוספת חידושים, הערות, הזחות, הדגשה והכנת דפי מקורות.

עצם הקריאה כך בגמרא, מהווה בסיס משמעותי ללימוד בקיאותי או עיוני. הסוגיה מתוחמת, הפסוקים, משניות וברייתות שנידונים בה מופיעים בגופן מיוחד, ומפנים את תשומת הלב למוקדי הסוגיא, שמות התנאים והאמוראים מודגשים כך שניתנת תשומת לב גם לבעל המימרא ולא רק למימרא עצמה, והחלוקה לשורות מבהירה ומאירת עיניים. ניתן לעשות שימוש נוסף בסוגיות, כגון להפוך את דף הסוגיה לדף עבודה, ועוד שימושים רבים.

לא באנו להכריע בדיוק הנוסח הפיסוק והניקוד על פי כללים חיצוניים – שיקולינו הוא הלומד וקלות ההבנה הנכונה, ובתנאי שכבר הובא על ידי אחד מרבותינו.

נוסח הגמרא הנבחר: על אף ששקלנו, דנו וחשבנו, לא עשינו די כדי להוציא דבר מתוקן, וכמעט על כל תיקון גרסה יש כתבי יד ודפוסים רבים, וכמובן גם גרסת "הראשונים" – השארנו זאת ל'דקדוקי סופרים' ולעיון בכתבי היד, מהדורת שוטנשטיין כבר העיר רבות על הנוסח, ושאר ספרי רבותינו, והחוקרים. צעדנו בעיקר בעקבות גרסת הדפוס המקובל עם שינויים קלים כשחשבנו שזה יהיה לתועלת הלומד.

"וכל בניך לימודי ה'" – לכל אחד מבניו של הקב"ה יש חלק ומקום בלימודי ה', גם בלימוד הגמרא. אשרי עם ישראל, שבישועת ה' על עמו חזר לארץ ישראל, בהתקיימות דברי הנביאים. זכה דורנו שהתרבו ספסלי בית המדרש ודור שלם זוכה מה שלא זכו קודמיו, לשבת באוהלה של תורה, וללמוד שעות רבות ביום את דבר ה'.

בפתח המהדורה נתפלל את תפילת רבי נחוניא בן הקנה בכניסתו לבית המדרש: "יהי רצון מלפניך ה' אלהי שלא יארע דבר תקלה על ידי, ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי, ולא אומר על טמא טהור ולא על טהור טמא, ולא יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם".

כבר בזמן המצאת הדפוס ושינוי כתיבת התלמוד הבבלי מכתב יד לדפוס היו שצווחו על השינוי והחידוש. מהדורת הבבלי הראשונה בדפוס, על אף שהועמדה על ידי דניאל בומברג הנוצרי, ולאחריו על ידי יושטיניאן, התקבלה בבתי המדרשות, וגם מהדורת וילנא של האלמנה והאחים ראם הלכו בעקבותיה. כיום, כשאנו נמצאים בדור של חידושים טכנולוגים, זכינו ביכולת להשתמש בכלים אלו ולהקל על הלומד.

לאחר שהראתי את עבודתי בעימוד דף הגמרא והסוגיה בפני רבנים וקבלתי את הסכמתם להמשיך בעבודתי ואף עודדוני מאוד, וכמו כן פרסמתי באתרי האינטרנט את הדפים וקבלתי תגובות, הערות, הארות ומכתבי תודה, ברצוני להציע את הגמרא סדורה' כעזר ללומד, לציבור הרבנים והתלמידים. אודה מאוד לכל אלו שיראו את הגמרא סדורה' וישתאו, שידונוני בעין טובה ולכף זכות, וששלחו לי את הערותיהם, ובעז"ה אתייחס לכל הארה והערה. ידעו כולם שדנתי עם גדולי הרבנים והמחנכים בענין זה, בשלושת המישורים: **האמיתי, החינוכי והדידקטי**, והשקעתי בזה זמן רב ומחשבה מעמיקה. ויהי רצון ש"לא אכשל בדבר הלכה". מותר ומצווה להעתיק או לצלם שלא למטרות מסחריות. המעוניין בגמרא בקובץ וורד, או כקובץ של דפי עבודה - יכול לפנות אלי.

אנו ממליצים ללמד את התלמידים להכין גמרא במהדורה אישית של התלמיד⁴. תפילתנו היא שאכן מהדורה זו של הגמרא תסייע לכולנו בעבודת הקודש – "ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה". אנו מאמינים שללומד תהיה יותר מוטיבציה **לעמול** בהבנת הסוגיה, איכות הלימוד תעלה, וישאיר חותם ורושם חזק בנפש. עבודת הלימוד וההבנה היא עמל תורה שאין לו סוף; אם טעינו בהבנת הגמרא, בחלוקה לסוגיות ולפסקאות, בניקוד, בפיסוק – אנא כתבו לנו ותעמידנו על טעויותנו.

לשאלות וברורים, ניתן לפנות אלי: דוא"ל: vinetd@neto.net.il נייד: 0526071122 נשמח לקבל תרומות [פטורות ממס לפי סעיף 46] עבור המשך הכנת מסכתות נוספות והדפסתן. [מסכתות: מכות, קידושין, בבא קמא פרק המניח, בבא בתרא, סנהדרין, עבודה זרה, ברכות - כבר נעשו אך לא הודפסו. מסכת סוכה, תענית ופרקים: תפילת השחר, ערבי פסחים. כבר הודפסו].

אסיים בתפילה והודאה לאל חי. הודאה אין קץ על כל החסד שעושה עמי. בתפילה שאזכה ללמוד ולהאזין תורה ולהאירה בעם ישראל ולקדש שם שמים ברבים, לי ולזרעי ולתלמידי עד עולם. לכל תלמידי החכמים השותפים במהדורה זו, ורבים המה, ובייחוד למו"ר הרה"ג הרב שמואל אריאל שליט"א. לאתר 'גמראנט' ומכון ממרא - על נוסח הגמרא. לתוכנת "תורת אמת" והרב פנחס ראובן – על נוסח הרש"י. הדפסת מהדורת וילנא התאפשרה ברשות ובאדיבות הוצאת "טל-מן" בע"מ. לר' יעקב פארן על עיצוב העטיפה. לפרסום "גיל" על ההדפסה וכריכה. לעמותת "וכל בניך לימודי ה" – על כל ההוצאה לאור של פרויקט חשוב זה.

דניאל ברק ווינט
עתניאל – הר חברון

©
כל הזכויות שמורות
לדניאל ברק ווינט
ולעמותת "וכל בניך לימודי ה"

⁴ לימוד בדרך זו כבר נוסה משנת תשנ"ה בהצלחה רבה. [בישיבות תיכוניות, חטיבות ביניים, בתי ספר יסודיים] כל הזכויות שמורות - גמרא סדורה - עמותת וכל בניך vechol.banayich@gmail.com - דניאל ברק ווינט 0526071122

"בכל דור מתגלה דרך חדש על פי התורה,
וזה שאמר מורשה קהלת יעקב, שהוא ירושה המתגלה בכל דור ודור ובכל שנה ושנה,
וחז"ל דרשו אל תקרי מורשה אלא מאורסה,
פירוש שיש דרכים חדשים בתורה, שעדיין לא יצאו מכח אל הפועל,
עד שיבוא הזמן והדור אשר ביגיעתם בתורה יתגלו הדרכים הנ"ל,
וזהו בחינת ארוסה ולא נשואה".

(שפת אמת – סוכות תרמ"ז)

לע"נ זקנינו:

אהרן בן צבי ז"ל
וזוגתו מרים בת בנימין הלוי ז"ל
ווינט

החבר משה בן החבר פנחס ז"ל
וזוגתו פרידה פרומה בת אנשיל ז"ל
הלברשטט

משה בן יוסף יהודה ז"ל
וזוגתו מעֵנָה בת יוסף ז"ל
רכמוט
שנספו בשואה בטרנסניסטריא שבאוקראינה

דוד בן מנחם ישראל ז"ל
וזוגתו שרה בת יעקב ז"ל
גלזין

לע"נ

מו"ר הרב עמירם בן פסח עולמי זצוק"ל הי"ד

נרצח בידי בני עוולה בזמן עשיית חסד

כד בכסלו התשנ"ה

"הגמרא"

הַשִּׁיר שֶׁנִּשְׁאַתִּי מִתּוֹךְ הַגְּמָרָא

לֹא שִׁירִי הִיָּה זֶה

זֶה שִׁיר עֲתִיק בְּעִבּוּתוֹת זְמַן

שֶׁלֹּא יָכוֹל לָדוּם

הוּא שִׁירָם שֶׁל כָּל הַנְּדָהִמִּים

אֶל מוֹל יְקוּם נוֹשְׂאִים עֵינָיו

וְשָׂרִים בְּרָכִי גִפְשִׁי

בְּרָכִי מִדֶּף גְּמָרָא מְלוֹכְגִי שָׁמַיִם

[משירי הרב עמי]

"תלמידי בית המדרש התאהבו בתורתו

התאהבו בתורתו כי הרב עמי אהב את התורה.

התורה הייתה אהובה והוא היה מאוהב בה"

[מתוך דברי הרב רא"ס הכהן בהספדו על הרב עמירם עולמי בשעת הלוויה]

מרכז ישיבות בני עקיבא בישראל ע"ר

הרב חיים דרוקמן
יושב ראש

בעז"ה, י"ז סיון תש"ע

לכבוד

הרב דניאל ווינט

הרבה שלום וברכת דין

שמחתי לראות את מסכת סוכה ממפעלך הגדול "גמרא סדורה" כשהיא מנוקדת, מפוסקת ומחולקת לסוגיות ולפסקאות.

כבר כתב על כך מרן הרב קוק זצ"ל:

הגורם חיותו גדול להכבדת החבנה של התלמוד הוא חיותו מסור לנו כמו שחוא בלא סימני הפסק ויתר הסימנים המטעים ומקילים את החבנה. הרבה חלמנו שיבא זמן וימנה החסרון הזה, ואור חדש יאיר על שמי התלמוד ויתרבו לומדיו ומכיריו בקרבנו, לאושר עצמו ורוחו העצמי הקשור בתגבורת המעיין החי אשר ממנו חננו שואבים חיים ואורה נפשית

והנה באת אתה ומגשים את חזונו של מרן הרב קוק זצ"ל במהדורה זאת של "גמרא סדורה".

אין ספק שמהדורה זאת בכוחה לא רק לקרב את בנינו ללימוד תורה, אלא להביא אותם ללימוד תורה באהבה ובשמחה.

*

פעמיים ביום אנחנו מזכירים שהקב"ה אוהב אותנו, בבוקר ובערב, בברכה שלפני קריאת שמע.

בבוקר אנחנו אומרים: "הבוחר בעמו ישראל באהבה", ובערב אנחנו אומרים: "אוהב עמו ישראל".

במה באה לידי ביטוי האהבה הגדולה של הקב"ה אלינו?

מסיבירים אנחנו: "תורה ומצוות, חוקים ומשפטים אותנו לימדת". בזה מתבטאת אהבת הנצח של הקב"ה אלינו.

מושב בית מאיר, ד"ג הרי ירושלים 90865. טל: 02-5331661, פקס: 02-5331682, Email: yba@yba.org.il, www.yba.org.il

הסכמה זו הודפסה על מסכת סוכה, וקבלתי רשות ממנו"ר הרב דרוקמן להדפיסה גם כאן.

ישיבות
כפר הרא"ה כפר הרא"ה
נתיב מאיר ירושלים
נחל יצחק נחלים
תקוות יעקב שדה יעקב
רעננה רעננה
אור עציון מרכז שפירא
פרחי אהרון חיפה
נתניה נתניה
בית יהודה כפר מימון
בית שמואל חדרה
אוהל שלמה באר שבע
נווה הרצוג אשדוד
אדרת בת"ם
בני ברק בני ברק
בר יוחאי מירון
תו"ם חרב לאת
גבעת שמואל גבעת שמואל
נתיבות חיים פסגת זאב
מודיעין מודיעין
סוסיא סוסיא
אפקי ארץ אופקים
נר תמיד חשמונאים
נתיבות נתיבות
ימין הרצוג אילת
בית שאן בית שאן
מטה בנימין בית אל
בית אברהם אשדוד
חולון חולון
יבנה חיפה

ישיבות הסדר
הכנרת ירושלים
הגולן חיספין
מעלות יעקב מעלות
נווה דקלים אשדוד
אור עציון מרכז שפירא
שדמות גריה שדמות מחולה
עכו עכו
מכינה קדם צבאית קרית מלאכי
חולון חולון

אולפנות
כפר פינס כפר פינס
אמנה כפר סבא
צפירה צפירה
סגולה קרית מוצקין
מירון מירון
נאות אברהם ערד
אבן שמואל אבן שמואל
רעות פתח תקוה
תל אביב תל אביב
מבשרת ברוך חדרה
תהילת ישראל אילת
איילת השחר אופקים
פסגת זאב ירושלים
מודיעין מודיעין
גריה גריה
נתיבות נתיבות
אוהל שלמה באר שבע
ישרון פתח תקוה
נווה רחמה ירושלים

חינוך גבוה לבנות
מכללת אורות ישראל אלקנה
אורות עציון גבעת וושינגטון

מרכז ישיבות בני עקיבא בישראל ע"ר

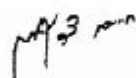
מתוך כך המסקנה שלנו: "על כן בשכבנו ובקומנו נשיח בחקיקה, ונשמח בדברי תלמוד תורתך ובמצוותיך לעולם ועד".

לימוד תורה צריך להיות באהבה ובשמחה, והדבר ניתן מתוך הכרה "כי הם חיינו ואורך ימינו" במובן האמיתי, ועל כן "ובהם נהגה יום ולילה".

*

אני ממליץ בזה מאוד לישיבות שהתלמידים ישתמשו במהדורה זאת של מסכת סוכה, דבר שיקל עליהם להתמודד עם דף הגמרא, ויקרב אותם לאהבת תורה ומתוך כך להגדלת התורה והאדרתה.

בברכת התורה והארץ,

חיים דרוקמן

ישיבות

כפר הרא"ה כפר הרא"ה

נתיב מאיר ירושלים

נחל יצחק נחלים

תקוות יעקב שדה יעקב

רעננה רעננה

אור עציון מרכז שפירא

פרחי אהרון חיפה

נתניה נתניה

בית יהודה כפר מימון

בית שמואל חדרה

אוהל שלמה באר שבע

נווה הרצוג אשדוד

אדרי"ת נת"ם

בני ברק בני ברק

בר יוחאי מירון

תו"ם חרב לאת

גבעת שמואל גבעת שמואל

נתיבות חיים פסגת זאב

מודיעין מודיעין

סוסיא סוסיא

אפקי ארץ אופקים

נר תמיד חשמונאים

נתיבות נתיבות

ימין הרצוג אילת

בית שאן בית שאן

מטה בנימין בית אל

בית אברהם אשדוד

חולון חולון

יבנה חיפה

ישיבות הסדר

הכותל ירושלים

הגולן חיספין

מעלות יעקב מעלות

נווה דקלים אשדוד

אור עציון מרכז שפירא

שדמות נריה שדמות מחולה

עכו עכו

מכינה קדם צבאית קרית מלאכי

חולון חולון

אולפנות

כפר פינס כפר פינס

אמנה כפר סבא

צפירה צפירה

סגולה קרית מוצקין

מירון מירון

נאות אברהם ערד

אבן שמואל אבן שמואל

רעות פתח תקוה

תל אביב תל אביב

מבשרת ברוך חדרה

תהילת ישראל אילת

איילת השחר אופקים

פסגת זאב ירושלים

מודיעין מודיעין

נריה נריה

נתיבות נתיבות

אוהל שלמה באר שבע

ישרון פתח תקוה

נווה רחמה ירושלים

חינוך גבוה לבנות

מכללת אורות ישראל אלקנה

אורות עציון גבעת וושינגטון

מכתב מהרב דוד פוקס שליט"א

ראש בית המדרש "לפניהם"

לשעבר: ר"מ בכולל "מרץ" מבשרת ירושלים, ור"מ בישיבה התיכונית "נתיב מאיר" ירושלים.

בס"ד ח"י סיון תש"ע

נושא: גמרא סדורה - הרב דניאל ווינט

זכות גדולה להמליץ לפניכם אודות מפעל 'גמרא סדורה', שיתרום לקירוב הנוער שלנו ללימוד גמרא ולהתענג בו. הקשיים ידועים, הניסיונות לפותרם רבים; אך המציאות לא השתפרה בהרבה. יש להודות לה' ולמתגייסים לעבודה הקדושה, בס"ד נתקדם לקראת דרכים שונות ולשינויים מהותיים. אין לצפות לפתרון אחד או לשיטה אחת שתתקבל על כולם ותביא ישועה, הרבה דרכים למקום. עלינו להשקיע במסלולים מקבילים, מה שטוב לזה לא יועיל תמיד לאחר; הצד השווה יביא לשינוי בע"ה.

'גמרא סדורה' שפיתח הרב דניאל ווינט התחילה לעזור ותעזור עוד הרבה בעתיד. הישיבות המעטות שהתנסו בה כבר מודיעים על תרומתה, וכל מעיין בתוצר מתרשם לטובה. ההתייחסות כאן היא למקור, לספר המונח לפני התלמיד. הפעילות ברמות חכמה, בינה ודעת תתאפשר ביתר קלות אם נסלק קודם חלק מהמוקשים בדרך. ומהבעיות הקשות בתחילת הדרך היא הקריאה מטקסט לא מובן לתלמיד המצוי. עוד לפני שמטפלים בלשון הארמית שהיא זרה, אין התלמיד מוצא את ידיו ורגליו בלי פיסוק. איפה מתחיל משפט ואיפה נגמר? הוא מורכב מתת נושאים ואזכורים כבדרך אגב? אלה, ועוד הרבה, מייאשים את הלומד לפני שמתחיל.

דף מצוי בתלמוד בבלי אינו קשה כל כך. כמעט כל דברי התנאים והאמוראים הם בעברית, פסוקי המקרא כל שכן. כמה מילות קישור דגמרא לא יהוו בעיה, אילו כל השאר היה קריא. וראה זה פלא. ההדפסה של 'גמרא סדורה' בצבע אחר לפסוק ומקור תנאי, עם פונטים שונים ופיסוק בסיסי משנה את הכל. הצעיר מרגיש שהוא יכול. כעת הוא משוחרר להתמודד עם סברא טובה, ערך רעיוני רלבנטי לחייו, הוא מסוגל גם להקשות קושיא טובה. הוא מוצא חברותא עם רבינא ורב אשי ומרגיש מקושר עם לומדי תורה של הדורות לפניו. כל תוספת והדרכה של הר"מ מתקבל אז ברצון כאתגר, ולא כמשא חלילה.

ראוי ביותר, לדעתי, לעזור להפיץ 'גמרא סדורה' בכל הישיבות, בכל הרמות. תוך זמן קצר יחסי, נראה בע"ה קידום ועלייה בשטח. נתפנה אז להשקיע כוחות וזמן לשאלות הערכיות החשובות להגדיל תורה ולהאדירה.

לכבוד התורה ולקרבה ללב,

דוד פוקס

למלאידי- החמים הרב דודינט לויטא.
הסיפוק המוגדן שמסוגל המלאיז להעניק ליהו.
הוא יבואת המלאיז ליצור לא פי שיטת כבו דברי מלאיז עצמו.
ואת הדיוק מני עצלע הידן פירוש ועדנכה הוימאז לא
אחת ממסכתות השם ולא תקנה מכאן.
יהי כצון שתקלע לדעת עם בכל ימי המסכתות,
למלאיז המלאיזים, א.כ.י.ר.
בהרבה מתון לאדם דעת,
באגדה ובכבוד
הכבד יח.א.פ.טי
מנהל המכון.

רח' אצ"ל 9, שכ' גבעת שפירא, ירושלים 97853 • טל' 5817094 • פקס: 5816812

9, Etzel St., Givath Shapira, 97853 Jerusalem • TEL: 5817094 • FAX: 5816812

www.sadnatenosh.org

הסכמה זו ניתנה על מסכת סוכה וקבלתי רשות מהרב לפשיץ להדפיסה גם כאן.

מסכת קידושין פרק א' – האשה נקנית

1. כט, א

רס"י

מתני'.

כל מצות האב כו' - בגמ' מפרש לכולה מתני'.
שהזמן גרמא - שהזמן גורם לה שתבא.
חוץ מכל תקיף - פאת הראש.
ובל תשחית - פאת זקן.
ובל תטמא - דכהנים.

גמ'.

אי נימא דמיחייב ברא למיעבד לאבא - והכי משמע כל מצות שהבן מצווה על אביו נשים פטורות בתמיה.
איש אמו ואביו תיראו הרי כאן שנים - לשנים הוא אומר.
המוטלות (עליו) על האב - כגון הנד דמפרש בברייתא ללמדו תורה ולמולו ולפדותו בה' סלעים אם בכור הוא ולהשיאו אשה וכולה יליף ואזיל מקראי.
אף להשיטו בנהר - שמא יפרוש בספינה ותטבע ויסתכן אם אין יודע לשוט.
ליסטות ס"ד - והלא ישב ולא למדו כלום.
כאילו מלמדו ליסטות - דכיון דאין לו אומנות ויחסר לחמו ילך בפרשת דרכים וילסטם את הבריות.

משנה

כל מצות הבן על האב - אנשים חייבין ונשים פטורות.
וכל מצות האב על הבן - אחד אנשים ואחד נשים חייבין.
וכל מצות עשה שהזמן גרמא - אנשים חייבין ונשים פטורות.
וכל מצות עשה שלא הזמן גרמא - אחד האנשים ואחד הנשים חייבין.
וכל מצות לא תעשה, בין שהזמן גרמא בין שלא הזמן גרמא - אחד האנשים ואחד הנשים חייבין.
חוץ מכל תקיף, וכל תשחית, וכל תטמא למתים.

גמרא

מאי "כל מצות הבן על האב"?
אילימא כל מצות דמיחייב ברא למיעבד לאבא נשים פטורות - והתניא:
"איש" - אין לי אלא איש,
אשה מניין?
כשהוא אומר "איש אמו ואביו תיראו" הרי כאן שנים!

אמר רב יהודה:

הכי קאמר:
'כל מצות הבן המוטלות על האב לעשות לבנו - אנשים חייבין ונשים פטורות'.

תנינא להא,

דתנו רבנן:

"האב חייב בבנו

למולו,

ולפדותו,

וללמדו תורה,

ולהשיאו אשה,

וללמדו אומנות,

ויש אומרים: אף להשיטו במים.

רבי יחזקאל אומר:

כל שאינו מלמד את בנו אומנות מלמדו ליסטות."

"ליסטות" סלקא דעתך?!

אלא,

כאילו מלמדו ליסטות.

2. כט, א

רש"י

כאשר צוה אותו - ולא את שרה.
מיחייב איהו - כשיגדל.
אשכחן מיד - לאברהם נאמר
כך.
אינו אלא לשון זירוז - שיהא
מהיר וזריז בדבר ונוהג מיד
ונוהג לדורות.

"למולו"

מנלן?

דכתיב "וימל אברהם את יצחק בנו" (בראשית כא).

והיכא דלא מהליה אבוה – מיחייב בי דינא למימחליה,

דכתיב: "המול לכם כל זכר" (בראשית יז).

והיכא דלא מהליה בי דינא – מיחייב איהו למימחל נפשיה,

דכתיב: "וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונקרתה" (בראשית יז).

איהי מנלן דלא מיחייבא?

דכתיב "כאשר צוה אותו אלהים" –

"אותו" – ולא אותה.

אשכחן מיד,

לדורות מנלן?

תנא דבי רבי ישמעאל:

"כל מקום שנאמר "צו" – אינו אלא זירוז, מיד וזירוז.

זירוז דכתיב: "וצו את יהושע וזוהקו ואמצהו" (דברים ג).

מיד וזירוז דכתיב: "בן היום אשר צוה ה' והלאה לדורותיכם". (במדבר טו).

3. כט, א

רס"י

תיפדה תפדה כו' - כלומר קרי ביה תפדה.
ואיהי מנלן דלא מיפקדא -
 איהי אמו מנין שאינה מצווה לפדות את בנה דכיון דמצות עשה שלא הזמן גרמא הוא בעי קרא למעוטה.
לפדות את עצמו - כשהוא בכור ולא פדאו אביו.
ואיהי מנלן דלא מיחייבה - נהי דאביה אינו מצווה לפדותה דכתיב בכור בניך אימא איהי תפדה נפשה לכשתגדל דהא קרינן ביה תפדה אלמא מצוה אברא נמי רמיא והך מצות עשה שאין הזמן גרמא היא.
כל שאחרים כו' - האב.

"לפדותו"

מנלן?

דכתיב: **"כל בכור בניך תפדה"** (שמות יג).

והיכא דלא פרקיה אבוק – מיחייב איהו למפרקיה,

דכתיב: **"פרה תפדה"** (במדבר יח).

ואיהי מנלן דלא מיפקדה?

דכתיב: **"תיפדה" "תפדה"** –

כל שמצוה לפדות את עצמו – מצוה לפדות את אחרים,
 וכל שאינו מצוה לפדות את עצמו – אינו מצוה לפדות אחרים.

ואיהי מנלן דלא מיחייבא למיפרק נפשה?

דכתיב: **"תפדה" "תיפדה"** –

כל שאחרים מצווים לפדותו – מצוה לפדות את עצמו,
 וכל שאין אחרים מצווים לפדותו – אין מצוה לפדות את עצמו.

ומנין שאין אחרים מצווין לפדותה?

דאמר קרא: **"כל בכור בניך תפדה"** (שמות יג),

"בניך" – ולא בנותיך.

4. כט, א – כט, ב

רש"י

הוא לפדות - שלא פדאו אביו.
 כל היכא - דלית ליה נכסי אלא
 ה' סלעים.
 ככתובה בשטר דמיא - ובפדיון
 עצמו היה מחוייב קודם
 ששיעבד קרקעותיו ויטרוף את
 הלקוחות הילכך בחמש בני חרי
 דאיכא פריק לבריה דאין זה
 אונאה שהרי מצות בנו עליו
 יותר ממצותו.
 ואזיל כהן וטריף - לקוחות על
 פדיון עצמו.
 לאו ככתובה בשטר דמי - ואינו
 גובה ממשועבדים.

תנו רבנן:
 "הוא לפדות ובנו לפדות –

הוא קודם לבנו.

רבי יהודה אומר:

בנו קודמו,

שזה מצותו על אביו, וזה מצות בנו עליו".

אמר רבי ירמיה:

הכל מודין,

דף כט, ב כל היכא דליכא אלא חמש סלעים –

הוא קודם לבנו.

מאי טעמא?

מצוה דגופיה עדיפא.

כי פליגי, היכא דאיכא חמש משועבדים וחמש בני חורין –
 רבי יהודה סבר: מלוה דכתיב בתורה ככתובה בשטר דמיא;
 בהני חמש פריק לבריה,
 ואזיל כהן וטריף ליה לחמש משועבדים לדידיה.
 ורבנן סברי: מלוה דכתיב באורייתא לאו ככתובה בשטר דמיא;
 והילכך מצוה דגופיה עדיף.

5. כט, ב

תנו רבנן:
 "לפדות את בנו ולעלות לרגל –
 פודה את בנו ואחר כך עולה לרגל.
 רבי יהודה אומר:
 עולה לרגל ואחר כך פודה את בנו,
 שזו מצוה עוברת וזו מצוה שאינה עוברת".

בשלמא לרבי יהודה כדקאמר טעמא,
 אלא רבנן מאי טעמיהו?

דאמר קרא "כל בכור בן־תקרה" (שמות לד),
 וקדר "לא יראו פני ריקם".

6. כט, ב

תנו רבנן:

"מנין שאם היו לו חמשה בנים מחמשה נשים,

שחייב לפדות כולן?

תלמוד לומר: "כל בכור בניה תפדה" (שמות לד).".

פשיטא!

בפטר רחם תלא רחמנא!

מהו דתימא: גילף "בכור" (שמות לד) "בכור" (דברים כא) מנחלה;

מה להלן "ראשית אונן" (דברים כא), אף כאן 'ראשית אונן'.

קא משמע לן.

7. כט, ב

רש"י

דכתיב ולמדתם - קרא אחרינא
הוא ולמדתם אותם ושמרתם
לעשותם (דברים ה).
דלא מיחייבה - ללמד את בנה
דכתיב ולמדתם את בניכם קרי
ביה ולמדתם לאקושינהו דלא
מיפקדא ללמוד.
אחרים - האב.

"ללמוד תורה".

מנלן?

דכתיב: **"ולמדתם אותם את בניכם"** (דברים יא).

והיכא דלא אגמריה אבוקה –
מיחייב איהו למיגמר נפשיה,
דכתיב **"ולמדתם"** (דברים ה).

איהי מנלן דלא מיחייבא?

דכתיב: **"ולמדתם"** **"ולמדתם"** –
כל שמצוה ללמוד – מצוה ללמד,
וכל שאינו מצוה ללמוד – אינו מצוה ללמד.

ואיהי מנלן דלא מיחייבה למילף נפשה?

דכתיב: **"ולמדתם"** **"ולמדתם"** –
כל שאחרים מצווין ללמדו – מצוה ללמד את עצמו,
וכל שאין אחרים מצווין ללמדו – אין מצוה ללמד את עצמו.

ומנלן שאין אחרים מצווין ללמדה?

דאמר קרא: **"ולמדתם אותם את בניכם"** – ולא בנותיכם.

8. כט, ב

כ"י

אם היה בנו זריז - והאב רואה שיצליח ממנו ואין לו סיפוק נכסים שילמדו שניהם ילמוד בנו והוא יטריח אחר מזונות ויספיקנו.
בי רבנן - בהמ"ד רחוק מן היישוב הוה.
לא ליתבי ליה אינש אושפיזא - לרב אחא ועל כרחו ילין בבית המדרש ומתוך חסידותו יעשה לו נס ויהרוג את המזיק.
בת - לן.
אידמי ליה - מזיק.
כתנינא דשבע רישיה - שהיו לו שבע גולגולות.
כל כריעה דכרע - רב אחא מתפלל על אותו מזיק נתר חד רישא.
סכינתין - סכנתם אותו.

תנו רבנן:

"הוא ללמוד ובנו ללמוד – הוא קודם לבנו."

רבי יחזקיה אומר:

אם בנו זריז וממולח ותלמודו מתקיים בידו – בנו קודמו."

פי הא דרב יעקב בריה דרב אחא בר יעקב,

שדריה אבוה לקמיה דאבוי.

פי אתא חזייה דלא הוה מיחדדין שמעתיה,

אמר ליה: אנא עדיפא מינד,

תוב את, דאיזיל אנא.

שמע אבוי דקא הוה אתי.

הוה ההוא מזיק בי רבנן דאבוי,

דכי הוה עיילי בתרין אפילו ביממא הוה מיתזקי.

אמר להו: לא ליתבי ליה אינש אושפיזא,

אפשר דמתרחיש ניסא.

על, בת בההוא בי רבנן.

אידמי ליה כתנינא דשבעה רישותיה,

כל כריעה דכרע – נתר חד רישיה.

אמר להו למחר: אי לא איתרחיש ניסא, סכינתין.

9. כט, ב

רש"י

הא לן הא להו - בני בבל היו
הולכין וגורסין משניות התנאים
בא"י ומתוך שלומדים חוץ
למקומם אין צרכי הבית
מוטלים עליו נושא אשה דהוה
בלא הרהור ואח"כ הולך ולומד
תורה.
להו - לבני א"י הלומדים
במקומם אם נושא אשה יהו
צרכי הבית מוטלין עליו
ויבטלוהו.

תנו רבנן:

"ללמוד תורה ולישא אשה -
ללמוד תורה ואחר כך ישא אשה.
ואם אי אפשר לו בלא אשה -
ישא אשה ואחר כך ילמוד תורה."

אמר רב יהודה אמר שמואל:
הלכה - נושא אשה ואחר כך ילמוד תורה.

רבי יוחנן אמר:

ריחיים בצוארו ויגעסוק בתורה!

ולא פליגי:
הא לן,
וקא להו.

10. כט, ב – ל, א

רש"י

חזייה - רב הונא לרב המנונא.
דלא פריס סודר - כדרך הנשואין שהיו רגילין לכסות ראשן.
הוה אמינא ליה לשטן גירא בעיניך - כלומר הייתי מתגרה בו ושטן הוא יצר הרע ולא אירא שיחטיאני.
אדידך על צוארי דבריך - בעוד ידך תקיפה על בנך קודם שיגדיל ולא יקבל תוכחתך השיאו אשה.
משיתסר - שנין הגיע זמן לכנוס ויותר מעשרין ותרתין אל תאחרהו לשון אחר אדידך על צוארי דבריך בשעה שעוד ידך תקיפה עליו הוי זהיר ללמדו תוכחות ואיזה זמנו משיתסר ועד עשרים ותרתין בציר משיתסר אין בו דעת לקבל תוכחות כל כך ואל תכביד יסורין ותוכחות ויותר מעשרים ותרתין יש לחוש שלא יבעט וזה עיקר.
על פי דרכו - דרך שכל ימיו יהא מתנהג בו חנוך לו בנערותו ואיזוהי נערותו רבי יהודה ורבי נחמיה כו'.

משתבח ליה **רב חסדא לרב הונא בדרב המנונא** דאדם גדול הוא.
 אמר ליה: כשיבא לך הביאהו לך.
 כי אתא, חזייה דלא פריס סודרא,
 אמר ליה: מאי טעמא לא פריסת סודרא?
 אמר ליה: דלא נסיבנא.
 אהדרנהו לאפיה מיניה,
 אמר ליה: חזי דלא חזית להו לאפי עד דנסבת.

רב הונא לטעמיה, דאמר:
 בו עשרים שנה ולא נשא אשה – כל ימיו בעבירה.

בעבירה סלקא דעתך?!

אלא אימא: 'כל ימיו בהרהור עבירה'.

אמר רבא,

וכן תנא דבי רבי ישמעאל:

"עד עשרים שנה יושב הקדוש ברוך הוא ומצפה לאדם, מתי ישא אשה?
 כיון שהגיע עשרים ולא נשא, אומר: 'תיפח עצמותיו'."

אמר רב חסדא:

האי דעדיפנא מחבראי – דנסיבנא בשיתסר,
 ואי הוה נסיבנא בארביסר,
 הוה אמינא לשטן גירא בעיניך.

דף ל, א

אמר ליה רבא לרבי נתן בר אמי:

אדידך על צוארי דבריך,
 משיתסר ועד עשרים ותרתין,
 ואמרי לה: מתמני סרי עד עשרים וארבעה.

כתנאי:

"ונוסף לזער על פי דרכו" (משלי כב) –

רבי יחזקאל ורבי נחמיה:

חד אמר: משיתסר ועד עשרים ותרתין,
 וחד אמר: מתמני סרי ועד עשרים וארבעה."

11. ל, א

רס"י

זבולון בן דן - תלמיד שהיה ביניהם.
אינו מלמדו משנה - אין חובת בנו עליו אלא במקרא מכאן ואילך ילמד הוא לעצמו.
תורה - ולא נביאים וכתובים.
כזבולון בן דן שלמדו אבי אביו - ועד היכן נמי דקאמר'י הכי קאמר'י עד היכן אדם חייב ללמוד תורה בדורותיו אמר רב יהודה לבנו ולבן בנו.
דשדי דיסנא ארישיה - סדין שאינו ראוי לעטיפת הראש אלא כסוי בעלמא שם על ראשו שלא לילך בגילוי ראשו ולא הספיק להתעטף בסודרו.
מאי כולי האי - שמהרת לצאת בלא עטיפה ההוגנת לך.
לא טעים אומצא - בשר מעט בגחלים היו רגילין לטעום בבקר.
עד דמקרי לינוקא ומוספיה - מהדר לו מה שקרא אתמול ומלמדו עוד פסוק יותר.

עד היכן חייב אדם ללמד את בנו תורה?

אמר רב יהודה אמר שמואל:

כגון זבולון בן דן,

שלמדו אבי אביו מקרא ומשנה ותלמוד הלכות ואגדות.

מיתבי:

"למדו מקרא אין מלמדו משנה",

ואמר רבא: מקרא זו תורה!

כזבולון בן דן ולא כזבולון בן דן;

כזבולון בן דן – שלמדו אבי אביו,

ולא כזבולון בן דן – דאילו התם מקרא משנה ותלמוד הלכות ואגדות,

ואילו הקא מקרא לבד.

ואבי אביו מי מיתבי?

והתנא:

"ולמדתם אותם את בניכם" (דברים יא) –

ולא בני בניכם.

ומה אני מקיים **"והודעתם לבניך ולבני בניך"** (דברים ד)?

לומר לך שכל המלמד את בנו תורה,

מעלה עליו חפתוב כאילו למדו לו ולבנו ולבן בנו,

עד סוף כל הדורות!

הוא דאמר כי האי תנא,

דתנא:

"ולמדתם אותם את בניכם" (דברים יא) –

אין לי אלא בניכם,

בני בניכם מניין?

תלמוד לומר: **"והודעתם לבניך ולבני בניך"** (דברים ד).

אם כן, מה תלמוד לומר: **"בניכם"**?

"בניכם" – ולא בנותיכם.

אמר רבי יהושע בן לוי:

כל המלמד את בנו תורה –

מעלה עליו חפתוב כאילו קבלה מהר סיני.

שנאמר: **"והודעתם לבניך ולבני בניך"** (דברים ד),

וסמיך ליה **"יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בזורב"**.

רבי חייא בר אבא אשכחיה ל**רבי יהושע בן לוי** דשדי דיסנא ארישיה,

וקא ממטי ליה לינוקא לבי כנישתא.

אמר ליה: מאי כולי האי?

אמר ליה: מי זוטא מאי דכתיב: **"והודעתם לבניך"** (דברים ד),

וסמיך ליה: **"יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בזורב"**?

מכאן ואילך **רבי חייא בר אבא**,

לא טעים אומצא, עד דמקרי לינוקא, ומוספיה.

רבה בר רב הונא,

לא טעים אומצא, עד דמיייתי לינוקא לבית מדרשא.

12. ל, א

רס"י

אלא ושלשתם - מדלא כתיב
ושניתם שישלישם.
ליומי - ימי השבוע.
לפיכך נקראו כו' - מילתא באפי
נפשה היא.
גמ' - סברות וטעמי סתימתינהן
של משניות ולתרגום במה
שסותרות זו את זו.
נקראו ראשונים סופרים -
כדכתיב (ד"ה) = דברי הימים = א
(ב) ומשפחות סופרים יושבי
יעבץ.
וי"ו דגחון - כל הולך על גחון.
לא זזו משם - לא איתפרש
היכא.
חסר ממנו - ממנין ס"ת.
את והב בסופה - הכי דריש לה
ספר מלחמות מלחמה שעל ידי
ספר אהבה יש בסופה.
יהו מחודדין בפיך - חזור
עליהם ובדוק בעומקם שאם
ישאלך אדם לא תצטרך לגמגם
אלא שתוכל לומר מיד.

אמר רב ספרא משום רבי יהושע בן חנניא:

מאי דכתיב: "וּשְׁנֵינֶתָם לְבָנֶיךָ" (דברים ו)?

אל תקרי "וּשְׁנֵינֶתָם" - אלא 'וְשַׁלְשֶׁתָם' -

לעולם ישלש אדם שנותיו:

שליש במקרא, שליש במשנה, שליש בתלמוד.

מי יודע כמה חיי?

לא צריכא,

ליומי.

לפיכך נקראו ראשונים סופרים,

שקרו סופרים כל האותיות שבתורה;

שקרו אומרים 'וא"ו' ד"נזוז" (ויקרא יא) - חציין של אותיות של ספר תורה.

"דרש דרש" (ויקרא י) - חציין של תיבות.

"והתנלוז" (ויקרא יג) - של פסוקים.

"וכרסמנה זוזיר מיער" (תהילים ט) - 'עז"ן' ד"נער" חציין של תהלים.

"והוא רוזום זכפר עון" (תהילים עח) - חציין דפסוקים.

בעי רב יוסף:

'וא"ו' ד"נזוז" - מהאי גיסא או מהאי גיסא?

אמר ליה:

ניתי ספר תורה ואימנינהו!

מי לא אמר רבה בר בר חנה:

לא זזו משם עד שהביאו ספר תורה ומנאום?

אמר ליה:

אינהו בקיאי בחסירות ויתרות,

אנן לא בקיאינן.

בעי רב יוסף:

"והתנלוז" - מהאי גיסא או מהאי גיסא?

אמר ליה אבאי:

פסוקי מיהא ליתי ולימנינהו⁵!

בפסוקי נמי לא בקיאינן.

דכי אתא רב אחא בר אדא אמר:

במשעבא פסקי ליה להאי קרא לתלתא פסוקי:

"ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן" (שמות יט).

תנו רבנן:

"חמשת אלפים ושמון מאות ושמון פסוקים,

הוו פסוקי ספר תורה.

יתר עליו תהלים שמון,

חסר ממנו דברי הימים שמון.

תנו רבנן:

"וּשְׁנֵינֶתָם" - שיחו דברי תורה מחודדים בפיך.

שאם ישאל לך אדם דבר,

⁵ על פי כתב יד מינכן

אל תגמגם ותאמר לו, אלא אמור לו מיד.

שנאמר: ^א "אמור לזכמה אזותי את" וגוי' (משלי ז),

ואומר: "קשרם על אצבעותיך כתבם על לוזן לבך" (משלי ז),

ואומר: "כוזצים ביד גבור כן בני הנעורים" (תהילים קכז),

ואומר: "זוצי גבור שנונים" (תהילים קכ),

ואומר: "זוציך שנונים עמים תזותיך יפלו" (תהילים מה),

ואומר: "אשרי הגבר אשר מלא את אשפתו מהם"

"לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער" (תהילים קכז).

מאי "את אויבים בשער" (תהילים קכז)?

אמר רבי חייא בר אבא:

אפילו האב ובנו, הרב ותלמידו,

שעוסקין בתורה בשער אחד,

נעשים אויבים זה את זה,

ואינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה.

שנאמר: "את והב בסופה" (במדבר כא) –

אל תקרי "בסופה", אלא בסופה.

רפ"י

אמור לחכמה אחותי את -
שתהא בקי בה כאחותך
שאסורה לך אי נמי מסיפא
דקרא ומודע לבינה תקרא
שתהא ידוע לך.

כחצים ביד גבור - שנלחם בהם
עם אויביו.

כן בני הנעורים - תלמידיו של
אדם הקרוין בנו כמו שאמר
יחזקיהו (ד"ה ב כט) בני עתה
אל תשלו ואומר הנה אנכי
והילדים אשר נתן לי וגוי'
(ישעיהו ח).

אשר מלא את אשפתו מהם -
משום דדמינהו לחצים נקט
לשון מילוי אשפה.

את אויבים בשער - סיפא
דאשרי הגבר הוא.

נעשו אויבים - מתוך שמקשים
זה לזה ואין זה מקבל דברי זה.

דף ל, ב

13. ל, ב

תנו רבנן :

"וְשִׁמְתֶם" (דברים יא) – סם תם.

נמשלה תורה כסם חיים:

משל לאדם שהכה את בנו מכה גדולה, והניח לו רטיה על מפתו,

ואמר לו: בני, כל זמן שהרטיה זו על מפתך,

אכול מה שהנאתך ושתה מה שהנאתך,

ורחוצ בין בחמין בין בצונן –

ואין אתה מתירא.

ואם אתה מעבירה – חרי היא מעלה גומי.

כך הקדוש ברוך הוא אמר להם לישראל:

בני, בראתי יצר הרע,

ובראתי לו תורה תבלין,

ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו,

שנאמר: **"הלא אם תטיב שאת"** (בראשית ד),

ואם אין אתם עוסקין בתורה אתם נמסרים בידו,

שנאמר: **"לפתו זוטאת רובץ"**,

ולא עוד אלא שכל משאו ומתנו בך,

שנאמר: **"ואליך תשוקתו"**,

ואם אתה רוצה אתה מושל בו,

שנאמר: **"ואתה תמשל בו"**.

תנו רבנן :

"קשה יצר הרע שאפילו יוצרו קראו רע.שנאמר: **"כי יצר לב האדם רע מנעוריו"** (בראשית ח).

אמר רב יצחק :

יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום,

שנאמר **"רק רע כל היום"** (בראשית ו).

ואמר רבי שמעון בן לוי :

יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש המיתו,

שנאמר: **"צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו"** (תהילים לו),

ואלמלא הקדוש ברוך הוא עוזרו אין יכול לו,

שנאמר: **"אלהים לא יעזבנו בידו"**.

תנא דבי רבי ישמעאל :

"בני, אם פגע בך מנוול זה, משכחו לבית המדרש:

אם אבן הוא גימזת,

ואם ברזל הוא מתפוצץ,

שנאמר: **"הלא כה דברי כאש נאם ה'****וכפטיש יפוצץ סלע"** (ירמיהו כג).

אם אבן הוא גימזת,

שנאמר: **"הוי כל צמא לכו למים"** (ישעיהו נה),ואומר: **"אבנים שזקו מים"** (איוב יד).

רס"י

ושמתם את דברי אלה סם תם -

שלם שאינו חסר שום הצלה.

מה שהנאתך - כל מה שדעתך

נוחה הימנו ואפיי דבש וכל מיני

מתיקה שקשים למכה.

נומי - צמחים בורפיליו"ש

בלע"ז.

אם תטיב - לקח טוב.

שאת - תתנשא על יצרך.

משאו ומתנו - של יצר הרע

באדם להחטיאו.

ואם אתה רוצה - עסוק בתורה

ואתה מושל בו.

כל היום - קרא יתירא הוא

ללמדנו שכל שעות היום רעתו

מתחדשת.

מנוול זה - יצר הרע מתגרה בך.

מתפוצץ - שהתורה כאש נמשלה

המפעפע את הברזל.

14. ל, ב

רפ"י

אלא בתו בידו היא - בתמיה
כלום יכול להרגיל לה אנשים
להשיאה דאמר קרא ואת
בנותיכם תנו לאנשים.

"להשיאו אשה".

מן?!

דכתיב: "קוזו נשים והולידו בנים ובנות
וקוזו לבניהם נשים
ואת בנותיכם תנו לאנשים" (ירמיהו כט).

בשלמא בנו בידו,
אלא בתו בידו היא?!

הכי קאמר להו:
ניתן לה מידי, ולבשייה ונכסיה,
כי היכי דקפצו עלה אינשי.

15. ל, ב

רס"י

ראה חיים - אומנות שתחיה בו
 עם אשה מקיש אומנות לאשה.
אם אשה - האמור כאן אשה
 ממש היא כשם שמצינו שחייב
 אדם להשיאו אשה כך חייב כו'.

"ללמדו אומנות".

מנלן?

אמר חזקיה :

דאמר קרא : "ראה וזים עם אשה אשר אהבה" (קוחלת ט) –
 אם אשה ממש היא – כשם שחייב להשיאו אשה, כך חייב ללמדו אומנות.
 אם תורה היא – כשם שחייב ללמדו תורה, כך חייב ללמדו אומנות.

16. ל, ב

"וַיֵּשׁ אֲזַמְרִים אֶף לְהִשְׁטוֹ בְּנֶהְרִי".

מאי טעמא?

חיותיה הוא.

17. ל, ב

רש"י

מאי בינייהו - מאי קא מוסיף
ר' יהודה.
עיסקא - אם למדו סחורה
לת"ק הרי למדו חיים לרבי
יהודה דאתי לטעמא אומנות
דוקא דכמה פעמים שאין לו
במה לעשות סחורה ועומד
ומלסטם.

"רבי יהודה אומר:

כל שאינו מלמדו אומנות מלמדו ליסטות".

"ליסטות" סלקא דעתך?!

אלא,

כאילו מלמדו ליסטות.

מאי בינייהו?

איכא בינייהו:

דאגמריה עיסקא.

18. ל, ב

רס"י

דמיחייב אבא למיעבד לברא -
כגון למולו ולפדותו והכי משמע
מתני' כל מצות שהאב מצווה על
מעשה הבן.
המוטלת על הבן - כגון כיבוד
ומורא.
סיפק - יכול שאין מוחה בידו.
רשות אחרים - בעלה.
נתגרשה - מבעלה הרי היא
כאחיה במצות כיבוד.

"כל מצות האב על הבן" וכו'.

מאי "כל מצות האב על הבן"?

אילימא כל מצותא דמיחייב אבא למיעבד לבריה נשים חייבות,
והתניא:

"האב חייב בבגו למולו ולפדותו" –
'אביו – אין,
אמו – לא!

אמר רב יהודה:

הכי קאמר:

כל מצות האב – המוטלת על הבן לעשות לאביו,
אחד אנשים ואחד נשים חייבין.

תנינא להא דתנו רבנן:

"איש" ⁶ (ויקרא יט) – אין לי אלא איש,

אשה מנין?

כשהוא אומר "תיראו" הרי כאן שנים.

אם כן מה תלמוד לומר "איש"?

איש סיפק בידו לעשות,

אשה אין סיפק בידה לעשות,

מפני שרשות אחרים עליה.

אמר רב אידי בר אבין אמר רב:

נתגרשה – שניהם שוים.

⁶ "איש אמו ואביו תיראו"

19. ל, ב

רס"י

ודאי בהכאה אי אפשר - להקישא שאין הכאה כלפי מעלה.
וכן בדין - שיוקשו לכיבוד ומורא על הבן שהרי אף הן שותפין למקום בו.
שלשה שותפין הן - מפרש בברייתא במסכת נדה איש מזריע לובן שבו אשה מזרעת אודם שבו והקדוש ברוך הוא נופח בו נשמה מראה עין ושמיעת אוזן ודיבור.
משדלתו - מפתה אותו כדמיתרגמינן וכי יפתה (שמות כב) ארי ישדל.
והארץ הדום רגלי - והעובר בסתר אומר אין המקום כאן לפיכך הוא נסתר לומר אין יודע נמצא כדוחק רגליו ומקצרו לומר אין כאן.
מלא כל הארץ - משמע משתרבב ויורד למטה והזוקף קומתו נראה כדוחק.

תנו רבנן :

"נאמר : **כבוד את אביו ואת אמו**" (שמות כ),

ונאמר : **כבוד את ה' מזהונו**" (משלי ג) –

השוה הכתוב כבוד אב ואם לכבוד המקום.

נאמר : **"איש אמו ואביו תיראו"** (ויקרא יט),

ונאמר : **"את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד"** (דברים ו) –

השוה הכתוב מוראת אב ואם למוראת המקום.

נאמר : **"מקלל אביו ואמו מות יומת"** (שמות כא),

ונאמר : **"איש איש כי יקלל אלהיו ונשא וזטאו"** (ויקרא כד) –

השוה הכתוב ברכת אב ואם לברכת המקום.

אבל בהכאה, ודאי אי אפשר.

וכן בדין, ששלשתן שותפין בו."

תנו רבנן :

"שלשה שותפין הן באדם:

הקדוש ברוך הוא, ואביו ואמו.

בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו,

אמר הקדוש ברוך הוא:

מעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם וכבדוני."

תנא :

"רבי אומר:

גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שכן מכבד את אמו יותר מאביו,

מפני ^אשמשדלתו בדברים,

לפיכך הקדים הקדוש ברוך הוא כיבוד אב לכיבוד אם.

וגלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שחבן מתירא מאביו יותר מאמו,

מפני שמלמדו תורה,

לפיכך הקדים הקדוש ברוך הוא מורא האם למורא האב."

תני תנא קמיה דרב נחמן :

"בזמן שאדם מצער את אביו ואת אמו,

אמר הקדוש ברוך הוא: יפה עשיתי שלא דרתי ביניהם,

שאלמלי דרתי ביניהם יצערוני."

אמר רבי יצחק :

כל העובר עברה בסתר כאילו דוחק רגלי שכינה,

שנאמר : **"כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי"** (ישעיהו סו).

אמר רבי יהושע בן לוי :

אסור לאדם שיתקף ארבע אמות בקומה זקופה,

שנאמר : **"מלא כל הארץ כבודו"** (ישעיהו ו).

רב הונא בריה דרב יהושע

לא מסגי ארבע אמות בגילוי הראש,

אמר : שכינה למעלה מראשי.

20. לא, א

רס"י

אמר לו כך - ר' יהושע השיב לו כדרך שהשיב לו ר' אליעזר.

נתגרשה - שאין אמי חייבת בכבוד אבי מהו.

מבין ריסי עיניך - שערות שבשורות כסוי העין אתה ניכר שהיית יתום ונשרו ריסי עיניך מן הבכי כדאמרי' [בסנהדרין] (ד' קד:) והיה רבן גמליאל שומע קולה ובוכה כנגדה עד שנשרו ריסי עיניו.

שבן אלמנה אתה - ולא צריך אתה למעשה אלא ללמוד באת ואני אומר לך שכבוד שניהם שוה עליך.

הטל להם מים בספל וקעקע - קרקר להם כמו שמקרקרין לתרנגולים ולפי שלא היה צריך לעשות והוא שאלו כמו שעליו לעשות אמר לי אבא ואימא השיבו בלשון שחוק.

חזרו והודו למאמרות הראשונות - כ"ש שחייב אדם בכבודו שאף הוא שותף בבריאתו כאביו ואמו וחיו ומותו מסורין בידו.

ראש דברך אמת - לא הוזקק הכתוב לומר ראש דברך אמת אלא לפי שהיו מרננים אחר דבריו הראשונים לומר לכבודו הזהיר ולאחר זמן חזרו והודו כששמעו סוף דבריו למדו שראש דבריו אמת.

"שאל בן אלמנה אחת את רבי אליעזר:

אבא אומר השקיני מים, ואימא אומרת השקיני מים, איזה מהם קודם?

אמר ליה: הנח כבוד אבך ועשה כבוד אבך,

שאתה ואבך חייבים בכבוד אבך.

בא לפני רבי יחזשע,

אמר לו כך.

אמר לו: רבי, נתגרשה מהו?

אמר ליה: מבין ריסי עיניך ניכר שבן אלמנה אתה,

הטל לך מים בספל וקעקע לך כתרנגולין."

דרש עולא רבה אפיתחא דבי נשיא:

מאי דכתיב: "וידועה' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך" (תהילים קלח):

'מאמר פיך' לא נאמר אלא: "אמרי פיך" -

בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא: "אנכי ולא יהיה לך" (שמות כ),

אמרו אומות העולם: לכבוד עצמו הוא דורש.

כיון שאמר: "כבוד את אבך ואת אמך" (שמות כ) -

חזרו והודו למאמרות הראשונות.

רבא אמר:

מהקא: "ראש דברך אמת" (תהילים קיט) -

"ראש דברך" ולא סוף דברך?!

אלא, מסוף דברך ניכר שראש דברך אמת.

21. לא, א

רפ"י

בששים ריבוא שטר - היה משתכר בה ששים ריבוא דינרי זהב.

תחת מראשותיו של אביו - והוא ישן.

מה מי שאינו מצווה ועושה כך - שילם לו הקב"ה שכרו.

הא דר' יהודה - דאמר סומא פטור מן המצות בב"ק פרק החובל (דף פו:).

לא מיפקידנא - שהיה סגי נהור. **יומא טבא לרבנן** - סעודה לתלמידים.

פעם אחת היה לבוש - דמא בן נתינה.

סירקון - לבוש שקורין צינד"ר. **של זהב** - מרוקס חוטי זהב.

פסיוני - עוף חשוב ושמן מין שליו שירד במדבר.

וטורדו מן העולם - שנענש עליו שמראה לו צרות עין על סעודתו.

ויש מטחינו בריחים - שהיא מלאכה קשה.

ומביאו לעוה"ב - שמכבדו בדברו דברים טובים ונחומים והמלאכה מטיל עליו בלשון רכה מראה לו צורך השעה שאינן יכולין להתפרנס אלא ביגיעה זו ובגמרת ירושלמי גרס מעשה בשניהם מעשה באחד שהיה מאכיל לאביו פסיוני פעם אחת אמר לו אביו מאין לך כך אלה אמר לו טבא מה איכפת לך טחון ואכול כלומר לעוס ואכול הראהו שקשה לו ושוב מעשה באחד שהיה טוחן בריחים והיה לו אב זקן ושלח המלך בשביל אביו לבא לעבודת המלך אמר לו בנו אבא טחון ואני אלך תחתיד לעבודת המלך שאין לה קצבה.

חמשה בני סמכי הוה ליה לאבימי בחיי אביו - ואפילו הכי כי הוה קרי ר' אבהו אבבא היה אבימי רץ ופותח לו ואינו מניח לאחד מבניו לילך.

אין אין - אפתח אפתח.

איסתייעא מילתא - בעודו גחין לפניו שהבין במדרש מזמור אחד שבספר תהלים שלא היה מבין בו קודם לכן לדורשו וי"מ שמקרא זה לבדו דרש מזמור לאסף אלהים באו גוים בנחלתך וגו' קינה לאסף מיבעי ליה ודרש כך שאמר אסף שירה על שכילה הקב"ה חמתו בעצים ואבנים שבביתו ומתוך כך הותיר פליטה בישראל שאלמלא כך לא נשתייר משונאי ישראל שריד וכן הוא אומר כלה ה' את חמתו ויצת אש בציון (איכה ד). **כגון אנא** - שאני אהוב לאבי ויקר לאמי ועושין לי זאת מה אעשה.

כיון דבר תורה הוא חלשה

דעתיה - אם תקבל ממנו עבודה.

בעו מיניה **מרב עולא**:

עד היכן כיבוד אב ואם?

אמר להם: צאו וראו מה עשה גוי אחד באשקלון, ודמא בן נתינה שמו. פעם אחת בקשו חכמים פרקמטיא בששים ריבוא שטר, והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו, ולא ציערו.

אמר **רב יהודה** אמר שמואל:

שאלו את **רבי אליעזר**: עד היכן כיבוד אב ואם?

אמר להם: צאו וראו מה עשה גוי אחד לאביו באשקלון, ודמא בן נתינה שמו. בקשו ממנו חכמים אבנים לאפוד בששים ריבוא שטר, ו**רב קהנא** מתני: בשמונים ריבוא, והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו, ולא ציערו.

לשנה האחרת, נתן הקדוש ברוך הוא שטר שנוקדה לו פרה אדומה בעדו. נכנסו חכמי ישראל אצלו, אמר להם:

יודע אני בכם שאם אני מבקש מכם כל ממון שבעולם אתם נותנין לי, אלא, אין אני מבקש מכם אלא אותו ממון שהפסדתי בשביל כבוד אבא.

ואמר **רבי חנינא**:

ומה מי שאינו מצווה ועושה כך,

מצווה ועושה על אחת כמה וכמה!

דאמר **רבי חנינא**: גדול מצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה.

אמר **רב יוסף**:

מריש הוה אמינא:

מאן דהוה אמר לי הלכה כרבי יהודה דאמר: "סומא פטור מן המצות" – עבידנא יומא טבא לרבנן, דהא לא מיפקידנא והא עבידנא.

השתא, דשמעיתא להא דאמר רבי חנינא:

"גדול מצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה",

אדרבה, מאן דאמר לי דאין הלכה כרבי יהודה –

עבידנא יומא טבא לרבנן.

כי אתא **רב דימי** אמר:

פעם אחת היה לבוש סירקון של זהב,

והיה יושב בין גדולי רומי,

ובאתה אמו, וקרעתו ממנו, וטפחה לו על ראשו, וקרקה לו בפניו, ולא הקלימה.

תני **אבימי בריה דרבי אבהו**:

"יש מאכיל לאביו פסיוני וטורדו מן העולם,

ויש מטחינו בריחים ומביאו לחיי העולם הבא". דף לא, ב

אמר **רבי אבהו**:

כגון אבימי ברי קיים מצות כיבוד:

חמשה בני סמכי הוה ליה לאבימי בחיי אביו,

וכי הוה אתא **רבי אבהו** קרי אבבא,

רהיט ואזיל ופתח ליה ואמר 'אין אין' עד דמטאי התם.

יומא חד, אמר ליה: 'אשקין מיא',

אדאיתתי ליה, נמנם.

גחין, קאי עליה עד דאיתער.

איסתייעא מילתיה, ודרש אבימי **"מזמור לאסף"** (תהילים עט).

אמר ליה **רב יעקב בר אבהו לאבי**:

כגון אנא,

דעד דאתינא מבי רב, אבא מדלי לי כסא ואמא מזגה לי,

היכי איעביד?

אמר ליה: מאמד קביל, ומאבנד לא תקבל,

דכיון דבר תורה הוא חלשה דעתיה.

רס"י

אשרי מי שלא חמאן - שאי אפשר לקיים כבודם ככל הצורך והוא נענש עליהם.
מרבניתיה - אומנת.
נתרצית לצאת - סבור היה שדעתו לחזור למקומו לבבל.
יחזירך לשלום - עד מקומך.
אמר ליה - ר' אסי לר"א דלמא ח"ו מרתח רתח עלי רבי יוחנן.

רבי טרפון הוה ליה ההיא אמא,

דכל אימת דהות בענא למיסק לפורגא - גחין וסליק לה,
 וכל אימת דהות נחית - נחתת עלויה.
 אתא, וקא משתבח בי מדרשא.
 אמרי ליה: עדיין לא הגעת לחצי כיבוד,
 כלום זרקא ארנקי בפניך לים ולא הכלמתה?

רב יוסף

פי הוה שמע קל פרעא דאמיה,
 אמר 'אי קום מקמי שכינה דאתיא'.

אמר רבי יוחנן:

אשרי מי שלא חמאן.

רבי יוחנן, כי עברתו אמו - מת אביו,
 ולדתו - מתה אמו.
 וכן אבני.

איני?!

והאמר אבני:

'אמרה לי אס'!

ההיא מרבניתיה הווא.

רב אסי הוה ליה ההיא אמא זקינה.

אמרה ליה: בעינא תכשיטין - עבד לה.

בעינא גברא - נייעין לך.

בעינא גברא דשפיר כותף - שבקה ואזל לארעא דישראל.

שמע דקא אזלה אבתריה,

אתא לקמיה ד**רבי יוחנן**, אמר ליה: מהו לצאת מארץ לחוצה לארץ?

אמר ליה: אסור.

לקראת אמא מהו?

אמר ליה: איני יודע.

[אתרח] פורתא, הדר אתא

אמר ליה: אסי, נתרצית לצאת - המקום יחזירך לשלום.

אתא לקמיה ד**רבי אלעזר**, אמר ליה: חס ושלום דלמא מירפתח רתח.

אמר ליה: מאי אמר לך?

אמר ליה: 'המקום יחזירך לשלום'.

אמר ליה: ואם איתא דרתח, לא הוה מברך לך.

אדהכי והכי, שמע לארונא דקאתי.

אמר: אי ידעי לא נפקי.

22. לא, ב

רפ"י

הנשמע בדבר אביו למקום - אם מכיר באנשי המקום שמכבדים אביו לחלוק לו כבוד לקבל דברים שיאמר בשמו אל יתלה הכבוד בעצמו ואפי' יודע שיכבדוהו כאביו אלא יתלה הכבוד באביו.

שלחוני בשביל אבא - שהוא צריך לי אבל אם אינו נשמע למקום בדבר אביו כדבר עצמו אל יתלה באביו שאינו לו אלא גנאי.

הריני כפרת משכבו - עלי יבא כל רע הראוי לבא על נפשו.

מכאן ואילך - כבר קבל מה שקבל שאין משפט רשעי ישראל בגיהנם אלא י"ב חדש.

חכם משנה שם אביו כו' - חכם הדורש דרשה ברבים ולוחש לתורגמן והוא משמיע משנה שם אביו ושם רבו אם בא לומר דבר הלכה שאמר אביו או רבו לוחש לתורגמן כך אמר אבא מורי כך אמר רבי ומורי.

אבל התורגמן - המשמיע לרבים אינו משנה אלא מכנהו בשמו ואומר כך אמר פלוני.

אבוא דמאן - אין המתורגמן משנה.

אי נימא אבוא דתורגמן - אם לוחש לו חכם דבר הלכה בשם אביו של תורגמן להשמיע לרבים בשם אומרו לא ישנה לומר כך אמר אבא מורי אלא קורוהו בשמו.

אטו תורגמן לאו בר חיובא - לכבד את אביו הוא.

כי הוה דרש בפירקא - ולוחש דבר הלכה לתורגמן בשם רב אשי אביו איהו אמר לתורגמן כך אמר אבא מורי.

ואמוריה - כשהוא משמיע לרבים בשם אומרו אומר כך אמר רב אשי ואינו אומר כך אמר אביו ואדוניו של חכם.

תנו רבנן :

"מכבדו בחיי ומכבדו במותו.

בחייו כיצד?

הנשמע בדבר אביו למקום,

לא יאמר: 'שלחוני בשביל עצמי',

'מהרוני בשביל עצמי',

'פטרוני בשביל עצמי',

אלא כולחו בשביל אבא.

במותו כיצד?

היה אומר דבר שמועה מפיו,

לא יאמר: 'כך אמר אבא',

אלא: 'כך אמר אבא מרי הריני כפרת משכבו'."

והני מילי תוך שנים עשר חדש,

מכאן ואילך, אומר: 'זכרונו לברכה לחיי העולם הבא'.

תנו רבנן :

"חכם משנה שם אביו ושם רבו.

תורגמן אינו משנה לא שם אביו ולא שם רבו."

אבוא דמאן?

אילימא אבוא דמתורגמן,

אטו תורגמן לאו בר חיובא הוא?!

אלא,

אמר רבא :

שם אביו של חכם, ושם רבו של חכם.

כי הא דמר בר רב אשי,

כי הוה דריש בפירקא,

איהו אמר 'אבא מרי',

ואמוריה אמר: 'הכי אמר רב אשי'.

23. לא, ב – לב, א

רש"י

לא עומד במקומו - במקום המיוחד לאביו לעמוד שם בסוד זקנים עם חביריו בעצה.
ולא מכריעו - אם היה אביו וחכם אחר חלוקין בדבר הלכה לא יאמר נראים דברי פלוני.
משל מי - מאכילו ומשקהו ומכבדו.
מאי נפקא ליה מיניה - מאי חסרון כיס איכא לגביה.
פודין זה לזה מעשר שני - אם יש לאביו מעשר שני פודה הבן משלו לצורך אביו בלא חומש ולא אמרי' הרי הוא כגופו שהרי הוא אוהבו ומזונותיו עליו ולא אחר ניהו לגביה והרי הוא כמי שפודהו הוא בעצמו.
ומאכילין זה לזה מעשר עני - אם יש לבן מעשר עני לחלק לעניים מאכילו לאביו אם אביו עני וכן כולם אע"פ שחביב עליו כגופו ואם לא היה בידו מעשר זה היה נותן לו מזונות משלו.
להעדפה - עליו מוטל להאכילו ולהשקותו מדה בינונית ואם אביו צריך לסעודה יתירה יאכילנו מעשר עני.
שיטול אביו ארנקי כו' - ואי אמרת כבוד האב על הבן בחסרון כיס אינו אלא משל אב אם כן האי ארנקי דקאמר רבי אליעזר משל אב הוא ומאי נפקא ליה מיניה להכלימו.

תנו רבנן:

"איזהו מורא ואיזהו כיבוד?

מורא:

לא עומד במקומו, ולא יושב במקומו

ולא סותר את דבריו, ולא מכריעו.

כיבוד:

מאכיל ומשקה מלביש ומכסה, מכניס ומוציא."

איבעיא להו:

דף לב, א משל מי?

רב יהודה אמר:

משל בן.

רב נתן בר אושעיא אמר:

משל אב.

אורו ליה רבנן לרב ירמיה,

ואמרי לה לבריה דרב ירמיה,

קמאן דאמר משל אב.

מיתיבי:

"נאמר: 'כבוד את אביך ואת אמך' (שמות כ),

ונאמר: 'כבוד את ה' מהונך' (משלי ג) –

מה לחלן בחסרון כיס אף כאן בחסרון כיס,"

ואי אמרת משל אב,

מאי נפקא ליה מיניה?!

ביטול מלאכה.

תא שמע:

"שני אחים, שני שותפין, האב ובנו, הרב ותלמידו –

פודין זה לזה מעשר שני,

ומאכילין זה לזה מעשר עני."

ואי אמרת משל בן,

נמצא זה פורע חובו משל עניים!

לא צריכא,

להעדפה.

אי הכי,

היינו דקתני עלה:

"אמר רבי יהודה:

תבא מאירח למי שומאכיל את אביו מעשר עני,"

ואי להעדפה מאי נפקא מינה?!

אפילו הכי, זילא ביה מילתא.

תא שמע:

"שאלו את רבי אליעזר:

עד היכן כיבוד אב ואם?

אמר להם: כדי שיטול ארנקי ויזרקנו לים בפניו ואינו מכלימו."

ואי אמרת משל אב,

מאי נפקא ליה מיניה?!

בראוי לירשו.

וכי הא דרבה בר רב הונא ;
 דרב הונא קרע שיראי באנפי רבה בריה –
 אמר : איזול איחזי אי רתח אי לא רתח.

ודלמא רתח וקעבר א"לפני עור לא תתן מכשול" (ויקרא יט)?

דמחיל ליה ליקריה.

והא קעבר משום "כל תשזיז" (דברים כ)!

דעבד ליה בפומביני.

ודילמא משום הכי לא רתח?

דעבד ליה בשעת ריתחיה.

רפ"י

ודלמא רתח - ואמר לאבוה מידי
 בריתחיה.

וקא עבר - רב הונא.

משום לפני עור - שגורם לבנו
 לחטוא.

בפומביני - במקום התפירה
 שאינו נחסר מדמיו בכך כגון
 בשוליו.

24. לב, א

רפ"י

הנשרפין בנסקלין - משמע אחד מן הנשרפין נתערב בנסקלין הרבה וקיי"ל (סנהדרין ד' עט:). כל חייבי מיתות שבתורה שנתערבו ואין ידוע איזה מהן בקלה ואיזה מהן בחמורה כולן ידונו בקלה שאין אתה רשאי למשוך את הקל לעונש חמור שלא נתחייב בו.

רבי שמעון אומר ידונו בסקילה - שהיא קלה דאית ליה לרבי שמעון שריפה חמורה מסקילה וטעמא מפרש בסנהדרין (דף ג). **אמר ליה** - רב יהודה בריה דרב יחזקאל לרב יחזקאל אבא לא תתניא הכי, הנשרפין בנסקלין והוון נסקלין רובא דא"כ אמאי תלית טעמא משום דשריפה חמורה תיפוק לי דליכא למימר כולן בשריפה דא"כ אזלת לך בתר מיעוטא.

הנסקלין בנשרפין - דאע"ג דנשרפין רובא ידונו בסקילה מפני שהיא קלה.

התם רבנן הוא דקאמרי ליה לרבי שמעון כו' - האי דקאמרי שהסקילה חמורה לאו טעמא יהבי למילתייהו אלא הכי אמרי ידונו בשריפה בתר רובא ודקאמרת ידונו בסקילה להקל עליהם אין אתה מיקל אלא מחמיר שהסקילה חמורה.

לא תימא לאבוכ הכי - להודיעו פתאום שהוא טועה דקאמרת ל' לא תתניא הכי.

כך כתוב בתורה צעורי קא מצער ליה - והרי הוא כאומר לו עברת על ד"ת.

מקרא כתוב בתורה כך - ואומר לו המקרא כמו שהוא כתוב והוא עצמו יבין שטעה.

מתני ליה **רב יחזקאל לרמי בריה**:
"הנשרפים בנסקלים -

רבי שמעון אומר:
ידונו בסקילה ששריפה חמורה."

אמר ליה רב יהודה בריה:
אבא לא תיתניא הכי,

מאי אירגא "שריפה חמורה",
תיפוק לי דרובא נסקלים ניהו!
אלא הכי איתניא: 'הנסקלים בנשרפים'.

אמר ליה:

אי הכי אימא סיפא:

"וחכמים אומרים:

ידונו בשריפה שסקילה חמורה"

מאי אירגא ד"סקילה חמורה",

תיפוק לי דרובא נשרפים ניהו!

אמר ליה:

התם, רבנן הוא דקאמרו ליה לרבי שמעון:

דקאמרת "שריפה חמורה", לא "סקילה חמורה".

אמר ליה שמואל לרב יהודה:

שיננא, לא תימא ליה לאבוכ הכי,

דתניא:

"הרי שחייה אביו עובר על דברי תורה,

אל יאמר לו: 'אבא עברת על דברי תורה',

אלא אומר לו: 'אבא כך כתוב בתורה'."

"כך כתוב בתורה?"

צעורי קא מצער ליה!

אלא אומר לו: 'אבא, מקרא כתוב בתורה כך'.

25. לב, א

רש"י

אבא אומר השקיני מים - ויש מצוה אחרת לפני לעשות כגון לקבור את המת או לוויה.

אלעזר בן מתנא אומר:
אבא אומר 'השקיני מים', ומצוה לעשות:
מניח אני כבוד אבא ועושה את המצוה,
שאני ואבא חייבים במצוה.
איסי בן יהודה אומר:
אם אפשר למצוה לעשות על ידי אחרים –
תיעשה על ידי אחרים
ולדך הוא בכבוד אביו.

אמר רב מתנה :
הלכה כאיסי בן יהודה.

26. לב, א-ב

רס"י

הכא תורה דיליה היא - בתמיה
הכבוד תלוי בתורה ואינו יכול
למחול על כבוד התורה שהיא
של הקב"ה.

ובתורתו יהגה - כי אם בתורת
ה' חפצו ובתורתו יהגה בתחילה
היא נקראת תורת השם
ומשלמדה וגרסה היא נקראת
תורתו.

רבנן - אתם חכמים וחשובים
בעיניכם שלא עמדתם מפני
ורבנן חביריכם דקמו מפני לאו
רבנן נינהו ובלשון תימה אמר
להם.

הידור - לנוע מעט כאילו רוצה
לעמוד מפניו.

לא נדמו לו אלא לערביים -
שאמר להם ורחצו רגליכם
שהערביים משתחוים לאבק
רגליהם כדאמרן בבבא מציעא
(ד' פו:). אמרו לו בערביים
חשדתנו שמשתחוים לאבק
רגליהם.

אמר רב יצחק בר שילא אמר רב מתנה אמר רב חסדא:
האב שמחל על כבודו כבודו מחול,
הרב שמחל על כבודו אין כבודו מחול.

ורב יוסף אמר:
אפילו הרב שמחל על כבודו כבודו מחול,
שנאמר: "וי' הולך לפניך יומם" (שמות יג).

אמר רבא:
הכי השתא?
התם, הקדוש ברוך הוא עלמא דיליה הוא ותורה דיליה היא,
מחיל ליה ליקריה.
הכא תורה דיליה היא?!

דף לב, ב

הדר אמר רבא,
אין, תורה דיליה היא,
דכתיב: "ובתורתו יהגה יומם ולילה" (תהילים א).

איני?
והא רבא משקי בי הלולא דבריה,
ודל ליה פסא לרב פפא ולרב הונא בריה דרב יהושע - וקמו מקמיה,
לרב מרי ולרב פנחס בריה דרב חסדא - ולא קמו מקמיה.
איקפד ואמר: הנו רבנן רבנן, והנו רבנן לאו רבנן?!

ותו,
רב פפא הוה משקי בי הלולא דאבא מר בריה,
ודלי ליה פסא לר' יצחק בריה דרב יהודה ולא קם מקמיה,
ואיקפד!

אפילו הכי, הידור מיעבד ליה בעו.

אמר רב אשי:
אפילו למאן דאמר: "הרב שמחל על כבודו כבודו מחול",
נשיא שמחל על כבודו אין כבודו מחול.

מיתיבי:

"מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי צדוק,
שחיו מסובין בבית המשתה בגו של רבן גמליאל,
והיה רבן גמליאל עומד ומשקה עליהם.
נתן חכום לרבי אליעזר - ולא נטלו,
נתנו לרבי יהושע - וקיבלו.
אמר לו רבי אליעזר:
מה זה יהושע?
אנו יושבין, ורבן גמליאל ברבי עומד ומשקה עלינו?
אמר ליה: מצינו גדול ממנו שישמש, אברהם גדול ממנו וישמש, -
אברהם גדול הדור היה וכתוב בו:
"והוא עומד עליהם" (בראשית יח).

ושמא תאמרו כמלאכי השדת נדמו לו?
לא נדמו לו אלא לערביים!
ואנו לא יהא רבן גמליאל ברבי עומד ומשקה עלינו?
אמר להם רבי צדוק:
עד מתי אתם מניחים כבודו של מקום ואתם עוסקים בכבוד הבריות?
הקדוש ברוך הוא משיב רוחות ומעלה נשיאים,

וּמוֹרִיד מִטֶּר וּמִצְמִיחַ אֶדְמָה,
וְעוֹרֵד שׁוֹלְחַן לִפְנֵי כָּל אֶחָד וְאֶחָד,
וְאֵנוּ לֹא יֵחָא רַבֵּן גַּמְלִיאֵל בְּרַבִּי עֲזִימֻד וּמִשְׁקָה עָלֵינוּ?"

רש"י

רבן גמליאל ברבי - כלומר אדם גדול וכן כל ברבי שבגמ'.

אֵלָּא, אִי אֵיתְמַר הָכִי אֵיתְמַר :

אָמַר רַב אֲשִׁי :

אֶפִּילוּ לְמֵאן דְּאָמַר : "נְשִׂיא שְׁמַחַל עַל כְּבוֹדוֹ כְּבוֹדוֹ מְחוּל",
מִלָּד שְׁמַחַל עַל כְּבוֹדוֹ אֵין כְּבוֹדוֹ מְחוּל.

שְׁנַאמַר : "עוֹם תְּשִׁים עָלֶיךָ מִכָּךְ" (דברים יז) – שְׁתַּחֲוֵּא אִימָתוֹ עָלֶיךָ.

27. לב, ב

רפ"י

זקן אשמאי - אשם רשע ועם הארץ.

מוזקני ישראל - גמר זקן מוזקני מה להלן גדולים וחכמים דכתיב (במדבר יא) אשר ידעת כי הם זקני העם ושוטרי.

אין זקן אלא זה שקנה חכמה - ולשון נוטריקון דבר הכתוב ולקמיה פריך היינו ת"ק.

אלא במקום שיש לו הידור - בעמידתו דהיינו תוך ד' אמות דמוכחא מילתא שמפניו הוא עומד.

יכול יהדרנו בממון - יכול יהא הידור זה הידור ממון לכבדו בממון.

יכול יעצים עיניו כמי שלא ראהו - לקמן /קידושין/ (דף לג) פריך אטו ברשיעי עסקינן.

דבר המסור ללב - ללבו של עושה הדבר הוא יודע אם ראהו או לאו לפי שיכול להשמיט מעיני הבריות שלא יחזיקוהו כרשע ושידינוהו לכף זכות ויאמרו לא ראהו לכך נאמר ויראת מאלהיך שכל המחשבות גלויות לו ויודע בד' שלסטור ולבטל מצותו נתכוונת.

שלא יטריח - אם יכול לילך דרך אחרת שלא יעמיד את הציבור.

זקן ויראת - להכי סמך ויראת לזקן לומר שאף הזקן יירא.

כל שיבה במשמע - ואפי' זקן אשמאי.

ת"ק סבר יניק וחכים לא - והכי קאמר תנא קמא אין זקן אלא זקן שהוא חכם שנאמר אספה לי שבעים איש מוזקני ישראל וגוי' והתם זקנים וחכמים היו כדכתיב אשר ידעת כי הם וגוי' אלמא זקנים וידועים הוו.

ור' יוסי הגלילי - דמשני ליה לקרא ממשמעו זקנה ממש ודריש ליה זה שקנה חכמה סבר אפי' יניק וחכים.

אי סלקא דעתך כדאמר ת"ק - דחד הוא דאיירי ביה קרא שיבה והוא חכם נכתוב מפני שיבה זקן תקום והדרת ונגמר ג"ש מאי שנא דפלגינהו ש"מ תרתי מילי נינהו וה"ק מפני שיבה תקום והדרת תקום והדרת פני זקן שקנה חכמה ואפילו יניק ומדקפיד אחכמה אמרינן נמי שיבה לאו זקן אשמאי קאמר דליכא למימר רבי יוסי אזקן אשמאי נמי פליג אם כן היינו איסי בן יהודה. משום דבעי למיסמך - לומר שלא יטריח כדלעיל.

כדקאמר רבי יוסי - דתרי נינהו נכתוב בתרוייהו קימה והידור.

תנו רבנן :

"מפני שיבה תקום" (ויקרא יט);

יכול אפילו מפני זקן אשמאי?

תלמוד לומר "זקן" (ויקרא יט),

ואין זקן אלא חכם,

שנאמר: "אספה לי שבעים איש מוזקני ישראל" (במדבר יא).

רבי יוסי הגלילי אומר:

אין זקן אלא מי שקנה חכמה,

שנאמר: "ה' קנני ראשית דרכי" (משלי ח).

יכול יעמוד מפניו במקום רחוק?

תלמוד לומר: "תקום והדרת" -

לא אמרתי 'קימה' אלא במקום שיש 'הידור'.

יכול יהדרנו בממון?

תלמוד לומר: "תקום והדרת" -

מה 'קימה' שאין בה חסרון כס, אף 'הידור' שאין בו חסרון כס.

יכול יעמוד מפניו מבית חפסא ומבית המרחץ?

תלמוד לומר: "תקום והדרת" -

לא אמרתי 'קימה' אלא במקום שיש 'הידור'.

יכול יעצים עיניו כמי שלא ראהו?

תלמוד לומר: "תקום ויראת" -

דבר המסור ללב נאמר בו "ויראת מאלהיך".

רבי שמעון בן אלעזר אומר:

מנין לזקן שלא יטריח?

תלמוד לומר: "זקן ויראת".

איסי בן יהודה אומר:

"מפני שיבה תקום" - אפילו כל שיבה במשמע.

רבי יוסי הגלילי היינו תנא קמא!

איכא בינייהו יניק וחכים :

תנא קמא סבר - יניק וחכים לא,

רבי יוסי הגלילי סבר - אפילו יניק וחכים.

מאי טעמא דרבי יוסי הגלילי?

אמר לך :

אי סלקא דעתך כדקאמר תנא קמא,

אם כן נכתוב רחמנא 'מפני שיבה זקן תקום והדרת'!

מאי שנא דפלגינהו רחמנא?

למימר דהאי לאו האי, והאי לאו האי.

שמע מינה : אפילו יניק וחכים.

ותנא קמא?

משום דבעי למיסמך "זקן" ו"יראת".

ותנא קמא מאי טעמא?

אי סלקא דעתך כדקאמר רבי יוסי הגלילי,

אם כן, נכתוב רחמנא :

'מפני שיבה תקום והדרת תקום והדרת פני זקן',

כל הזכויות שמורות - גמרא סדורה - עמותת וכל בניין vechol.banayich@gmail.com - דניאל ברק ווינט 0526071122

ומדלא כתב הכי,
שםע מינה חד הוא.

28. לג, א

רס"י

יכול יהדרנו בממון - כדכתיב (ויקרא יט) לא תהדר פני גדול דמשמע בממון וכגון ודל לא תהדר בריבו (שמות כג).
 מי לא עסקין - כלומר מי לא משמע נמי אפילו נוקב מרגניתא שאומנות יקרה היא ומצריך ליה למיקם ואע"ג דבטל ממלאכתו ואיכא חסרון כיס.
 מה הידור שאין בו ביטול מלאכה - דאין לשון הידור אלא נשיאות פנים או בממון או בכבוד דברים ואין במשמעו ביטול מלאכה.
 מה קימה שאין בה חסרון כיס - דהא אוקימנא דבשאין בה ביטול מלאכה עסקין ותו לא שייך בה חסרון כיס.
 אף הידור שאין בו חסרון כיס - ועל כרחיך לא נכתב הידור אלא לדרוש כדאמרן למעוטי עמידה מרחוק ולמעוטי בית המרחץ כדאמרן.
 עומדין מפניהם - במביאי בכורים קאי כשעוברים בתוך ירושלים.
 נמצאת מכשילן - שלא יביאו עוד שיאמרו נבזים אנו בעיניהם ולא משום חיבוב מצוה הוה ואילו בני אדם הניכרים חשובים בעיר ועסוקים במצות לא הוה למיקם מקמייהו.

אמר ר' :

"יכול יהדרנו בממון?"

תלמוד לומר "תקום והדרת" -

מה 'קומה' שאין בה חסרון כיס,

אף 'הידור' שאין בו חסרון כיס."

ו"קומה" לית בה חסרון כיס?!

מי לא עסקין דקא נקיב מרגניתא,

אדהכי והכי קאים מקמיה ובטיל ממלאכתו!

אלא,

אקיש 'קומה' ל'הידור' :

מה הידור שאין בו ביטול, אף קימה שאין בה ביטול.

ואקיש נמי 'הידור' ל'קומה' :

מה קימה שאין בה חסרון כיס, אף הידור שאין בו חסרון כיס.

מכאן אמרו :

אין בעלי אומניות רשאין לעמוד מפני תלמידי חכמים

בשעה שעוסקין במלאכתם.

ולא?!

והתנן :

"כל בעלי אומניות עומדים מפניהם ושואלים בשלומם

ואומרים להם: אחינו אנשי מקום פלוני בואכם לשלום!"

אמר רבי יוחנן :

מפניהם עומדים,

מפני תלמידי חכמים אין עומדים.

אמר רבי יוסי בר אבין :

בוא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה ;

שהרי מפניהם עומדים, מפני תלמידי חכמים אין עומדים.

ודלמא שאני התם,

דאם כן אתה מכשילן לעתיד לבא.

29. לג, א

רס"י

מסחותא - מרחץ כדמרגמי (בראשית מג) וירחץ ואסחי.
שני חומשים - שני חמישיות של ספר שניתני לו מדרש אגדותיו.
שני שלישי שלישי - שני חלקים של שלישי הספר.
תורת כהנים - ספר ויקרא שניתני לו ברייתא של מדרש הספר.
בהן היה מהרהר - וטרוד היה ולא הבין בעברך לפניו.
בתי גואי - מקום שבני אדם עומדים ערומים והא דר' שמעון ברבי בבתי גואי מקום שעומדים לבושים דהתם מקום הידור הוא.
ה"נ מסתברא - דר' שמעון ברבי בבתי גואי מדקאמר ליה בהן יושב ומהרהר.
לאונסיה שאני - פעמים שהוא טרוד ומעיין בשמועתיה לפני כניסתו למרחץ וע"כ היא שגורה בפיו ולבו ומעיין בה בבית המרחץ.

אמר מר:

"יכול יעמוד מפניו מבית הכסא ומבית המרחץ?"

ולא?!

והא רבי חייא הוה יתיב בי מסחותא,

וחליף ואזיל רבי שמעון בר רבי, ולא קם מקמיה,

ואיקפד,

ואתא אמר ליה לאבוה:

שני חומשים שניתני לו בספר תהלים ולא עמד מפני.

ותו,

בר קפרא, ואמרי לה רבי שמואל בר רבי יוסי הוה יתיב בי מסחותא,

על ואזיל רבי שמעון בר רבי, ולא קם מקמיה,

ואיקפד,

ואתא אמר ליה לאבוה:

שני שלישי שלישי שניתני לו בתורת כהנים ולא עמד מפני.

ואמר לו: שמא בהן יושב ומהרהר.

טעמא דבהן יושב ומהרהר, הא לאו הכי, לא!

לא קשאי:

הא בבתי גואי,

הא בבתי גראי.

הכי נמי מסתברא,

דאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן:

בכל מקום מותר להרהר חוץ מבית המרחץ ומבית הכסא.

דילמא לאונסיה שאני.

30. לג, א

רפ"י

ברשיעי עסקינן - בתמיה למה
 לי קרא אם ראה ועצם עיניו
 הרי עבר על תקום והדרת.
 זמן חיוביה - בארבע אמותיו
 כדלקמן/קידושין לג/ (עמוד ב).
 ת"ל ויראת - יש לך לירא מן
 היוצר היודע מחשבותיך שאתה
 מבקש תחבולות להפטר
 ממצותו.

"יכול יעצים עיניו כמי שלא ראהו"

אטו ברשיעי עסקינן?

אלא:

"יכול יעצים עיניו" - מקמי דלימטיה זמן חיובא,
 דכי מטא זמן חיובא, הא לא חזי ליה דקאים מקמיה?
 "תלמוד לומר: 'תקום ויראת'".

31. לג, א

רס"י

שיש בה הידור - כבוד ונשיאות
 פנים שדבר הניכר הוא שבשבילו
 עמד.
 באידך גיסא - הנהר מפסיק
 ביניהם.
 ולא רב מובהק אנא - ואף על פי
 שאתם רחוקים יותר מדי אמות
 איבעי לכו למיקם.
 לאו אדעתין - לא נזכרנו לעמוד
 שהיינו טרודים.

תנא:

"איזוהי קימה שיש בה הידור?
 הוי אומר: זה ד' אמות".

אמר אביי:

לא אמרן אלא ברבו שאינו מובהק,
 אבל ברבו המובהק – מלא עיניו.

אביי, מפי הוה חזי ליה לאודניה דחמרא דרב יוסף דאתי,
 הוה קאים.

אביי הוה רכיב חמרא, וקא מסגי אגודא דנהר סגיא.
 יתיב רב משרשיא ורבנן באידך גיסא – ולא קמו מקמיה.
 אמר להו: ולא רב מובהק אנא?!
 אמרו ליה: לאו אדעתין.

32. לג, א

רש"י

ואי מקיף - מסבב דרך אחרת
שלא לעבור לפני הצבור.
חיי - מאריך ימים.
דגיסי בהו ברבנן - תמיד רגילים
אצלם ולבם גס בחכמים כאילו
הם מהם.
גיסי - בלע"ז פריבי"ץ.

"רבי שמעון בן אלעזר אומר:

מנין לזקן שלא יטריח תלמוד לומר "זקן ויראתו".

אמר אביי:

נקטינן דאי מקיף חיי.

אביי מקיף.

רבי זירא מקיף.

רבינא הוה יתיב קמיה דרב ירמיה מדיפתי,

חלף ההוא גברא קמיה ולא מיכסי רישא,

אמר: כמה חציף הא גברא.

אמר ליה: דלמא ממתא מחסא ניהו, דגיסי בה רבנן.

33. לג, א

רפ"י

הרפתקי - מקראות וצרות וראו נסים הרבה ומופתים.
עדו עליהן - עברו עליהם.
אביי יהיב ידא לסבי - פושט ידו לזקנים כל כמה שעוברים אצלו ונשענין עליו.
רבא - היה שולח שלוחיו לפשוט להן יד אבל הוא עצמו לא.
רב נחמן משדר גוזאי - סריסים שהיו תמיד לפניו לפי שהיה שר חתן הנשיא ואב ב"ד היו רגילין לעמוד לפניו משרתים להכות ולכוף מאן דלא ציית דינא וכשהיו זקנים עוברים לפניו היה שולח הנך סריסים להחזיק בידם אבל הוא עצמו לא שלא לזלזל בתורתו דאמר אי לאו תורה כמה נחמן איכא בשוקא הלכך אין חשיבותי בשביל עצמי אלא בשביל תורה ואית דמפרשי אביי יהיב ידא לסבי מכבד עצמו בזקנים ופושט להם ידו שישען הוא עליהם רבא משדר שלוחיה שיצאו לקראתו לכבודו וכן רב נחמן וליתא דכל היכא דגרסי יהיב ידא להשען אחרים עליו קאמר ולא להשען הוא על אחרים כדאמר בפרק קמא דיומא (דף ט:) ריש לקיש הוה סחי בירדנא אתא רבה בר בר חנה יהיב ליה ידא שישען ר' שמעון בן לקיש עליו ויצא לשפת הנהר.

"איסי בן יהודה אומר:

"מפני שיבה תקום" – ואפילו כל שיבה במשמע."

אמר רבי יוחנן:

הלכה פאיסי בן יהודה.

רבי יוחנן הוה קאי מקמי סבי דארמאי,

אמר: כמה הרפתקי עדו עליהו דהני.

רבא,

מיקם לא קאי,

הידור עבד להו.

אביי יהיב ידא לסבי,

רבא משדר שלוחיה,

רב נחמן משדר גוזאי –

אמר: אי לאו תורה, כמה נחמן בר אבא איכא בשוקא.

34. לג, א-ב

רפ"י

מכבוד שמים - שהרי פני יוצרו אינו מקבל אלא שחרית וערבית הלכך מי שעומד מפני רבו שחרית אינו רשאי לעמוד מפניו אלא ערבית.

אמאי לא - מאי טרחא איכא אורחא דמילתא הוא.

לא ניטרח - גרסינן.

וטוב לא יהיה לרשע - אין טוב אלא תורה שנאמר כי לקח טוב אלמא תלמודו משתכח ולא יאריך ימים אלא כצל מה טעם לפי שאינו ירא מלפני ה' ומורא זו קימה היא כדמפרש ואזיל.

מוראת רבית - דגבי רבית נמי כתיב (ויקרא כה) אל תקח מאתו וגו' ויראת וכן גבי משקלות (דברים כה) אבן שלמה וצדק וכו'.

פני פני גמר - כתיב הכא מלפני וכתוב התם (ויקרא יט) מפני שיבה.

דף לג, ב

אמר רבי אייבו אמר רבי ינאי:

אין תלמיד חכם רשאי לעמוד מפני רבו אלא שחרית וערבית, כדי שלא יהיה כבודו מרובה מכבוד שמים.

מיתבי:

"רבי שמעון בן אלעזר אומר:

מגן לזון שלא יטריח? תלמוד לומר: "זקן ויראת".

ואי אמרת: "שחרית וערבית בלבד,

אמאי לא ניטרח? חייבא הוא!

אלא לאו, כולי יומא!

לא,

לעולם שחרית וערבית בלבד,

ואפילו הכי כמה דאפשר ליה לא ניטרח.

אמר רבי אלעזר:

כל תלמיד חכם שאין עומד מפני רבו;

נקרא רשע,

ואינו מאריך ימים,

ותלמודו משתכח.

שנאמר: **"וטוב לא יהיה לרשע,**

ולא יאריך ימים,

כצל אשר אינו ירא מלפני האלהים" (קוהלת ח).

מורא זו איני יודע מהו?

כשהוא אומר **"ויראת במאליה"** (ויקרא יט) הרי מורא זו קימה.

ואימא:

מוראת רבית?

ומוראת משקלות?

רבי אלעזר פניי פניי גמר.

35. לג, ב

רס"י

והוא רבו - הבן רבו של אביו.
מקמי אבון - ואע"ג דרב יהודה
 רביה דרב יחזקאל אבנה הוה
 כדאמר' לעיל /קידושין/ (דף
 לב) אבא לא תתנייא הכי.
אלא מאי קאמר ליה - אמאי
 צריך לאזהוריה אי לאו למילף
 מינה הוראה בעלמא דאף על פי
 שהוא רבו חייב לעמוד מפניו.

איבעיא להו :
 בנן והוא רבו, מהו לעמוד מפני אביו?

תא שמע :
 דאמר ליה **שמואל לרב יהודה** :
 שיננא, קום מקמי אבדך.

שאני רב יחזקאל דבעל מעשים הוה,
 דאפילו מר שמואל נמי קאים מקמיה.

אלא מאי קאמר ליה?

הכי קאמר ליה :
 זימנין דאתי מאחורי,
 קום את מקמיה, ולא תיחוש ליקרא דידך.

36. לג, ב

רס"י

אני איני כדאי לעמוד מפני בני
 - קס"ד דה"ק אני רבו של בני
 ולא הייתי כדי לעמוד מפניו
 אלא מפני שנתחתן בנשיא
 ומדקאמר אני איני כדי ש"מ
 דאילו היה כדי שהיה תלמידו
 הוה ליה למיקם.
 ה"ק - כלומר איני כדי דקאמר
 לאו משום גדולת תורה הוא
 אלא מפני שהוא אביו קאמר
 דאין אב כדי לעמוד מפני הבן.

איבעיא להו:
 בנן והוא רבו, מהו שיעמוד אביו מפניו?

תא שמע:
 דאמר רבי יהושע בן לוי:
 אני איני כדי לעמוד מפני בני,
 אלא משום כבוד בית נשיא.
 טעמא דאנא רביה, הא איהו רבאי קאימנא מקמיה!

הכי קאמר:
 אני איני כדי לעמוד מפני בני, ואפילו הוא רבאי, דהא אנא אבוי;
 אלא משום כבוד בית נשיא.

37. לג, ב

רס"י

רכוב כמהלך דמי - רבו רכוב כמהלך דמי וצריך לעמוד מפניו. או לאו - כמהלך דמי אלא כיושב דבתריה דידיה אזלינן והא קא יתיב.

ה"ג להך ברייתא בת"כ טמא יושב תחת האילן וטהור עומד טמא טמא עומד תחת האילן וטהור יושב טהור ואם יושב הטמא הטהור טמא וכן באבן המנוגעת - ויליף לה מקרא דאין מצורע מטמא טהור הנכנס עמו לאהל אלא א"כ יושב המצורע ורישא דברייתא הכי איתא מחוץ למחנה מושבו מושבו טמא מכאן אמרו הטמא יושב תחת האילן כו'.

טמא עומד תחת האילן וטהור יושב טהור - דישיבת טהור לא מהני מידי אלא ישיבת טמא.

וכן באבן המנוגעת - ואדם נושאה תחת האילן וטהור יושב תחת האילן לא נטמא הטהור עד שישב נושא האבן ואם יושב נושא האבן נטמא הטהור ואפי' הוא עומד.

זאת אומרת - מדקתני וכן באבן המנוגעת.

רכוב כמהלך דמי - דלאו בתריה דידיה אזלינן אלא בתר בהמה הנושאתו דהא הכא לא בתר אבן אזלינן אלא בתר אדם הנושאה אזלינן דאי בתרה דידיה אזלינן אפילו לא יושב נושאה נטמא הטהור דהא אייהי מיתב יתבא בחיקו או בכתיפו של זה הנושאה.

איבעיא להו:
רכוב כמהלך דמי או לא?

אמר אביי:

תא שמע:

"טמא יושב תחת האילן וטהור עומד – טמא.

טמא עומד תחת האילן וטהור יושב – טהור.

ואם יושב הטמא, הטהור טמא.

וכן באבן המנוגעת."

ואמר רב נחמן בר כהן:

זאת אומרת: רכוב כמהלך דמי,

שמע מינה.

38. לג, ב

רס"י

מהו לעמוד - מי מחייב למיקם או לא.

תורה עומדת מפני לומדיה - בתמיה לפי שעסוקים בדבר הלכה היו קרי להו לדידהו תורה עצמה ולדידה קרי לומדיה.

לייט עלה אביי - אהך דרבי אלעזר כל מאן דציית ליה.

כדאיתא - משום דדבר מגונה הוא לא רצה לפרסמה והרי הוא מפורש במדרש רבי תנחומא ראו כמה עבים שוקיו כמה צוארו שמן הכל משלנו.

עומד מלפניו - משמתחיל ליכנס לתוך ארבע אמות ואינו יושב עד שיעבור הימנו ארבע אמות השניות.

שנאמר והביטו אחרי משה - ומשה נשיא היה.

איבעיא להו:

מהו לעמוד מפני ספר תורה?

רבי חלקיה ורבי סימון ורבי אלעזר אמרי:

קל וחומר: מפני לומדיה עומדים, מפניה לא כל שכן?!

רבי אלעי ורבי יעקב בר זבדי הוו יתבי,

חליף ואזיל רבי שמעון בר אבא, וקמו מקמיה.

אמר להו:

חדא דאתון חפיימי ואנא חבר,

ועוד, כלום תורה עומדת מפני לומדיה?!

סבר לה כרבי אלעזר,

דאמר רבי אלעזר:

אין תלמיד חכם רשאי לעמוד מפני רבו בשעה שעוסק בתורה.

לייט עלה אביי.

"והביטו אחרי משה עד בואו האהל" (שמות לג) -

רבי אמי ורבי יצחק נפחא:

חד אמר: לגנאי.

וחד אמר: לשבח.

מאן דאמר לגנאי: כדאיתא.

מאן דאמר לשבח:

אמר חזקיה:

אמר לי רבי חנינא בריה דרבי אבהו אמר רבי אבהו,

אמר רבי אבדימי דמן חיפא:

חכם עובר - עומד מלפניו ד' אמות, וכיון שעבר ד' אמות יושב.

אב בית דין עובר - עומד מלפניו מלא עיניו, וכיון שעבר ד' אמות יושב.

נשיא עובר - עומד מלפניו מלא עיניו, ואינו יושב עד שישב במקומו,

שנאמר: "והביטו אחרי משה עד בואו האהל".

39. לג, ב – לד, א

רס"י

ותפילין - וקסבר לילה לאו זמן תפילין אי נמי שבת ויו"ט לאו זמן תפילין הילכך כיון דאיכא שעתא דלא מיחייב בה זמן גרמא הוא.

אבידה - השבת אבידה.
וכללא הוא - בתמיה וכי כלל קצוב הוא דכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות.
והרי אכילת מצה - ליל ראשון שהוא חובה דכתיב (שמות יב) בערב תאכלו מצות וזמן גרם לה בט"ו בניסן ונשים חייבות כדאמר בפסחים (דף מג:) נשים חייבות באכילת מצה דבר תורה שנאמר לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות כל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה ונשים איתנהו בבל תאכל חמץ דמצות לא תעשה היא.

וכן שמחה - ברגל כדכתיב (דברים טז) ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך.

תלמוד תורה - דאמרן לעיל /קידושין/ (דף כט:) נשים פטורות וכן פדיון הבן כדלעיל בפירקין /קידושין/ (שם.) /כט.א/.
ופריה ורביה - אמרינן ביבמות (דף סה:) האיש מצווה על פריה ורביה אבל לא האשה ויליף לה מן וכבשוה איש דרכו לכבוש ואלו דרכה של אשה לכבוש וכל דלא קרינן ביה וכבשוה לא קרינן ביה פרו ורבו.

אין למדין מן הכללות - כל היכא דתני כלל כי האי גוונא כל מצות עשה וכו' וכל מצות לא תעשה הכל חייבין בראיה אין למדין מהם דאיכא בהו דלאו דוקא ואפילו מקום שנאמר בו חוץ דאיכא למימר מדאפיק האי דאפיק ש"מ דוקא הוא ולא שייך מידי אפ"ה אין למדין.

בכל מערבין - עירובי חצירות.
ומשתתפין - שיתופי מבואות.

חוץ מן המים ומן המלח - דמידי דזיין בעינן והני לא זייני שבמקום מזונותיו של אדם חשובה דירתו ושבתתו.

והאיכא כמהין ופטירות - מיני אוכלין הם וקים להו לרבנן דלא זייני.

"כל מצות עשה שהזמן גרמא" וכו' - [אנשים חייבין ונשים פטורות. וכל מצות עשה שלא הזמן גרמא - אחד האנשים ואחד הנשים חייבין].

תנו רבנן:

"איזוהי מצות עשה שהזמן גרמא:

סוכה וזלזב, שזכר וציצית ותרפילין. דף לד, א

ואיזוהי מצות עשה שלא הזמן גרמא:

מזוזה, מעקה, אבידה ושילוח הקן."

וכללא הוא?!

הרי מצה, שמחה, הקהל –

דמצות עשה שהזמן גרמא, ונשים חייבות!

ותו,

והרי תלמוד תורה, פריה ורביה, ופדיון הבן –

דלאו מצות עשה שהזמן גרמא הוא, ונשים פטורות!

אמר רבי יוחנן:

אין למדין מן הכללות,

ואפילו במקום שנאמר בו 'חוץ'.

דתנן:

"בכל מערבין ומשתתפין חוץ מן המים ומלח."

ותו ליכא?! והאיכא כמהין ופטירות?

אלא, אין למדין מן הכללות,

ואפילו במקום שנאמר בו "חוץ".

40. לד, א

רס"י

גמרי מתפילין - במה מצינו בתפילין שהיא מצות עשה שהזמן גרמא ונשים פטורות אף כל וכו' ולקמן פריך אדילין מתפילין לפטור נילף ממצה והקהל לחיוב.

גמרי מתלמוד תורה - דאיתקוש להדדי ושננתם לבניך (דברים ו) וכתוב בתורה וקשרתם לאות.

מה תלמוד תורה נשים פטורות - דכתוב לבניך ולא לבנותיך אף תפילין נשים פטורות.

ונקיש תפילין למזוזה - לחייב הנשים דהא כתיב בתורה וכתבתם על מזוזות ונימא מה מזוזה נשים חייבות כדלקמן אף תפילין נשים חייבות ומשניין תפילין לת"ת איתקוש בין בפרשה ראשונה כדפרישית לעיל בין בפרשה שניה והיו לטוטפות בין עיניכם וסמך ליה ולמדתם אותם את בניכם.

תפילין למזוזה לא איתקיש בשניה - שתלמוד תורה מפסיק ביניהם.

ונקיש מזוזה לתלמוד תורה - כדאיתקש בפרשה שניה דסמך ליה וכתבתם ונימא נשים פטורות.

לא ס"ד - לפטור נשים מדתלה מתן שכרה בריבוי ימים ונשי נמי בעי חי.

האזרח להוציא את הנשים - ברייתא היא במסכת סוכה.

איצטריך - למיעוטה בהדיא.

מה להלן נשים חייבות - באכילת מצה לילה הראשונה.

ראיה - מצות עשה היא יראה כל זכורך.

ראיה ראיה מהקהל - דכתוב ביה (דברים לא) בבא כל ישראל ליראות והתם נשים חייבות דכתוב האנשים והנשים והטף.

ואדילפינן מתפילין לפטורא - אמתניי (לעיל/קידושין/דף כט) פריך דגמר כל מצות עשה שהזמן גרמא מתפילין לפטור את הנשים בבנין אב דמה מצינו בתפילין.

נילף - בנין אב במה מצינו משמחה שהיא מצות עשה שהזמן גרמא ונשים חייבות.

בעלה משמחה - אין חובת השמחה תלויה בה אלא על בעלה שישמחנה קרי ביה ושימחת.

"ומצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות".

מנלן?

גמר מתפילין ;
מה תפילין נשים פטורות,
אף כל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות.
ותפילין גמר לה מתלמוד תורה ;
מה תלמוד תורה נשים פטורות,
אף תפילין נשים פטורות.

ונקיש תפילין למזוזה!

תפילין לתלמוד תורה, איתקיש בין בפרשה ראשונה בין בפרשה שנייה.
תפילין למזוזה, בפרשה שנייה לא איתקיש.

ונקיש מזוזה לתלמוד תורה!

לא סלקא דעתך,

דכתוב: "למען ירבו ימיכם" (דברים יא) -
גברי בעי חי, נשי לא בעי חי?!

והרי סוכה,

דמצות עשה שהזמן גרמא,

דכתוב: "בסוכות תשבּוּ שבעת ימים" (ויקרא כג) -

טעמא דכתב רחמנא "האזרח" - להוציא את הנשים,
הא לאו הכי נשים חייבות!

אמר אביי,

איצטריך:

סלקא דעתך אמינא:

הואיל דכתוב "בסוכות תשבּוּ"

"תשבּוּ" - בעין תדורו;

מה דירה איש ואשתו, אף סוכה איש ואשתו.

ורבא אמר,

איצטריך:

סלקא דעתך אמינא:

נילף "ומצות עשר" "ומצות עשר" מחג המצות ;

מה להלן נשים חייבות, אף כאן נשים חייבות.
צריכא.

והרי ראיה, דמצות עשה שהזמן גרמא,

וטעמא דכתב רחמנא "זכורך" (שמות כג) - להוציא הנשים,
הא לאו הכי נשים חייבות!

איצטריך:

סלקא דעתך אמינא:

נילף "ראיה" "ראיה" מהקהל.

ואדילפינן מתפילין לפטורא,

נילף משמחה לחיובא!

אמר אביי:

אשה בעלה משמחה.

אלמנה מאי איכא למימר?

בשרויה אצלו.

ונילף מהקהל!

משום דהוה מצה והקהל שני כתובים הבאים כאחד,
וכל שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדים.

אי הכי,

תפילין וראיה נמי –

שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדים!

צריכי:

דאי כתב רחמנא תפילין ולא כתב ראיה –
הוה אמינא נילף ראיה ראיה מהקהל.
ואי כתב רחמנא ראיה ולא כתב תפילין –
הוה אמינא אקיש תפילין למזוזה.
צריכא.

אי הכי,

מצה והקהל נמי צריכי!

למאי צריכי?

בשלקמא אי כתב רחמנא הקהל ולא כתב מצה,

הוה אמינא נילף "וזבשה עשר" "וזבשה עשר" מחג הסוכות.

אלא נכתוב רחמנא מצה ולא בעי הקהל,

ואנא אמינא: טפלים חייבים, נשים לא כל שפן?

הילכך הוה להו שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדים.

הניחא למאן דאמר אין מלמדין.

אלא למאן דאמר מלמדין,

מאי איכא למימר?

ותו,

"מצות עשה שלא הזמן גרמא נשים חייבות"

מנלן?

דיליף ממורא;

מה מורא נשים חייבות,

אף כל מצות עשה שלא הזמן גרמא נשים חייבות.

ונילף מתלמוד תורה?

משום דהוה ליה תלמוד תורה ופריה ורביה שני כתובים הבאים כאחד,

וכל שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדים.

דף לה, א וירבי יוחנן בן ברוקא, דאמר:

על שניהם הוא אומר: "ויברך אותם אלהים פרו ורבו" (בראשית א),

מאי איכא למימר?

משום דהוה תלמוד תורה ופדיון הבן שני כתובים הבאים כאחד,

וכל שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין.

ולרבי יוחנן בן ברוקא נמי,

ניהו פריה ורביה ומורא שני כתובים הבאים כאחד, ואין מלמדין!

צריכי:

דאי כתב רחמנא מורא ולא כתב פריה ורביה,

רס"י

אלמנה מאי איכא למימר - הא
כתיב בה שמחה דכתיב (דברים
טז) והגר והיתום והאלמנה.

בשרויה אצלו - לא נצטויה היא
אלא בענייה הכתוב מדבר
ונצטוה מי שהיא שרויה אצלו
לשמחה משלו במאכל ומשתה
וכלי פשתן.

אי הכי תפילין וראיה נמי ניהוי
שני כתובים כו' - והיכי ילפת
מתפילין לפטור הא כתיב
פטורא בין בתפילין דאיתקיש
לת"ת בין בראיה דכתיב זכורך
להוציא את הנשים.

צריכי - למיכתב פטורא
בתרווייהו דלא גמירי מהדדי
הילכך לאו למימרא דאין
מלמדין איכתיב בתרווייהו אלא
משום דלא הוה גמיר חד
מחבריה כדמפרש ואזיל.

דאי כתב רחמנא - פטורא
דנשים בתפילין ולא כתב בראיה
ה"א נילף ראיה מהקהל לחייב
את הנשים.

א"ה מצה והקהל נמי צריכא -
ולאו שני כתובים הבאים כאחד
ינהו ונילף שאר מצות עשה
מינייהו לחיובא.

למאי צריכי - תרווייהו אלא חד
מינייהו נכתוב ונגמר אידך
מיניה עם כל שאר מצות עשה.

בשלמא אי הוה כתב - חיובא
בהקהל לא הויה אתיא מצה
מיניה בבנין אב דאנא אמינא
נגמר ג"ש מחג הסוכות ט"ו ט"ו
מה להלן נשים פטורות דכתיב
האזרח להוציא הנשים אף מצה
נשים פטורות.

ואנא אמינא טפלים חייבין -
דכתיב (דברים לא) והטף.

מא"ל - נילף כל מצות עשה
שהזמן גרמא ממצה והקהל
לחיובא.

ממורא - איש אמו ואביו תיראו
דילפינן ביה נשים לעיל
/קידושין/ (דף כט) כשהוא
אומר תיראו הרי כאן שנים.

ונילף מתלמוד תורה - לפטורה.

ופדיון הבן - דילפינן לעיל
בפירקין /קידושין/ (דף כט)
נשים פטורות מלפדות בניהם
דכתיב תיפדה תפדה.

ולר' יוחנן בן ברוקא דאמר -
חיובא בפריה ורביה כתיב
בנשים היכי יליף תו שאר מצות
עשה שלא הזמן גרמא לחיוב
ממורא הא הוה מורא ופריה
ורביה שני כתובים הבאים
כאחד.

צריכי - כלומר לאו באין כאחד
ינהו ולמימרא דאין מלמדין
אלא תרווייהו צריכי דאי הוה
כתב חד לא גמיר אידך מיניה.

הנה אמינא: "וכבשוד" אמר רחמנא – איש דדרכו לכבש – אין, אשה דאין דרקה לכבש – לא. ואי כתב פרה ורביה ולא כתב מורא, הנה אמינא: איש דסיפק בידו לעשות – אין, אשה דאין סיפק בידה לעשות – לא. וכיון דאין סיפק בידה לעשות לא תתחייב קלל. צריכא.

רס"י

זרכו לכבש - את הארץ במלחמה ואין דרכה כו' וכיון דלא קרינן בה וכבשוה לא קרינן בה פרו ורבו.

סיפק בידו לעשות - לכבד את אביו שאין אימת אחרים עליו.

לא תתחייב כלל - אפילו פנויה.

הניחא כו' - לעיל קאי

דאותיבנא נילף מת"ת ושנינן

משום דהוי ת"ת ופדיון הבן כו'.

מא"ל - נילף מת"ת ופדיון הבן

שאר מצות עשה שלא הזמן

גרמא לפטור.

פפונאי ידעי כו' - תלמידים

שבפפונא ומנו רב אחא בר יעקב

שהיה דר בפפונא כדאמר

בהשותפין (ב"ב דף טז) גבי שטן

ופנינה לש"ש נתכוונו דרשה רב

אחא בר יעקב בפפונא אתא

שטן ונשקיה אכרעיה.

למען תהיה תורת ה' - הרי כל

התורה הוקשה לתפילין ולא

שבקינן הקישא וגמרינן מבנין

אב ממצה והקהל לזמן גרמא

ולא מתלמוד תורה ופדיון הבן

לשלא הזמן גרמא.

ומדמצות עשה שהזמן גרמא

נשים פטורות שלא הזמן גרמא

נשים חייבות - מדאיצטריך

למכתב היקישא למיפטרניהו

מזמן גרמא מכלל דבשאר מצות

חייבות.

הניחא כו' - פלוגתא היא

במסכת שבת (דף סא) ובפרק

בטרא דעירובין (דף צה:).

מא"ל - א"כ איכא איכא

למילף דשלא הזמן גרמא נשים

פטורות.

ומשני מאן שמעת ליה האי

סברא ר"מ - בעירובין ולדידיה

לא איצטריך היקישא אלא

כדגמרינן ברישא מבנין אב וגמר

מראה דהוי מצות עשה שהזמן

גרמא ונשים פטורות ודקשיא לן

לעיל ונילף ממצה והקהל

לחיובא ר"מ סבר שני כתובין

הבאים כאחד אין מלמדין.

ופרכינן ולרבי יהודה דאמר

מלמדין - בסנהדרין בפי' ד'

מיתות (דף סז:). ואמר נמי

בעירובין (דף צו:) דתפילין

מצות עשה שלא הזמן גרמא

מא"ל מהיכא תיתי פטורא

למצות עשה שהזמן גרמא.

משום דהוי שמחה כו' - ולא

סבירא לן כאביי דאמר לעיל

אשה בעלה משמחה.

הניחא למאן דאמר: "שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין", אלא למאן דאמר: "מלמדין" - מאי איכא למימר?!

אמר רבא:

פפונאי ידעי לה לטעמא דהא מילתא,

ומנו? **רב אחא בר יעקב:**

אמר קרא: "והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך

למען תהיה תורת ה' בפיך" (שמות יג) –

הוקשה כל התורה כולה לתפילין;

מה תפילין מצות עשה שהזמן גרמא ונשים פטורות,

אף כל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות.

ומדמצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות,

מכלל דמצות עשה שלא הזמן גרמא נשים חייבות.

הניחא למאן דאמר: תפילין מצות עשה שהזמן גרמא,

אלא למאן דאמר: תפילין מצות עשה שלא הזמן גרמא,

מאי איכא למימר?!

מאן שמעת ליה דאמר תפילין מצות עשה שלא הזמן גרמא: רבי מאיר.

וסבר לה שני כתובים הבאים כאחד,

וכל שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין.

ולרבי יהודה דאמר: שני כתובים הבאים כאחד מלמדין,

ותפילין מצות עשה שלא הזמן גרמא, מאי איכא למימר?

משום דהואי מצה שמחה והקהל שלשה כתובים הבאים כאחד,

ושלשה כתובים הבאים כאחד אין מלמדין:

41. לה, א

רס"י

לכל עונשין - ולאין עונשין מלקות הן.
דבי ר' אליעזר תנא כו' - לאו לפרושי מתניי מיייתי לה אלא אידי דאיתנא עונשין מיייתי נמי אגב מהיכא איתרבו לדיני ממון ומיתה למות על ידן ההורגן.
לכל מיתות - שיתחייב ההורגן עליהם מיתה וכן השור כופר.
הך קמייטא - דמישתעי בקרבן שבועת הפקדון דגזל הגר בפי נשא.
דחיותה היא - דאי ליתא בכלל דינין אין לה חיים הכל גוזלין אותה והיא גוזלת את אחרים והכל בדילין הימנה.
אבל כופר - והמית איש או אשה דמשתעי גבי כופר דשור המועד שהרג את האדם.
דאיכא איבוד נשמה - משום הכי חייביה רחמנא לשלם כופר.

"וכל מצות לא תעשה [בין שהזמן גרמא בין שלא הזמן גרמא – אחד האנשים ואחד הנשים חייבין...]

מנהגי מילי?

אמר רב יהודה אמר רב:

וכן תנא דבי רבי ישמעאל:

אמר קרא: "איש או אשה כי יעשו מכל זוטאת האדם" (במדבר ה) – השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה.

דבי רבי אליעזר תנא:

אמר קרא: "אשר תשים לפניהם" (שמות כא) –

השוה הכתוב אשה לאיש לכל דינים שבתורה.

דבי חזקיה תנא:

אמר קרא: "והמית איש או אשה" (שמות כא) –

השוה הכתוב אשה לאיש לכל מיתות שבתורה.

וצריכא:

דאי אשמעינן הך קמייטא,

משום כפרה חס רחמנא עליה,

אבל דינין, אימא: איש דבר משא ומתן – אין, אשה – לא.

ואי אשמעינן הא,

משום דחיותה היא,

אבל כופר, אימא:

איש דבר מצות – אין, אשה – לא. **דף לה, ב**

ואי אשמעינן הא,

משום דאיכא איבוד נשמה, חס רחמנא עליה,

אבל הנהך תרתי אימא לא.

צריכא.

42. לה, ב

רס"י

הקפת הראש - המשוה צדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו שאחורי האזנים חלקים הם עד סמוך לגובה והצדעים מקום שער הם כולם והמשחית שער הצדעים שיהא ראשו מוקף בשוה לפדחתו וצדעיו ואחרי אזניו עגול סביב היא הקפה.
כל שישנו בהשחיתתה - דזקן ישנו בהקפת הראש.
ולא זקן אשתך - אפילו העלתה זקן והשחיתתה.
פאת פאת - כתיב בישראל פאת זקנד וכתיב בכהנים ופאת זקנם לא יגלחו וקס"ד דכי כתיב אמור אל הכהנים בני אהרן ולא בנות אהרן אכולא מילתא דכתיב בההוא עניינא קאי.
נשתוק קרא מיניה - מג"ש דפאת פאת למעוטי נשים ישראליות ותיתי פטורא בק"ו מכהנות.
הפסיק הענין - ולא קאי בני אהרן אלא אטומאה לחוד שיש הפסק בנתיים כגון לה יטמא.
מבעיא ליה לכדתניא - ליתן את האמור של זה בזה ושל זה בזה דלא נתחייב אלא בהשחיתתה שע"י גילוח וכיון דאיכא לאוקמי לג"ש להכי לא תדרשה למעוטי בנות הואיל והפסיק הענין.
מלקט - פליינ"א של מצחצחי חרבות שמחליקין במ את תיק הסייף.
רהיטני - פליינ"א של עושי תריסין.
ת"ל לא יגלחו - האמור בכהנים ואין דרך גילוח בכך ואתיא ג"ש ליתן האמור של כהנים בישראל ושל ישראל בכהנים.

"חוץ מבד תקיף ובל תשחית [ובל תטמא למתים]".

בש"למא "בל תטמא למתים",

דכתיב: "אמור אל הכהנים בני אהרן" (ויקרא כא),

"בני אהרן" – ולא בנות אהרן.

אלא,

"בל תקיף ובל תשחית" מנלן?

דכתיב: "לא תקיפו פאת ראשכם,

ולא תשחית את פאת זקנך" (ויקרא יט) –

כל שישנו בהשחיתתה – ישנו בהקפה,

והני נשי, הואיל ולא איתנהו בהשחיתתה, ליתנהו בהקפה.

ומנלן דלא איתנהו בהשחיתתה?

איבעית אימא סברא:

דקא לא אית להו זקן.

ואיבעית אימא קרא:

דאמר קרא: "לא תקיפו פאת ראשכם,

ולא תשחית את פאת זקנך" –

מדשני קרא בדיבוריה,

דאם כן ניכתוב רחמנא יפאת זקנכם'.

מאי "זקנך"?

"זקנך" – ולא זקן אשתך.

ולא?!

והתניא:

"זקן אשה וזקנים שחעלו שער חרי חו כזקן לכל דבריהם".

מאי לאו, להשחיתתה!

אמר אב"י:

להשחיתתה לא מצית אמת,

דיליף "פאת" "פאת" מבני אהרן:

מה להלן נשים פטורות,

אף כאן נשים פטורות.

ואי סבירא לן דכי כתב: "בני אהרן" אכוליה ענינא כתיב,

נישתוק קרא מיניה, ותיתי בקל וחומר,

ואנא אמינא: ומה כהנים שריבה בהם הכתוב מצות יתירות,

"בני אהרן" – ולא בנות אהרן,

ישראל לא כל שפן?!

אי לאו גזירה שוה,

הנה אמינא: הפסק הענין.

השתא נמי נימא הפסיק הענין!

ואי משום גזירה שוה, מיבעי ליה לכדתניא:

"לא יגלחו" (ויקרא כא) – יכול גילחו במספרים יחיה חייב?

תלמוד לומר: "לא תשחית" (ויקרא יט).

יכול לקטו במלקט וברחיטני יחיה חייב?

תלמוד לומר "לא יגלוזו".

הא כיצד? גילוח שיש בה השחתה, הוי אומר: זה תער!

רש"י

אם כן - דלחכי הוא דאתא נכתוב את שבזקנד דהוה ליה נמי כמאן דכתיב פאה דהא כתיב פאה בההוא קרא גבי ראש ומדהוי כתיב גבי זקן את שבזקנד ולא כתיב את זקנד ש"מ אפאה קאי וה"ק לא תשחית פאות שבזקנד והדר נילף גילוח דהשחתה בפאת פאת ישראל מכהנים א"י בבנין אב חייב פאת זקן בכהנים וחייב פאת זקן בישראל.

מאי פאת ש"מ תרתי - ג"ש שלימה לימדך הכתוב אף לכל האמור בענין.

לטומאת נגעים - שסימני מקום שיער חלוקים מסימני עור בשר שבנגעי עור בשר כתיב שער לבן ובסימני נתקי ראש זקן שער צהוב וקאמר הכא דאם העלתה אשה שער בזקנה הווי סימני נגעה כדין נתקי זקן.

בהדיא כתיב - זקן של אשה דכתיב איש או אשה.

לטהרת נגעים - לכשתטהר תטען דין טהרת מצורע בתגלחת וצפורים.

איצטריך - לטומאת נגעים כדאמרן מעיקרא להשוות סימני נתקי זקן אשה לסימני זקן איש ודאמרת בהדיא כתיב סד"א לצדדין כתיב דאשה הכתוב בקרא לא קאי אלא אנתקי הראש ואו בזקן דכתיב בסיפיה אתאן לאיש ולא לאשה קמ"ל תנא דברייאא הרי הן כזקן לכל דבריהם.

אם כן, ניכתוב קרא 'את שבזקנד'.

מאי "פאת זקנד"?

שמע מינה תרתי.

ואלא, הא דתניא:

"זקן האשה והסרים שהעלו שער - הרי הן כזקן לכל דבריהם", למאי הלכתא?

אמר מר זוטרא:

לטומאת נגעים.

טומאת נגעים בהדיא כתיבא:

"איש או אשה כי יזנה בו נגע בראש או בזקן" (ויקרא יג)!

אלא,

אמר מר זוטרא:

לטהרת נגעים.

טהרת נגעים נמי פשיטא!

כיון דבת טומאה היא, בת טהרה היא!

איצטריך:

סלקא דעתך אמינא: לצדדים כתיב -

"איש או אשה כי יזנה בו נגע בראש",

"או בזקן" - הדר אתאן לאיש.

קא משמע לן.

43. לה, ב

כ"י

בנים ולא בנות - בנים אתם לה' לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בנים ולא בנות לקרחה אבל לגדידה אף הבנות.
או אינו - אלא אף לגדידה.
כשהוא אומר - בפסוק שלאחריו כי עם קדוש אתה ואף הנשים בכלל עם.
ה"ג מרבה אני את הגדידה - שישנה במקום שער ושלא במקום שער ומוציא אני את הקרחה שאינה אלא במקום שער.
גדידה - אשגרטיני' וחוקי האמורי היו על מתיחה.
בשריטה הוא דכתיב - וקס"ד שריטה וגדידה תרתי ניהו חד ביד וחד בכלי ואע"ג דשריטה בהאי ענינא לא כתיב כיון דדמיא לגדידה כתבה הכא ולא תימא אף היא נשים פטורות כתיב כי עם קדוש לרבוויי והכי שפיר טפי ולא לטרוסי קרא דהא בנים ולא בנות גבי גדידה כתיב ומיניה סליק.
אחת היא - משמעות שתיהן בין ביד בין בכלי.
מבני אהרן - דכתיב (ויקרא כא) לא יקרחו קרחה בראשם גבי אמור אל הכהנים.
דכי כתיב קרא - בני אהרן.
נשתוק קרא - מהך ג"ש גבי ישראל.
בראשם - האמור אצל כהנים מה ת"ל דלפי שנאמר בישראל בין עיניכם משמע סמוך לפדחת.

איסי תני:

"כל יקרזו" נשים פטורות.

מאי טעמא דאיסי?

דדריש ה'כי: **"בנים אתם לה' אלהיכם,**

לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למות,

כי עם קדוש אתה לה' אלהיך" (דברים יד).

"בנים" – ולא בנות ל"קרחה".

אתה אומר **"לקרחה"**, או אינו אלא לגדידה?

כשהוא אומר: **"כי עם קדוש אתה לה' אלהיך"** הרי גדידה אמור.

הא מה אני מקיים **"בנים"** ולא בנות? לקרחה.

ומה ראית לרבות את הגדידה ולהוציא את הקרחה?

מרבה אני את הגדידה, שישנה במקום השער ושלם במקום שער; ומוציא אני את הקרחה שאינה אלא במקום שער.

ואימא: **"בנים"** ולא בנות בין לקרחה בין לגדידה,

וכי כתב **"כי עם קדוש אתה לה' אלהיך"**

בשריטה הוא דכתיב!

דף לו, א קסבר איסי: שריטה וגדידה אחת היא.

אבוי אמר:

היינו טעמא דאיסי:

דגמר **"קרחה" "קרחה"** מבני אהרן:

מה להלן נשים פטורות,

אף כאן נשים פטורות.

ואי סבירא לן דכי כתיב קרא בכולי ענינא הוא דכתיב,

נשתוק קרא מיניה, ויתיתי בקל וחומר!

ואנא אמנא: ומה כהנים שריפה בהם הפתוב מצות יתירות,

"בני אהרן" – לא בנות אהרן,

ישאל לא כל שפן?

אי לא גזירה שוה,

הנה אמנא הפסיק הענין.

השתא נמי נימא הפסיק הענין!

ואי משום גזירה שוה, מיבעי ליה לכדתנא:

"לא יקרזו" – יכול אפילו קרח ארבע וחמש קרחות לא יחא חייב אלא אחת?

תלמוד לומר: **"קרחה"** – לחייב על כל אחת ואחת.

"בראשם" מה תלמוד לומר?

לפי שנאמר: **"לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למות"** (דברים יד) –

יכול לא יחא חייב אלא על בין העינים,

מנין לרבות כל הראש?

תלמוד לומר **"בראשם"** – לחייב על הראש כבין העינים.

ואין לי אלא כהנים, שריפה בהם הפתוב מצות יתירות,

ישראל מנלן?

נאמר כאן "קרונה" ונאמר להלן "קרונה",

מה כאן חייב על כל קרחה וקרחה, וחייב על הראש כבין העינים,
אף להלן חייב על כל קרחה וקרחה, וחייב על הראש כבין העינים.
ומה להלן על מת – אף כאן על מת."

אם כן נכתוב קרא: 'קרחה'.

מאי "קרונה"?

שמעתי מינה תרתי.

רבא אמר:

היינו טעמא דאיסי:

דילין "בין עיניכם" מתפילין:

מה להלן נשים פטורות,

אף כאן נשים פטורות.

ורבא,

מאי טעמא לא אמר כאבני?

קרחה "קרונה" לא משמע ליה.

ואבני,

מאי טעמא לא אמר כרבא?

אמר לך:

תפילין גופיהו מהכא גמר לה:

מה להלן מקום שעושים קרחה בגובהה של ראש,

אף כאן מקום הנחה בגובה הראש.

ובין לאבני ובין לרבא,

האי "בנים אתם" מאי דרשי ביה?

האי מיבעי לכתנא:

"בנים אתם לה' אלהיכם":

בזמן שאתם נזהגים מנהג בנים – אתם קרוים "בנים",

אין אתם נזהגים מנהג בנים – אין אתם קרוים "בנים".

דברי רבי יוחנן.

רבי מאיר אומר:

בין כך ובין כך אתם קרוים בנים.

שנאמר: "בנים סכלים הבה" (ירמיהו ד),

ואומר: "בנים לא אמוץ בם" (דברים לב),

ואומר: "זרע מרעים בנים משויתים" (ישעיהו א),

ואומר: "והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם,

יאמר להם בני אל זוי".

מאי "ואומר"?

וכי תימא:

סכלי הוא דמקרי בגי,

כי לית בהו הימנותיהו לא מיקרו בגי?

תא שמע: ואומר "בנים לא אמוץ בם".

וכי תימא:

כי לית בהו הימנותא הוא דמיקרו "בנים",

רס"י

ומה להלן – בישראל על מת
דהתם כתיב למת.

א"כ – דלהך מילתא לחודה
אתא.

נכתוב – בתרוייהו קרח מאי
קרחה הוה ליה כג"ש יתירה
למידרש נמי הא.

תפילין גופיהו מהכא גמירי –
כלומר ההיא ג"ש דבין עיניכם
מיבעי ליה למגמר מקום תפילין
מהכא דלא תימא בין עיניכם
ממש דהיינו על פדחתו אלא
ילין מבין עיניכם דקרחה
דבמקום שער דבלאו מקום שער
לא משכחת קרחה והיינו
למעלה מפדחתו.

ובין לאבני ובין לרבא – דנפקא
להו פטורא דנשים מקרא
אחרנא בנים אתם מאי דרשי
ביה.

וכ"ת סכלי הוא דמקרו בני –
כשאין בהם אלא שטות הוא
דמיקרו בנים אבל כשהם
רשעים דלית בהו הימנותא לא
מקרו בנים.

משחיתים – דהיינו עבודה זרה
כדכתיב (דברים ד) פן תשחיתון
ועשיתם פסל וגו'.

כי פלחו לעבודה זרה לא מיקרו "בנים"?

תא שמע: ואמר "זרע מרעים בנים משוזיתים".

וכי תימא:

"בנים משוזיתים" הוא דמיקרו,

בני מעליא לא מיקרו?

תא שמע: ואמר "יהיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם,

יאמר להם בני אל זוי".

רס"י

בני מעליא לא מקרו - עוד לעולם.

ת"ש - דהדרי מקרו בני אל חי ע"י תשובה.

44. לו, א

רס"י

מתני'

הסמיכות כו' - אינה סומכת ואינה מניפה ואינה מגשת מנחה ואפילו היא כהנת אין העבודה כשרה בה להגיש מנחה בקרן מערבית דרומית כמשפטה דתנינן לה בפ"ב דסוטה (דף יד:): ואינה קומצת ומקטרת ואינה מולקת עוף ואינה מקבלת דם ואינה מזה דם חטאת העוף חוץ מסוטה ונזירה שהם מניפות מנחתן בעצמן בין כהנות בין ישראליות שמנחתן טעונה תנופה בבעלים ובגמ' יליף לה.

גמ'

אל בני ישראל - דויקרא וכתוב בההיא עניינא וסמך ידו.

דבר אל בני ישראל והניף - בצו את אהרן המקריב את זבח שלמיו וכתוב בההוא עניינא והניף.

הקרב אותה - מהאי קרא נפקא לן הגשה בפ"ב דסוטה (שם):

איתקש מליקה להקטרה - והא מעיטנא נשים מוהקטירו אותו בני אהרן.

ה"ג הזאה דהיכא - ול"ג היכא כתיבה.

אי דפרה - הזאת דמה דפרה אדומה.

אלעזר כתוב בה - ואפילו שאר כהנים פסולין וכ"ש נשים.

אי דפנים - הזאה דפנים כגון הפרוכת ומזבח הזהב האמורין בפר כהן משיח ופר העלם דבר של ציבור.

הכהן המשיח כתיב בהן - למעוטי הדיוטים וכ"ש נשים ומאי איצטריך ליה לתנא למיתנייה.

הזאת דם עוף - דכתיב בחטאת העוף (ויקרא ה) והזה מדם החטאת ואיצטריך לאשמועינן נשים פסולות ונפקא ליה מק"ו מזריקת דם דעולת בן צאן דכתיב ביה (שם /ויקרא/ א) וזרקו בני אהרן.

לא קבע לו כהן לשחיטתו - שהשחיטה כשרה בזר דכתיב (שם /ויקרא/ א) ושחט את בן הבקר והקריבו בני אהרן מקבלה ואילך מצות כהונה לימד על השחיטה שכשרה בזר (ברכות דף לא:).

להזאתו - לזריקת דמו כדכתיב (שם /ויקרא/ א) וזרקו בני אהרן.

בן עוף שקבע לו כהן למליקתו - דכתיב (שם /ויקרא/ א) והקריבו הכהן אל המזבח ומלק את ראשו.

משנה

הסמיכות, והתנופות, וההגשות, והקמיצות, והקטרות, והמליקות, והקבלות, והזאות:
נזהגים באנשים ולא בגושים.
חוץ ממנחת סוטה ונזירה, שחן מניפות:

גמרא

"סמיכות":

דכתיב: **"דבר אל בני ישראל וסמך"** (ויקרא א) – **"בני ישראל"** סומכים, ואין בנות ישראל סומכות.

"תנופות":

"דבר אל בני ישראל והניף" (ויקרא ז) – **"בני ישראל"** מניפין, ואין בנות ישראל מניפות.

"הגשות":

דכתיב: **"וזאת תורת המנוחה הקרב אותה בני אהרן"** (ויקרא ו) – **"בני אהרן"** – ולא בנות אהרן.

"קמיצות":

דכתיב: **"והביאה אל בני אהרן וקמץ"** (ויקרא ב) – **"בני אהרן"** – ולא בנות אהרן.

"הקטרות":

דכתיב: **"והקטירו אותו בני אהרן"** (ויקרא ג) – **"בני אהרן"** – ולא בנות אהרן.

"המליקות":

דכתיב: **"ומלק והקטיר"** (ויקרא א) – איתקש מליקה להקטרה.

"הקבלות":

דכתיב: **"והקריבו בני אהרן"**, ואמר מר:

דף לו, ב **"והקריבו"** – זו קבלת הדם.

"הזאות":

הזאה דהיכא?

אי דפרה – **"אלעזר"** כתוב בה!

אי דפנים – **"הכהן המשיח"** (ויקרא ד) כתוב בה!

אלא, הזאה דבן עוף, דאיתא בקל וחומר מן צאן: ומה בן צאן שלא קבע לו כהן לשחיטתו – קבע לו כהן להזאתו, בן עוף, שקבע לו כהן למליקתו – אינו דין שיקבע לו להזאתו?

רס"י

לרבי יאשיה דדריה - שהיה בדורו אמורא כמותו ויש להבין מכאן שעדיין בימי ר"א היה רבי יאשיה בר פלוגתיה דר' יונתן קיים להכי איצטריך למיתני לרבי יאשיה דדריה לאפוקי ר' יאשיה קשישא.

בבעלים מנלן - שתהא הסוטה עצמה מניפתה דלמא לכהן קאמר רחמנא כדכתיב (במדבר ה) ולקח הכהן מיד האשה וגו'.

ה"ג מה כאן כהן אף להלן כהן - מה להלן בעלים אף כאן בעלים. **ידיו תביאנה** - בבעלים כתיב ובתנופה משתעי.

כף כף מסוטה - בסוטה כתיב (שם/במדבר/ה) ונתן על כפיה ובנזיר כתיב ונתן על כפי הנזיר (שם/במדבר/ו).

"חוץ ממנחת סוטה ונזירה".

אמר ליה רבי אליעזר לרבי יאשיה דדריה : לא תיתיב אפרעך עד דאמרת לי להא שמעתתא : מנין למנחת סוטה שטעונה תנופה?

מנלן?!

בגופה כתיב **"והניף את המנחה"** (במדבר ה)!

אלא תנופה בבעלים מנלן?

אתיא יד' יד' משלמים :

כתיב הקא : **"ולקחו הכהן מיד האשה"** (במדבר ה),

וכתיב התם **"ידיו תביאנה"** (ויקרא ז) –

מה כאן כהן, אף להלן כהן.

מה להלן בעלים, אף כאן בעלים.

הא כיצד?

כהן מכניס ידו תחת יד בעלים, ומניף.

אשכחן סוטה,

נזירה מנלן?

אתיא יכף' יכף' מסוטה.

46. לו, ב – לז, א

רס"י

מתני'.

תלויה ואינה תלויה - בגמ' מפרש להו.
חוץ מן הערלה והכלאים - שאע"פ שתלויות בארץ נוהגים אף בח"ל הערלה הלכה והכלאים מדברי סופרים כדלקמן / קידושין (דף לח:).
אף החדש - מלאוכלו לפני העומר.

גמ'.

תלויה דכתיב בה ביאה - שתלאה הכתוב בביאת הארץ כגון כי תבאו (ויקרא יט) כי יביאך (שמות יג).
תפילין ופטר חמור - כתיב בהו והיה כי יביאך בפרשת קדש לי (שם / שמות יג).
ונוהגין בין בארץ בין כו' - תפילין אשכחן בכמה דוכתין ברבנן אמוראי דבבל דמנחי תפילין (פטר חמור בפטר רחם תלה רחמנא).
חובת הגוף - היינו אינה תלויה בארץ אינה מוטלת לא על הקרקע ולא על גידוליו אלא על גופו של אדם כגון שבת תפילין עבודת כוכבים פטר חמור מילה עריות וכיוצא בהם.
חובת קרקע - שמוטלת על הקרקע או גידוליו כגון תרומות ומעשרות חלה לקט שכחה ופאה שביעית חדש ערלה כלאים.
מנא ה"מ - דחובת הגוף נוהגת בכל מושבות וחובת הקרקע אינה אלא בארץ.
תשמרון זו משנה - שמביאה לידי מעשה דכתיב תשמרון לעשות.
אשר אתם חיים - בין בארץ בין בח"ל.
צא ולמד - על איזה מהם הכתוב אומר כל הימים אשר אתם חיים על האדמה.
ממה שאמור בענין - דסמוך ליה אבד תאבדון וגוי' דהיינו עבודת כוכבים ועליהם נתרבו כל מושבות דכתיב כל הימים אשר אתם חיים ודבר הלמד מעניינו אחד מי"ג מדות היא ונלמד מכאן דכל חובת הגוף נוהגת אף בח"ל.

משנה

כל מצוה שהיא תלויה בארץ - אינה נוהגת אלא בארץ, ושאין תלויה בארץ - נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ, חוץ מן הערלה וכלאים.
רבי אליעזר אומר:
אף החדש.

דף לז, א

גמרא

מאי "תלויה" ומאי "שאין תלויה"?

אילימא "תלויה" דכתיב בה ביאה, ו"שאין תלויה" דלא כתיב בה ביאה - והרי תפילין ופטר חמור, דכתיב בהן ביאה, ונוהגין בין בארץ בין בחוצה לארץ!

אמר רב יהודה:

הכי קאמר:

כל מצוה שהיא חובת הגוף - נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ. חובת קרקע - אינה נוהגת אלא בארץ.

מנהגי מילי?

דתנו רבנן:

"אלה הווייתם" - אלו המדרשות.

"והמשפטים" - אלו הדינים.

"אשר תשמרון" - זו משנה.

"לעשות" - זו מעשה.

"בארץ" - יכול כל המצוות כולן לא יהו נוהגים אלא בארץ?

תלמוד לומר: "כל הימים אשר אתם זויים על האדמה" (דברים יב).

אי "כל הימים", יכול יהו נוהגים בין בארץ בין בחוצה לארץ?

תלמוד לומר: "בארץ".

אחר שריפה חתוב ומיעט,

צא ולמד ממה שאמור בענין:

"אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם" וגו' (דברים יב) -

מה עבודה זרה מיוחדת,

שהיא חובת הגוף, ונוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ,

אף כל שהיא חובת הגוף - נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ.

רס"י

אבל חדש - לא נהג ואע"ג דכתיב ביה ממושבתיכם בסיפיה דולחם וקלי וקרמל וגו' לאו למימרא בכ"מ שאתם יושבים אלא לומר שאף בארץ לא נתחייבו כל י"ד שנה שהיו בגלגל שכבשו ושחלקו עד שנתיישבו בה והכיר כל אחד את שלו.

או דלמא לקולא פליג - דקאמר ת"ק חוץ מן הערלה והכלאים מהלכה וכ"ש חדש דכתיב ביה מושבות ומשמע כ"מ שאתם יושבים ואתא ר"א למימר אף החדש הוא מן המצות התלויות בארץ ואין נוהג אלא בארץ דמושב לאחר ירושה וישיבה משמע.

אקמייתא - לא קאי אחוץ אלא אכל מצוה התלויה בארץ.

מאן ת"ק - דמתני' דפליג אדר"א. **ר' ישמעאל היא** - דשמעינן ליה דאמר מושב לאחר ירושה וישיבה הוא ואין חדש נוהג אלא בארץ ואתא ר"א למימר אף החדש נוהג כערלה וכלאים ונוהג בכל מושבות אלמא לחומרא פליג.

ללמדך שכ"מ כו' - גבי פרשת נסכים קאי בפרשת שלח לך דכתיב כי תבואו אל ארץ מושבותיכם ועשיתם אשה לה' וגו' ויליף ר' ישמעאל בשחיטת קדשים /זבחים/ (דף קיא) מקרא דלא בא הכתוב אלא להטענים נסכים לבמות ציבור ולא לבמות יחיד ונפקא ליה מדכתיב אשר אני נותן לכם בבמה הנוהגת לכולכם הכתוב מדבר הלכך על כרחך האי מושבותיכם לאו כ"מ שאתם יושבים משמע דאין במת ציבור אלא במקום אחד אלא האי מושב דכתיב אתא קרא לאשמועינן דאף בבמת גלגל שהיה שם מזבח הנחשת כל י"ד שנה שכבשו וחלקו והיא במת ציבור לא נתחייבו בנסכים אבל משבאו לשילה דהיינו לאחר ירושה וישיבה נתחייבו בנסכים ושוב לא פסקו נסכים מבמות ציבור ואפילו משחרבה שילה והיתה במת ציבור בנוב וגבעון והיינו דקאמר ללמדך שכ"מ כו' כלומר מדפריש לך קרא במה הנוהגת לכולכם ש"מ מושב דכתיב בנסכים לאו כ"מ משמע דא"כ הוא לה במת יחיד הנעשית בכ"מ בשעת היתר הבמות.

והרי שבת - נאמר בה לא תבערו וגו' ונוהגת בכ"מ אף מושבותיכם דנסכים בכ"מ קאמר ובבמת יחיד הנוהגת בכל מושבות הכתוב מדבר והאי דתלייה בביאת הארץ ה"ק עד עכשיו הייתם במשכן שהבמות נאסרו ועדיין לא הקרבתם נסכים אלא בבמות ציבור ומשתבאו לארץ כל י"ד שנה שלא הוקבע משכן שילה והיו שוכנים בגלגל טרודים במלחמה וק"ל שהותרו הבמות בא כתוב זה ללמדנו כי תבואו אל הארץ ותהא במת יחיד מותרת אף היא תטעון נסכים והכי איתא בזבחים (שם/קיא).

ביאה ומושב כתיב בהו - והיכי יליף מיניה מושב בלא ביאה דלמא האי דמפרש ביה ביאת הארץ הוא דלא בעי למימר כל מקום שאתם יושבים אבל מושב בלא ביאה אימא לך אפילו ח"ל. **ה"ק** - רבי ישמעאל שכל מקום שנאמר ביאה ומושב וחדש אתא ר' ישמעאל לאשמועינן דכתיב ביה נמי ביאת הארץ ומושבות.

"חוץ מן הערלה והכלאים".

איבעיא להו: רבי אליעזר לקולא פליג, או לחומרא פליג?

לחומרא פליג -

והכי קאמר תנא קמא:

"חוץ מן הערלה ומן הכלאים" דהלכתא גמירי לה,

אף על גב דאיכא למימר חובת קרקע היא.

אבל חדש, בארץ - אין, בחוץ לארץ - לא.

מאי טעמא?

"מושב" - לאחר ירושה וישיבה משמע.

ואתא רבי אליעזר למימר:

"אף חדש" נוהג בין בארץ בין בחוץ לארץ.

מאי טעמא?

"מושב" - בכל מקום שאתם יושבים.

או דלמא, לקולא פליג -

והכי קאמר תנא קמא:

"חוץ מן הערלה והכלאים" דהלכתא גמירי לה,

וכל שכן **"חדש"** - כל מקום שאתם יושבים משמע.

ואתא רבי אליעזר למימר:

"חדש" אינו נוהג אלא בארץ,

ד**"מושב"** לאחר ירושה וישיבה משמע.

ומאי **"אף"**?

אקמייתא?

תא שמע:

דאמר אבאי:

מאן תנא דפליג עליה דרבי אליעזר?

רבי ישמעאל היא,

דתנא:

"ללמדך, שכל מקום שנאמר בו:

"מושב" - אינו אלא לאחר ירושה וישיבה,

דברי רבי ישמעאל.

אמר לו רבי עקיבא:

דרי שבת, שנאמר בו "מושבבות", ונוהגת בין בארץ בין בחוץ לארץ?

אמר ליה: שבת קל וחומר אתיא:

מה מצות קלות נהוגת בין בארץ בין בחוץ לארץ,

שבת חמירא לא כל שכן?!"

מדאמר אבאי 'מאן תנא דפליג עליה דרבי אליעזר? רבי ישמעאל' שמע מינה: רבי אליעזר לחומרא פליג. שמע מינה.

מכדי רבי ישמעאל אהיכא קאי?

אנסכים,

דף לז, ב בנסכים ביאה ו**"מושב"** כתיב בהו!

הכי קאמר:

ללמד שכל מקום שנאמר ביאה ומושב,

אינו אלא לאחר ירושה וישיבה,

דברי רבי ישמעאל.

אי הכי,

"אמר לו רבי עקיבא:

הרי שבת שנאמר בו "מושבות",

ואמר ליה: שבת קל וחומר היא" –

נימא ליה: אגא ביאה ומושב קאמינא!

הדא ועוד קאמר ליה:

הדא – דאגא ביאה ומושב קאמינא,

ועוד – דקא אמרת: "הרי שבת שנאמר בו "מושבות"?

שבת קל וחומר היא.

במאי קמיפלגי?

בקירבו נסכים במדבר קא מיפלגי:

רבי ישמעאל סבר: לא קירבו נסכים במדבר.

ורבי עקיבא סבר: קירבו נסכים במדבר.

אמר אביי:

האי תנא דבי רבי ישמעאל, מפיק מאידך תנא דבי רבי ישמעאל.

דתנא דבי רבי ישמעאל:

"הואיל ונאמרו בראות בתורה סתם,

ופרט לך הכתוב באחד מהן לאחר ירושה וישיבה –

אף כל לאחר ירושה וישיבה".

ואידך?

משום דהנה מלך וביכורים שני כתובים הבאים כאחד,

וכל שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין.

ואידך?

צריכי:

דאי כתב רחמנא מלך ולא כתב ביכורים,

הנה אמינא: ביכורים, דקא מיתנהי לאלתר.

ואי כתב ביכורים ולא כתב מלך,

הנה אמינא: מלך, דדרכו לכבש לאלתר.

ואידך?

נכתוב רחמנא מלך ולא בעי ביכורים,

ואגא אמינא: ומה מלך, דלכבש – לאחר ירושה וישיבה,

ביכורים לא כל שכן!?

ואידך?

אי כתב הכי, הנה אמינא מידי דהנה אחלה.

קא משמע לן.

רס"י

במאי קמיפלגי – מה ראה ר"ע שלא למד כר' ישמעאל דכיון דכתיב ביאה ומושב בארץ קאמר לאחר ירושה וישיבה.

ר' ישמעאל סבר לא קירבו נסכים במדבר – ואע"ג דכתיב במילואים (שמות כט) וזה אשר תעשה על המזבח וכתיב ביה נסכים בעולת התמיד בקרבן ציבור הוא דהווי אבל היחידים לא נתחייבו בנסכים אלא מביאת הארץ ואילך לאחר ירושה וישיבה.

ור"ע סבר קירבו נסכים – ליחיד במדבר משקרב רבים הלכך על כרחך אי להטעינה נסכים לבמה גדולה לא אצטריך קרא שכבר טעונה ועומדת וביאה האמורה כאן לא הוזכרה אלא מפני במת יחיד שהותרה בביאתן לגלגל כל י"ד שנה ובא הכתוב להטעינה נסכים.

האי תנא דבי ר' ישמעאל – דלעיל דלית ליה ירושה וישיבה אלא היכא דכתיב מושב עם ביאה מפיק מאידך תנא מוצא מדעתו של תנא אחר דאפילו לא כתיב אלא ביאה לחודה אינו אלא לאחר ירושה וישיבה.

ופרט לך באחת מהן – גבי מלך כתיב (דברים יז) כי תבא אל הארץ וגוי וירשתה וישבתה בה ואמרת אשימה עלי מלך.

וביכורים – והיה כי תבוא אל הארץ (שם / דברים / כו) דפריש בה נמי ירושה וישיבה.

מלך דדרכו לכבוש – ישימו עליהם לאלתר ויצא לפנייהם.

מידי דהוה אחלה – דהכל מודים שנתחייבו בה מיד דכתיב בה (במדבר טו) בבואכם ותניא (בספרי פי' שלח לך) משונה ביאה זו מכל ביאות שבתורה שנאמר בהן כי יביאך כי תבאו וכאן נאמר בבואכם מכיון שבאו נתחייבו.

48. לז, ב

רס"י

תבעי קידוש - ב"ד ולא נהיג
קידוש אלא ביהודה כדאמר
בסנהדרין (דף יא:): כל דרישות
שאתה דורש יהיו בשכנו של
מקום.

גבי חלב ודם - חקת עולם
לדורותיכם בכל מושבותיכם כל
חלב וכל דם לא תאכלו (ויקרא
ג).

גבי מצה - בכל מושבותיכם
תאכלו מצות (שמות יב).
יאכלוהו - לפסח.

והשתא דאמר: "חובת הגוף נזהגת בין בא"י בין בחוץ לארץ",
"מושב" דכתב רחמנא גבי שבת למא לי?

איצטריך:

סלקא דעתך אמינא:

הואיל ובענינא דמועדות כתיבא, תיבעי קידוש כי מועדות.
קא משמע לן.

"מושב" דכתב רחמנא גבי חלב ודם למא לי?

איצטריך:

סלקא דעתך אמינא:

הואיל ובענינא דקרבנות כתיבי,
בזמן דאיכא קרבן – ניתסר חלב ודם,
בזמן דליכא קרבן – לא.
קא משמע לן.

"מושב" דכתב רחמנא גבי מצה ומרור למא לי?

איצטריך:

סלקא דעתך אמינא:

הואיל וכתיב "על מצות ומרורים יאכלוהו" (במדבר ט),
בזמן דאיכא פסח – אין, בזמן דליכא פסח – לא.
קא משמע לן.

ביאה דכתב רחמנא גבי תפילין ופטר חמור למא לי?

ההוא מיבעי ליה לכדתנא דבי רבי ישמעאל:

"עשה מצוה זו שבטבילה תיכנס לארץ".

49. לז, ב

רס"י

אל ארץ נושבת - מעבר הירדן ואילך שהיא חשובה מארץ סיחון ועוג כדאשכחן במשה שהיה מתאוה ליכנס לה וקרי לה טובה.

קצה ארץ כנען - בערבות מואב ששם מת משה שהיא ארץ האמורי ועל שפת הירדן שהוא קצה כניסת ארץ כנען.

חסר שלשים - שנסתפקו מעוגות שהוציאו ממצרים דכתיב (שמות טז) ויסעו מאילים ויבאו כל עדת בני ישראל אל מדבר סין אשר בין אילים ובין סיני בחמשה עשר יום לחדש השני וכתוב בתורה בשבתנו על סיר הבשר וגוי' וכתוב (שם) הנני ממטיר לכם לחם אלמא בששה עשר באייר המן התחיל לירד.

ויבנו בני ישראל - שלשים יום עמדו בערבות מואב לבכי ומשנצטו יהושע להסיען הכינו להם צדה לדרך ג' ימים ובשלישי עברו את הירדן דכתיב בעוד שלשת ימים וכתוב בעשור לחדש הראשון.

צא שלשים ושלשה למפרע - והן עשרה דניסן ועשרים ג' דאדר למפרע והוא שבעה באדר ו' ימים עברו ממנו ועשרים ושלשה הרי כ"ט שאדר חסר הוא.

בשלמא למאן דאמר "מושב" - כל מקום שאדם יושב משמע, היינו דכתיב "ויאכלו מעבור הארץ ממוזרת הפסז" (יהושוע ה) - "ממוזרת הפסז" אכול, מעיקרא לא אכול.

אלמא -

דף לח, א אקרוי עומר וקדר אכול. אלמא, למאן דאמר לאחר ירושה וישיבה - יכיל לאלתר!

לא הווי צריכי.

דכתיב: "ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה,

עד בואם אל ארץ נושבת,

את המן אכלו עד בואם אל קצה ארץ כנען" (שמות טז).

אי אפשר לומר "עד בואם אל ארץ נושבת",

שכבר נאמר "אל קצה ארץ כנען".

ואי אפשר לומר "אל קצה ארץ כנען",

שחרי כבר נאמר "עד בואם אל ארץ נושבת".

הא ביצד?

בשבועה באדר מת משה, ופסק מן מליד,

והיו מסתפקין ממן שבבליהם עד שישה עשר בניסן".

תנא אידך:

"ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה."

וכי ארבעים שנה אכלו? וחלא ארבעים שנה חסר שלשים יום אכלו?

אלא לומר לך: עוגות שהוציאו ממצרים טעמו בהם טעם מן".

תנא אידך:

"בשבועה באדר מת משה, ובשבועה באדר נולד.

מנין שבשבועה באדר מת?

שנאמר: "וימות שם משה עבד ה'" (דברים לד),

וכתיב: "ויבכו בני ישראל את משה בערבות מואב שלשים יום" (דברים לד),

וכתיב: "ויהי אזורי מות משה עבד ה'" (יהושוע א),

וכתיב: "משה עבדי מת ועתה קום עבור" (יהושוע א),

וכתיב: "עברו בקרב המזונה וצו את העם לאמר,

הכינו לכם צידה, כי בעוד שלשת ימים תעברו את הירדן".

וכתיב: "והעם עלו מן הירדן,

בעשור לחדש הראשון" (יהושוע ד).

צא מהן שלשים ושלשה ימים למפרע,

הא למדת שבשבועה באדר מת משה.

ומנין שבשבועה באדר נולד משה?

שנאמר: "ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום,

לא אוכל עוד לצאת ולבא" (דברים לא).

שאין תלמוד לומר "היום".

מה תלמוד לומר היום?

תלמוד שהקדוש ברוך הוא יושב וממלא שנותיהם של צדיקים

מיום ליום ומחדש לחדש,

שנאמר: "את מספר ימיו אבולא" (שמות כג).

50. לח, א-ב

תנא:

רבי שמעון בן יוחי אומר:

שלוש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ,

ונוהגות בין בארץ בין בחוצה לארץ,

והוא הדין שינהגו:

ומה חדש, שאין איסורו איסור עולם,

ואין איסורו איסור הנאה,

ויש היתר לאיסורו,

נוהג בין בארץ בין בחוץ לארץ.

כלאים, שאיסורן איסור עולם,

ואיסורן איסור הנאה,

ואין היתר לאיסורן,

אינו דין שינהגו בין בארץ בין בחוץ לארץ?

והוא הדין לערלה בשתיים.

רבי אלעזר ברבי שמעון אומר:

כל מצוה שנצטוו ישראל קודם כניסתן לארץ –

נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ,

לאחר כניסתן לארץ – אינה נוהגת אלא בארץ,

חוץ מן השמטת כספים, ושילוח עבדים,

שאף על פי שנצטוו עליהם לאחר כניסתן לארץ –

נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ.

השמטת כספים חובת הגוף היא!

לא נצרכא אלא לכדתניא,

דתניא:

רבי אומר:

”וזה דבר השמיטה שמוט” (דברים טו) –

בשתי שמיטות הכתוב מדבר:

אחת שמיטת קרקע,

ואחת שמיטת כספים.

בזמן שאתה משמט קרקע – אתה משמט כספים,

בזמן שאי אתה משמט קרקע – אי אתה משמט כספים.”

ואימא:

במקום שאתה משמט קרקע – אתה משמט כספים,

ובמקום שאין אתה משמט קרקע – אין אתה משמט כספים?

תלמוד לומר: ”כי קרא שמיטה לה” (דברים טו) – מכל מקום!

שילוח עבדים חובת הגוף היא!

סלקא דעתך אמינא:

הואיל וכתוב ”וקראתם דרור בארץ” (ויקרא כה) –

”בארץ” – אין, בחוצה לארץ – לא.

תלמוד לומר: ”ויכל היא” מכל מקום.

אם כן מה תלמוד לומר ”בארץ”?

בזמן שיש ”דרור” נוהג בארץ – נוהג בחוצה לארץ,

רס”י

שלוש מצות – חדש וערלה וכלאים.

בכניסתן לארץ – שהרי במדבר לא זרעו ולא קצרו ולא נטעו.

והוא הדין שינהגו – החדש

מפורש בו מושב וקסבר כל

מקום שאתם יושבים משמע

וערלה וכלאים מק”ו.

שאין איסורו איסור עולם –

אלא כל ששה עשר בניסן דכתיב

עד עצם.

ואין איסורו איסור הנאה –

דתנן (מנחות דף עא) קוצר

לשחת ומאכיל לבהמה.

ויש היתר לאיסורו – וביום

ששה עשר עצמו איסורו מותר

אם יש עומר קרב.

כלאים שאיסורן איסור עולם –

זרע חטה וחרצן אסורים

הגפנים לעולם.

ואסורין בהנאה – דכתיב

(דברים כב) תקדש לשון הקדש.

והוא הדין לערלה בשתיים – אף

הערלה באה בק”ו זה בשני

הוכחות אע”פ שהשלישי אין בה

שאין איסורו איסור עולם מיהו

איסור הנאה הוא ואין לו היתר

בתוך ימי איסורו.

רבי אלעזר בר”ש – פליג

אדאבוה וסבר דחדש אינו נוהג

בח”ל וערלה וכלאים אינו אלא

הלכה או דברי סופרים כדלקמן.

כל מצוה שנצטוו ישראל –

להנהיגה קודם שיכנסו לארץ

דהיינו חובת הגוף נוהגת בין

בארץ בין בחוצה לארץ.

חוץ מהשמטת כספים –

ולקמיה פריך הא נמי נצטוו

עליה קודם לכן דהא חובת הגוף

היא ומאי חוץ.

לא נצרכא אלא לכדתניא – דלא

נצטוו עליה קודם לכן.

בזמן שאין אתה משמט קרקע –

כגון במדבר ולאחר שגלו.

ואימא במקום כו’ – ולמעוטי

חוצה לארץ אף בזמן הארץ.

אין "דירור" נוהג בארץ – אינו נוהג בחוצה לארץ.

51. לח, ב – לט, א

רש"י

אסור מן התורה בכ"מ - קסבר מושב כל מקום שאתם יושבים משמע.
הלכתא מדינה - הנהיגוהו הם עליהם בחוצה לארץ.
היינו דשני לן - חמור ספק ערלה מספק כלאים ספק ערלה ספק עברו עליה שלש שנים אי נמי פרדס שיש בו נטיעות ערלה ושאר נטיעות ולקט עובד כוכבים מן הפירות ואין ידוע מהיכן.
בסוריא - היא ארם צובה שכבש דוד וסנפה עם ארץ ישראל וקסבר כיבוש יחיד לא שמיא כיבוש הלכך ספיקו מותר ולקמן /קידושין/ (דף לט) פרכין ואי הלכה למשה מסיני היא בחוצה לארץ היאך מיקל בספיקה ומשניין אימא כך נאמרה הלכה ספיקה מותר בחוצה לארץ ודאה אסור.
ובחוצה לארץ - דרחיק טפי ולא מיחליף.
יורד - ישראל ולקח מן העובד כוכבים הלוקט מפרדס שיש בו נטיעות ילדות וזקנות וישראל יודע שהוא נכנס שם ולקט לכתחלה.
ובלבד שלא יראנו - ישראל כשהוא לוקט מן הערלה והא דתניא לעיל בסוריא מותר כשלקט כבר אבל לכתחלה אינו אומר לו לך רד ולקוט.
כרם הנטוע ירק - שזרע ירק בין הגפנים דה"ל כלאי הכרם.
וירק נמכר חוצה לו - ויש לחוש שמא מירק שגדל בכרם הוא וה"ל ספק כלאים.
יורד - עובד כוכבים ולקט מן הכלאים ממש ומוכר לחבר.
ובלבד שלא ילקוט - החבר עצמו ביד ואם איתא דערלה בחוצה לארץ דברי סופרים ולא הלכה למשה מאי שנא דאחמיר בספק ערלה מספק כלאים.
ניתני או אידי ואידי כו' - דערלה ודכלאים או זה וזה יורד ולקט דלא אסרו בחוצה לארץ אלא את הזורע או את הלוקט בידים.
ספק לי - לקוט שלא בפני שיהיה ספק אצלי ואנא איכול ובערלה קאי.
חריפי דפומבדיתא - עיפא ואבימי בני רחבה דפומבדיתא.
סתום ספיקא ואבד ודאה - כלומר ספיקו מותר ודאה אסור והיתר ספיקא סתמיהו להורות בהצנעה ולא לדרשו ברבים הואיל ומקילין בה וכה"ג אמרי' בנדרים (דף כג:) במילתא אחרייתי רב הונא בר חיננא סבר למדרשיה בפירקא א"ל רבא תנא סתים לה סתומי ואת דריש לה בפירקא אלמא סתום סתום הדבר קאמר כך השיב רבינו גרשם בר' יהודה זצ"ל.
ואבד ודאה - הואיל והן מקילין אל תתיר להם לספק זה אצל זה אלא אבד אותם הפירות בידים.
והכריז על פירותיהן - של אלו המכילין בה שטעונין גניזה.

תנן התם:

"החדש אסור מן התורה בכל מקום.

ערלה חלכה.

והכלאים מדברי סופרים".

מאי הלכה?

אמר רב יהודה אמר שמואל:
הלכתא מדינה.

עולא אמר רבי יוחנן:
הלכה למשה מסיני.

אמר ליה עולא לרב יהודה:

בשלמא לדידי, דאמינא הלכה למשה מסיני,
היינו דשני לן בין ספק ערלה לספק כלאים,
דתנן:

"ספק ערלה:

בארץ – אסור.

בסוריא – מותר.

בחוצה לארץ – יורד ולקח, ובלבד שלא יראנו לוקט".

ואילו גבי כלאים תנן:

"כרם הנטוע ירק, וירק נמכר חוצה לו:

בארץ – אסור.

בסוריא – מותר.

בחוצה לארץ – יורד ולקט, ובלבד שלא ילקוט ביד".

אלא לדידך,

דף לט, א ניתני או "זה וזה יורד ולקח",
או "זה וזה יורד ולקט"!

האמר ליה שמואל לרב ענן:

תני או "זה וזה יורד ולקח",

או "זה וזה יורד ולקט".

מר ברביה דרבנא מתני ליה לקולא:

"זה וזה יורד ולקט, ובלבד שלא ילקוט ביד".

אמר ליה לוי לשמואל:

אריוך, ספק לי ואנא איכול.

רב אמיא ורבה בר רב חנן מספקו ספיקי להדידי.

אמרי חריפי דפומבדיתא:

אין ערלה בחוצה לארץ.

שלחה רב יהודה לקמיה דרבי יוחנן.

שלח ליה:

סתום ספיקא,

ואבד ודאה,

והכריז על פירותיהן שטעונין גניזה.

וכל האומר: 'אין ערלה בחוצה לארץ' – לא יהא לו נין ונקד,

"משילך זובל בגורל בקהל ה'" (מכילת ב).

ואינהו כמאן סבריה?

כי הא דתנא :

"רבי אלעזר ברבי יוסי אומר משום רבי יוסי בן דורמסקה,
שאמר משום רבי יוסי הגלילי, שאמר משום רבי יוחנן בן נורי,
שאמר משום רבי אלעזר הגדול:
אין ערלה בחוץ לארץ".

ולא?!

והאנן תנן :

"רבי אלעזר אומר:

אף החדש".

תני : "חדש".

אמר רבי אסי אומר רבי יוחנן :
ערלה בחוץ לארץ – הלכה למשה מסיני.

אמר ליה רבי זירא לרבי אסי :

והתנא :

"ספק ערלה:

בארץ – אסור.

בסוריא – מותר.

[בחוץ לארץ – יורד זלוקט].

אישתומם כשעה חדא,

אמר ליה :

אימא כך נאמר :

ספיקא מותר, ודא אסור.

רס"י

אף החדש - אלמא בערלה

כת"ק ס"ל דקא מוסיף חדש.

תני חדש - ולא תתני אף והכי

קאמר ערלה וכלאים הרי הם

כשאר התלוין בארץ ואין

נוהגין בח"ל אבל חדש נוהג

בח"ל דכתיב בו מושב כל מקום

שאתם יושבים.

בסוריא מותר - ואי ודאה בח"ל

הלכה היכי מזולין בספיקא.

כך נאמרה - הלכה למשה.

52. לט, א-ב

אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן:
לוקין על הפלאים, דבר תורה.

אמר ליה רבי אלעזר ברבי יוסי:
והאנן תנן:

"הכלאים מדברי סופרים!"

לא קשיא:

כאן בכלאי הכרם,
כאן בהרפכת האיילן.

כדשמואל.

דאמר שמואל:

"את זקתי תשמורו" (ויקרא ט) – חוקים שחקקתי לך כבר.
"בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע" (ויקרא ט) –

מה בהמתך בהרפעה, אף שדך בהרפעה,
ומה בהמתך נוהג בין בארץ בין בחוץ לארץ,
אף שדך נוהג בין בארץ בין בחוץ לארץ.

ואלא, הכתיב **"שדך"**!

ההוא למעוטי זרעים שבחוץ לארץ.

רב חנן ורב ענן הוו שקלי ואזלי באורחא,
חזויהו לההוא גברא דקא זרע זרעים בהדי הדדי.
אמר ליה: ניתי מר נשמתיה!
אמר ליה: לא חוריתו.

ותו, חזויהו לההוא גברא דקא זרע חטי ושערי בי גופני.
אמר ליה: ניתי מר נשמתיה!
אמר ליה: לא צהריתו.
לא קיימא לן כרבי יאשיה,
דאמר: עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד?

רב יוסף מערב ביזרני וזרע.

אמר ליה **אבבי**:

והאנן תנן:

"הכלאים מדברי סופרים!"

אמר ליה:

לא קשיא:

כאן בכלאי הכרם,

כאן בכלאי זרעים;

כלאי הכרם, דבארץ אסורים בהנאה –

בחוץ לארץ נמי גזרו בהו רבנן.

כלאי זרעים, דבארץ לא אסירי בהנאה –

בחוץ לארץ נמי לא גזרו בהו רבנן.

הדר אמר **רב יוסף**:

לאו מלתא היא דאמרי,

דרב זרע גינתא דבי רב משארי משארי.

מאי טעמא?

לאו משום עירוב עירובי פלאים?!

אמר ליה **אבבי**:

בשלמא אי אשמעינן:

דף לט, ב ארבע על ארבע רוחות הערוגה ואחת באמצע – שפיר.

אלא הכא, משום נוי.

רפ"י

לוקין על הכלאים בח"ל דבר
תורה - כדיליף לקמיה.

בהרפכת האיילן - מין בשאינו
מינו.

חקתי תשמרו - מדלא כתיב
ושמרתם את חקתי משמע את
חקתי אשר מעולם תשמרו
מלמד שהזהיר את נח ובניו
עליהן ואלו הן החקים בהמתך
לא תרביע שדך לא תזרע ואיזו
זריעת כלאים שאני אומר
שחקקתי לך כבר דומיא
דבהמה דבר המסויים והיינו
הרכבה ומהכא נפקא לן
בסנהדרין (דף ס) דבני נח
הזהירו עליהן והכא אתה
מוסיף ללמוד מהיקש זה דומיא
דבהמה אפי' בח"ל דהא חובת
הגוף היא אף שדך בח"ל.

והכתיב שדך - המיוחד לך וח"ל
לא הקנו לך מן השמים.

ההוא למעוטי זרעים - דכלאי
הכרם בח"ל דמשום דאפקיה
בלשון זריעה כתב שדך.

נשמתיה - דהא עבר על דברי
סופרים.

לא חוריתו - אין הלכות כלאים
מחוריתם לכם.

לא צהריתו - אין הלכות כלאים
צוהרות ומאירות לכם.

לא קי"ל כר' יאשיה - בתמיה
וטעמיה דר' יאשיה לא ידענא
מהכא נפקא ליה דבעינן ב' מיני
זרעים וחרצן שלישי ומפולת יד
נפקא ליה (דברים כב) מלא
תזרע כרמך כלאים משמע
שזריעת הכרם עצמה תהיה
בכלאים.

מערב בזרני וזרע - ולא בכרם.

והא אנן תנן כו' - וקס"ד אפי'
כלאי זרעים נמי אסרו ביה כי
היכי דבא"י אסירי מדאורייתא.
כלאי זרעים - לא כתיב בהם פן
תקדש דמשדך לא תזרע כלאים
נפקו.

לאו מילתא היא דאמרי - דלא
גזרו על כלאי זרעים בח"ל.

לגינתא דבי רב - שהיתה לצורך
התלמידים לאכול ירק שבה.

משארי משארי - ערוגות
ערוגות.

ארבע מד' רוחות הערוגה - אם
היה זורען בערוגה אחת ונשמר
להניח ריוח ביניהם שלא יינקו
זה מזה כמשפטים השנויה במס'
שבת (דף פד:) הוה שמעינן מינה
שאסור לזרוע כלאים בח"ל אבל
השתא דזרע כל מין בערוגה
לבדו לאו משום כלאים הוא
אלא שלא להטריח השמש
שהולך להביא ירק לבקש מין
שהוא צריך לו בין שאר המינים
ויועד באיזה ערוגה הוא.
דשמעא - שמש.

ואי נמי,
משום טרחא דשמעא היא.

53. לט, ב

רס"י

מתני'.

העושה מצוה אחת - מפרש
בגמרא.
מטיבין לו - משמע בהאי עלמא.
ונוחל את הארץ - חיי העולם
הבא.

גמ'.

אלו דברים כו' - הני הוא דאוכל
פירות והקרן קיימת אבל מצוה
אחריתי לא ואנן תנן מטיבין לו
ונוחל את הארץ.

מכלל דהני אפילו חדא נמי -
ואפילו לא קיים שאר מצות
בתמיה והא רובא עונות הוא.

לומר שאם היתה שקולה
מכרעת - הא דקתני אלו דברים
במחצה עונות ומחצה זכיות
קאמר ויש במחצה זכיות אחת
מאלו מכרעת את הכף כאילו
הוי רובא זכיות ואינו צריך
למצוה יתירה דמתני' וכי לית
ליה בה חדא מהני צריך למצוה
יתירה.

מריעין לו - בעוה"ז לנקותו
מעונותיו שיטול שכר שלם.

מטיבין לו - לשלם לו שכר
מצותיו בחייו כדי לטורדו.

מתני' - דקתני מטיבין ומריעין
דעבדין ליה יום טב ויום ביש מי
שעושה מצוה יתירה דהוי רובא
זכיות מתקנין לו בעולם הזה
י"ט שנפרעים ממנו עונותיו וזהו
תקון י"ט לו לעולם הבא וכל
שעונותיו מרובין דקתני מריעין
לו היינו דעבדין ליה הזמנת יום
ביש שמשלמין לו שכר מצותיו
כאן להיות מתוקן לו יום רע.

רבא אמר - לעולם כדאמרן
מעיקרא מטיבין לו בשכר פירות
והקרן קיימת והך מתני' דקתני
מריעין לו רבי יעקב היא.

שאינ תחיית המתים תלויה -
באותו מתן שכר להודיעך שאין
מתן שכר אלא לעולם הבא.

ודלמא לא הוה הכי - לא יארע
הדבר הזה לעולם אלא מאריכין
ימיו ושנותיו.

משנה

כל העושה מצוה אחת:

מטיבין לו, ומאריכין לו ימיו, ונוחל את הארץ.

וכל שאינו עושה מצוה אחת:

אין מטיבין לו, ואין מאריכין לו ימיו, ואינו נוחל את הארץ.

גמרא

ורמינהי:

"אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה,

והקרן קיימת לו לעולם הבא, אלו הן:

כבוד אב ואם, וגמילות חסדים, והכנסת אורחים,

והקבאת שלום בין אדם לחבירו,

ותלמוד תורה כנגד כולם!"

אמר רב יהודה:

הכי קאמר:

כל העושה מצוה אחת יתירה על זכיותיו – מטיבין לו,
ודומה כמי שמקיים כל התורה כולה.

מכלל דהנך, אפילו בחדא נמי!

אמר רב שמעיה:

לומר שאם היתה שקולה – מכרעת.

'וכל העושה מצוה אחת יתירה על זכיותיו מטיבין לו?'

ורמינהי:

כל שזכיותיו מרובין מעונותיו – מריעין לו,

ודומה כמי ששרף כל התורה כולה ולא שייר ממנה אפילו אחת.

וכל שעונותיו מרובין מזכיותיו – מטיבין לו,

ודומה כמי שקיים כל התורה כולה ולא חיסר אחת ממנה!

אמר אבוי:

מתניתין, דעבדין ליה יום טב ויום ביש.

רבא אמר:

הא מני? רבי יעקב היא, דאמר:

שכר מצוה בהאי עלמא ליכא.

דתנא

"רבי יעקב אומר:

אין לך כל מצוה ומצוה שכתובה בתורה שמתן שכרה בצדה,

שאינ תחיית המתים תלויה בה.

בכיבוד אב ואם כתיב: "למען יאריכון ימיה ולמען ייטב לך" (דברים ה).

בשילוח חקן כתיב: "למען ייטב לך והארכת ימים" (דברים כב).

חרי שאמר לו אביו: עלה לבירה והבא לי גוזלות,

ועלה לבירה, ושלח את האם ונטל את הבנים,

ובחזירתו נפל ומת –

חייבן טובת ימיו של זה?

וחייבן אריכות ימיו של זה?

אלא "למען ייטב לך" – לעולם שכולו טוב.

"ולמען יאריכון ימיה" – לעולם שכולו ארוך."

ודלמא לאו הכי הוה?

רבי יעקב מעשה חזא.

ודלמא מהרהר בעבירה הוה?

מחשבה רעה,

אין הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה.

ודלמא מהרהר בעבודה זרה הוה?

וכתיב: **"למען תפוש את בית ישראל בלבם"** (יחזקאל יד).

איהו נמי הכי קאמר:

אי סלקא דעתך:

שכר מצוה בהאי עלמא –

אמאי לא אגין מצות עליה כי הכי דלא ליתי לידי הרהור?

והא אמר רבי אלעזר: שלוחי מצוה אין נזקין!

התם בהליכתן שאני.

והא אמר רבי אלעזר: שלוחי מצוה אין נזקין לא בהליכתן ולא בחזירתן!

סולם רעוע הוה, דקביע היזיקא,

וכל היכא דקביע היזיקא לא סמכין אניסא,

דכתיב: **"ויאמר שמואל איך אלה ושמוע שאול והרגני"** (שמואל א' טז).

אמר רב יוסף:

אילמלי דרשיה אחר להאי קרא כרבי יעקב בר ברתיה – לא חטא.

ואחר מאי הוה?

איכא דאמרי:

כי האי גוונא חזא.

ואיכא דאמרי:

לישנא דחוצפית המתורגמן חזא,

דהנה גריר ליה דבר אחר.

אמר: פה שהפיק מרגליות ילחץ עפר?

נפק חטא.

רס"י

ודלמא אותה שעה מהרהר בעבירה היה - ולא היה לבו לשמים ומשני מחשבה רעה ומעשה לא עשה אין הקב"ה מצרפה למעשה ולא היה לו ללקות.

למען תפוש - שתפשו בלבם הרהורי עבודת כוכבים דבה משתעי קרא.

והאמר רבי אלעזר כו' - והיכי אמרי דרבי יעקב מעשה חזא.

איך אלך - ואע"ג דבשליחותא דמקום הוה מסתפי מהזיקא דקביעא.

אלמלי דרשיה אחר להאי קרא

- דלמען ייטב לך בעולם הבא

לא חטא דאיהו נמי כה"ג חזא

אמר אין שכר בעולם ויצא

לתרבות רעה.

דבר אחר - חזיר.

54. לט, ב

רס"י

התם שבא דבר עבירה לידו -
ההוא ישב ולא עבר עבירה
דקאמר נוטל עליה שכר בעבירה
שבא לידו וכפה יצרו ולא עבר
אין מצוה יתירה מזו.
תבעתיה - לזנות.
טשא - נטמן.
הוּו מתזקי - שמצויין בו
מזיקין.
כגון רבי צדוק - שלבש כח לכוף
יצרו להתגבר בחפצי קונו.
אמר מאי נפקא מינה - דהא
מילתא דלא נזדמן לי אלא
מאכל טמא יש לי ללמוד מכאן
דעביד האי הבעול ארמית ראוי
למאכל טמא.
שגרת תנורא - אותה ארמית
הסיקה את התנור לצלות דבר
הטמא שם ואשה גדולה היתה
שא /שלא/ יכול ליפטר ממנה
ומסור בידה להורגו.
קא מנחא ליה - לאותו צלי
בתוכו.
נפיל בהא - באור של גיהנם.
אי ידעי - אילו ידעתי שחמור
עליכם הדבר כל כך.
דיקולי - סלים שנשים נותנות
שם פלכיהן.
אטרחתן - שהייתי במקום אחר
רחוק ד' מאות פרסי.
לאו עניותא - בתמיה אם לא
העניות לא הוצרכתי להיות
עסקי במלאכת נשים.
שיפא - שם כלי.
דינרי - זהובים.

רמי רב טובי בר רב קיסנא לרבא :
תנן :

"כל העושה מצוה אחת מטיבין לו",

עשה - אין, לא עשה - לא.

ורמינהי :

"ישיב ולא עבר עבירה, נותנים לו שכר בעושה מצוה!"

אמר ליה :

התם, כגון שבא דבר עבירה לידו וניצול הימנה.

כי הא דרבי חנינא בר פפי,

תבעתיה ההיא מטרוניתא.

אמר מלתא, ומלי נפשיה שיחנא וכיבא.

עבדה היא מילתא, ואיתסי.

ערק, טשא בההוא בי בני,

דכי הוּו עיילין בתרין אפילו ביממא הוּו מיתזקי.

למחר, אמרו ליה רבנן : מאן נטרך?

אמר להו : שני אנשאי קיסר שמרוני כל הלילה.

אמרו ליה : שמה דבר ערוה בא לידך וניצלתי הימנו?

דתנינא :

"כל הבא דבר ערוה לידו וניצל הימנו - עושין לו גס".

דף מ, א

"גבורי כוז עושי דברו לשימוע בקול דברו" -

כגון רבי צדוק וחביריו.

רבי צדוק, תבעתיה ההיא מטרוניתא.

אמר לה : חלש לי ליבאי ולא מצניא,

איכא מידי למיכל?

אמרה ליה : איכא דבר טמא.

אמר לה : מאי נפקא מינה? דעביד הא אכול הא.

שגרת תנורא, קא מנחא ליה,

סליק ויתב בגויה.

אמרה ליה : מאי האי?

אמר לה : דעביד הא, נפיל בהא.

אמרה ליה : אי ידעי כולי האי - לא צערתיך.

רב כהנא הוּו קמזבין דיקולי,

תבעתיה ההיא מטרוניתא.

אמר לה : איזיל איקשיט נפשאי.

סליק וקנפיל מאיגרא לארעא,

אתא אליהו קבליה.

אמר ליה : אטרחתן ארבע מאה פרסי.

אמר ליה : מי גרם לי, לאו עניותא?

יהב ליה שיפא דדינרי.

55. מ, א

רס"י

יֵאָרִיכוֹן יָמֶיךָ - לעולם הבא.
 יֵיטֵב לָךְ - בחיידך.
 יִמְצָא חַיִּים - לעולם הבא צדקה
 וכבוד בעולם הזה.
 חַיִּיךָ - בעולם הזה ואורך ימים
 לעולם הבא.
 בְּשִׁלּוֹחַ הַקֶּן נָמִי כו' - וליתנייה.
 רַבִּי אִידִי אֶסְבְּרָא לִי - אינו
 דומה לאלו דהנך כולהו הבריות
 נהנין ממנו ונמצא טוב לשמים
 וטוב לבריות ובההוא כתיב כי
 פרי מעלליהם יאכלו דבהאי
 קרא כתיב כי טוב כי פרי
 מעלליו יאכל בחייו אבל בשילוח
 הקן טוב לשמים הוא ואין כאן
 טוב לבריות ולא כתיב ביה כי
 פרי מעלליו יאכל והלכך לא
 תנייה גבי אוכל פירותיהן
 בעולם הזה.
 רַע לְשָׁמַיִם וְרַע לְבָרִיּוֹת - כגון
 רוצח וגזלן וגנב.
 רַע לְשָׁמַיִם וְאִינוּ רַע לְבָרִיּוֹת -
 מגלה עריות מבזה מועדים
 אוכל חלב.

רמי ליה רבא לרב נחמן:

תנן:

"אֵלּוּ דְּבָרִים שְׂאֲדָם עוֹשָׂה אוֹתָן, וְאוֹכֵל פִּירוֹתֵיהֶן בְּעוֹלָם הַזֶּה,
 וְהִקְרֹן קִיּוּמָתָא לֹא לְעוֹלָם הַבָּא, אֵלּוּ הֵן:
 כִּיבוֹד אָב וָאִם, וְגִמְלוֹת חֲסִדִּים,
 וְהַבָּאת שְׁלוֹם שְׁבִין אָדָם לְחִבְרֹו,
 וְתִלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כָּלָם."

בְּכִיבוֹד אָב וָאִם כְּתִיב:

"לְמַעַן יֵאָרִיכוֹן יָמֶיךָ וְלְמַעַן יֵיטֵב לָךְ" (דברים ה).

בְּגִמְלוֹת חֲסִדִּים כְּתִיב:

"רוֹדֵף צַדִּיקָה וְזוֹסֵד יִמְצָא זֵימִים צַדִּיקָה וְכִבוֹד".

וּבְהַבָּאת שְׁלוֹם כְּתִיב:

"בִּקֵּשׁ שְׁלוֹם וְרַדְפָּהוּ" (תהילים לד),

וְאָמַר רַבִּי אֶבְרָהָם:

אֲתִיבָא 'רַדִּיפָה' 'רַדִּיפָה';

כְּתִיב הָכָא: "בִּקֵּשׁ שְׁלוֹם וְרַדְפָּהוּ",

וּכְתִיב הֵתָם: "רוֹדֵף צַדִּיקָה וְזוֹסֵד".

בְּתִלְמוּד תּוֹרָה כְּתִיב:

"כִּי הוּא זֵימִיךָ וְאוֹרְךָ יִמְיָךְ".

בְּשִׁלּוֹחַ הַקֶּן נָמִי כְּתִיב:

"לְמַעַן יֵיטֵב לָךְ וְהֶאֱרַכְתָּ יָמֶיךָ" (דברים כב) –

לִיתְנִי נָמִי הָא!

תִּנָּא וְשִׁיר.

תְּנִי תִנָּא: "אֵלּוּ דְּבָרִים",

וְאֵת אֲמַרְתָּ תִנָּא וְשִׁיר?

אָמַר רַבָּא:

רַב אִידִי אֶסְבְּרָא לִי:

"אָמְרוּ צַדִּיק כִּי טוֹב כִּי פָּרִי מַעַלְלֵיהֶם יֹאכְלוּ" (ישעיהו ג) –

וְכִי יֵשׁ צַדִּיק טוֹב וְיֵשׁ צַדִּיק שְׂאִינוּ טוֹב?

אֶלָּא טוֹב לְשָׁמַיִם וְלְבָרִיּוֹת – זֶהוּ צַדִּיק טוֹב.

טוֹב לְשָׁמַיִם וְרַע לְבָרִיּוֹת – זֶהוּ צַדִּיק שְׂאִינוּ טוֹב.

כִּיּוֹצֵא בְּדָבָר, אֲתָה אוֹמֵר: "אוֹי לְרָשָׁע רַע כִּי גְמוּלָא יִדְּיוּ יַעֲשֶׂה לוֹ" (ישעיהו ג) –

וְכִי יֵשׁ רָשָׁע רַע וְיֵשׁ שְׂאִינוּ רַע?

אֶלָּא רַע לְשָׁמַיִם וְרַע לְבָרִיּוֹת – הוּא רָשָׁע רַע.

רַע לְשָׁמַיִם וְאִינוּ רַע לְבָרִיּוֹת – זֶהוּ רָשָׁע שְׂאִינוּ רַע.

56. מ, א

רס"י

אין לו פירות - אין נפרעין ממנו יותר מכדי רשעו.
עבירה שעושה פירות - כגון חילול השם שאדם חשוב עובר עבירה ואחרים למדין ממנו לעשות כן.
מחשבה שעושה פירות - שקיים מחשבתו ועשה.
מצרפה למעשה - ונפרעים ממנו אף על המחשבה.
עולא אמר - הא דכתיב פרי מחשבותם בעובר ושונה כתיב כי הדר מהרהר לעשות מצטרפת למעשה ואפי' לא עבד לה אין חזרתו לשם שמים אלא שלא הוצרך לה כדרב הונא דאמר נעשית לו כהיתר.

"הזכות - יש לה קרן, ויש לה פירות, שנאמר: **"אמרו צדיק כי טוב"** וגו'.
 עבירה - יש לה קרן, ואין לה פירות, שנאמר: **"אוי לרשע רע"** וגו'.
 ואלא, מה אני מקיים:

"ויאכלו מפרי דרכם ומומועצותיהם ישבעו" (משלי א)?
 עבירה שעושה פירות - יש לה פירות.
 ושאין עושה פירות - אין לה פירות.
 מחשבה טובה - מצרפה למעשה, שנאמר: **"אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו, ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו, ליראי ה', ולזושיבי שמו"** (מלאכי ג).

מאי **"ולזושיבי שמו"**?

אמר **רב אסי**:
 אפילו חשב אדם לעשות מצוה, ונאנס, ולא עשה - מעלה עליו הקטוב כאילו עשה.

"מחשבה רעה - אין הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה, שנאמר: "און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה'" (תהילים סו).
 ואלא מה אני מקיים:

"הנני מביא אל העם הזה רעה פרי מזושיבותם"
 מחשבה שעושה פרי - הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה,
 מחשבה שאין בה פרי - אין הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה.

ואלא, הא דכתיב:
"למען תפוש את ישראל בלבם" (יחזקאל יד)?

אמר **רב אחא בר יעקב**:
 ההוא בעבודה זרה הוא דכתיב.
 דאמר מר:
"חמורה עבודה זרה, שכל חכופר בה כמזדה בכל התורה כולה".

עולא אמר:
 כדרך הונא, דאמר **רב הונא**:
 פיון שעבר אדם עבירה ושנה בה - הותרה לו.

'הותרה לו' סלקא דעתך!!

אלא,
 נעשית לו כהיתר.

57. מ, א

רס"י

ואת שם קדשי לא תחלו -
 היינו פרהסיא שהרואה מזלזל
 בכבוד המקום.
ילבש שחורים - שלא יראה
 עצמו בכבודו אולי ירד לבבו
 בכך וגם אם יחטא אין אדם
 נותן לב לפי שאינו חשוב
 בעיניהם לכן ילבש שחורים.
אין עושין לו כחננוני - המקיף
 לאדם פעמים רבות וגובה כל
 הקפותיו יחד אין עושין כך
 מלמעלה למחללי השם אלא
 נפרעין מיד.
שם היתה - כף המאזנים
 שקולה ויש באחד העונות חילול
 השם מכריע את הכף לחובה
 והאי מקיפין לשון עיוני כמו אין
 מקיפין בבועי (חולין דף מו:)
 אקפינהו ואידמו (שם /חולין/
 דף נ) שמקריב זו אצל זו ומענין
 אם דומות.

אמר רבי אבהו משום רבי חנינא:
 נוח לו לאדם שיעבור עבירה בסתר,
 ואל יחלל שם שמים בפרהסיא.

שנאמר: "ואתם בית ישראל כה אמר ה':
איש גילוליו לכו עבדו (ואזור) אם אינכם שומעים אלי,
ואת שם קדשי לא תזלזלו" (יחזקאל כ).

אמר רבי אלעאי הזקן:
 אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו,
 ילך למקום שאין מכירין אותו,
 וילבש שחורים, ויתפשט שחורים,
 ויעשה כמו שלבו חפץ – ואל יחלל שם שמים בפרהסיא.

איני?
 והתנא:
"כל שלא חס על כבוד קונו – ראוי לו שלא בא לעולם!"
 מה היא?

רבה אומר:
 זה המסתכל בקשת.
רב יוסף אומר:
 זה העובר עבירה בסתר!

לא קשיא:
 הא דמצי כייף ליצריה,
 והא דלא מצי כייף ליצריה.

תנן התם:
"אין מקיפין בחילול השם, אחד שזגג ואחד מזיד."

מאי "אין מקיפין"?

אמר ר' זוטרא:
 שאין עושים כחננוני.

מר בריה דרבנא אמר:
 לומר שאם היתה שקולה – מכרעת.

58. מ, א-ב

רש"י

לפי שהעולם נידון אחר רובו כו' - יראה אדם עצמו כאילו שקול, כל העולם שקול כמחצה צדיקים וחסידיים ומחצה רשעים וכאילו מעשיו שקולים כמחצה על מחצה עשה מצוה אחת נמצאו זכויותיו מכריעין ונמצא צדיק ועל ידו כל העולם הוכרע להיות רובן צדיקים. וניהוי - צדיק שמרד כמחצה עונות וכמחצה זכויות ולמה איבד את הראשונות. בתוהא - מתחרט על כל הטובות שעשה.

תנן רבנן:

דף מ, ב

לְעוֹלָם יִרְאֶה אָדָם עֲצָמוֹ כְּאִילוֹ חֲצִי חַיִּיב וְחֲצִי זָכָאי;
עֲשֵׂה מִצְוָה אַחַת – אֲשֶׁרִי, שְׂחַכְרִיעַ עֲצָמוֹ לְכַף זְכוּת,
עֲבֵר עֲבִירָה אַחַת – אוֹי לוֹ, שְׂחַכְרִיעַ אֶת עֲצָמוֹ לְכַף חוֹבָה,
שֵׁנָאמַר: "וּזְזוּטָא אֲזוּד יֵאבֵד טוֹבָה הֶרְבֵּה" (קוהלת ט) –

בְּשִׁבִיל חֲטָא יְחִידִי שְׂחַטָא – אוֹבֵד מִמֶּנּוּ טוֹבוֹת הֶרְבֵּה.

רַבִּי אֱלֶעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר:

לְפִי שְׂחַעוֹלָם נִידוֹן אַחֵר רוֹבּוֹ, וְהַיְחִיד נִידוֹן אַחֵר רוֹבּוֹ –

עֲשֵׂה מִצְוָה אַחַת – אֲשֶׁרִי, שְׂחַכְרִיעַ אֶת עֲצָמוֹ וְאֶת כָּל הָעוֹלָם לְכַף זְכוּת,
עֲבֵר עֲבִירָה אַחַת – אוֹי לוֹ, שְׂחַכְרִיעַ אֶת עֲצָמוֹ וְאֶת כָּל הָעוֹלָם לְכַף חוֹבָה,
שֵׁנָאמַר: "וּזְזוּטָא אֲזוּד" כו'.

בְּשִׁבִיל חֲטָא יְחִידִי שְׂעֲשֵׂה זֶה – אֵבֵד מִמֶּנּוּ וּמְכַל הָעוֹלָם טוֹבָה הֶרְבֵּה.

רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי אוֹמֵר:

אֶפִּילוֹ צְדִיק גָּמוּר כָּל יְמָיו, וּמֵרֵד בְּאַחֲרוֹנָה – אֵיבֵד אֶת הָרָאשׁוֹנוֹת,

שֵׁנָאמַר: "צְדִיקֵת הַצְדִּיק לֹא תַצִּילֵנוּ בְּיוֹם פְּשָׁעוֹ" (יחזקאל לג)

וְאֶפִּילוֹ רָשָׁע גָּמוּר כָּל יְמָיו, וְעֲשֵׂה תְשׁוּבָה בְּאַחֲרוֹנָה – אֵין מַזְכִּירִים לוֹ שׁוֹב רָשָׁעוֹ,

שֵׁנָאמַר: "וְרָשָׁעַת הָרָשָׁע לֹא יִכְשֹׁל בָּהּ בְּיוֹם שׁוּבוֹ מִרָשָׁעוֹ" (יחזקאל לג).

וְנִיהוּי כְּמַחֲצָה עֲוֹנוֹת וּמַחֲצָה זְכוּתוֹת?

אָמַר רִישׁ לְקִישׁ:

בְּתוֹהָא עַל הָרָאשׁוֹנוֹת:

59. מ, ב

רש"י

למה צדיקים דומים בעולם הזה

- ביסורין הבאים עליהם.

ונופו - כלומר מעט ממנו.

נקצץ - ממנו נופו.

כך - נפרעין מן הצדיקים מעט

עונות שבידם ונמצאו כולם

נקיים.

ולמה רשעים דומין בעולם הזה

- בטובה שמשפיעים להם.

נופו - מעט ממנו אף אלו יש

בידם מיעוט טובות וזכויות.

נקצץ נופו - קבלת שכרם היא

קציצת נופם.

למדרגה - אשולוי"א כדרך

שעושין מדרגות לחריצין

שסביבות המגדלים כשמגביהי

קרקעיתן.

יש דרך ישר לפני איש -

כשרואין הרשעים שלותן נראית

דרכם בעיניהם ישרה ואחריתה

של אותה שלוחה הזמנת דרכי

מות היתה.

משנה

כל שישנו במקרא ובמשנה ובדרך ארץ - לא במהרה הוא חוטא,

שנאמר: "והזוט המשולש לא במהרה ינתק" (קוחלת ד).

וכל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ - אינו מן היישוב.

גמרא

"אמר רבי אלעזר ברבי צדוק:

למה צדיקים נמשלים בעולם הזה?

לאילן שכולו עומד במקום טהרה, ונופו נוטה למקום טומאה;

נקצץ נופו - כולו עומד במקום טהרה.

כך הקדוש ברוך הוא, מביא יסורים על צדיקים בעולם הזה,

כדי שיירשו העולם הבא.

שנאמר: "והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישנה מאד" (איוב ח).

ולמה רשעים דומים בעולם הזה?

לאילן שכולו עומד במקום טומאה, ונופו נוטה למקום טהרה;

נקצץ נופו - כולו עומד במקום טומאה.

כך הקדוש ברוך הוא, משפיע לחן טובה לרשעים בעולם הזה,

כדי למזרין ולהורישן למדרגה התחתונה,

שנאמר: "יש דרך ישר לפני איש ואחריתה דרכי מות" (משלי יד).

60. מ, ב

רפ"י

בית נתנה - שם האיש.
שהתלמוד מביא לידי מעשה -
נמצאו שניהם בידו.

גדול תלמוד תורה שקדם לחלה
ארבעים שנה - כשיצאו
ממצרים נתנה להם תורה בחדש
השלישי ובחלה לא נתחייבו עד
שנכנסו לארץ דכתיב בבאכם
ואמר מר (ספרי פ' שלח לך)
משונה ביאה זו מכל ביאות
שבתורה דכתיב בהו כי תבאו
וכאן נאמר בבאכם משנכנסו לה
ובתרומות ומעשרות לאחר
כיבוש וחילוק דכתיב תבואת
זרעך שיהא כל אחד מכיר חלקו
והן י"ד שנים הרי נ"ד ומשם
התחילו למנות שמיטין
כדאמרין בערכין (דף יב:): ועשו
שמיטה לסוף שבע הרי ס"א
שנים ולסוף נ' עשו יובל הרי
ק"ג.

מתחילתו משמט - מתחילת
השנה מיו"כ עבדים נפטרים
ושדות חוזרות ועדיין לא עברו
אלא מ"ט אבל שביעית אינה
משמטת אלא בסופה דכתיב
(דברים טו) מקץ שבע שנים
לסוף שבע שנים כל שנה
שביעית במנין ס"א.

תחילת דינו - ליום הדין תחילת
תביעות שעליו מפני מה לא
עסקת בתורה.

פוטרי מים - הפורק עול תורה
ראשית מדון הוא תחילת דינו
ואין מים אלא תורה דכתיב
(ישעיהו נה) הוי כל צמא לכו
למים.

וכשם שדין - פורענות תורה
קודם לדין פורענות מעשה כך
שכרו אם עסק בתורה קודם
לשכר מעשה.

בעבור ישמרו חוקיו - ואמר מר
לעיל /קידושין/ (דף לז) תשמרון
זו משנה.
ינצורו - יקיימו.

וכבר היה רבי טרפון וזקנים מסובין בעליית בית נתנה בלוד.
נשאלה שאילה זו בפניהם: תלמוד גדול או מעשה גדול?
נענה רבי טרפון ואמר: מעשה גדול.
נענה רבי עקיבא ואמר: תלמוד גדול.
נענו כולם ואמרו: תלמוד גדול, שהתלמוד מביא לידי מעשה.

תנא:

"רבי יוסי אומר:

גדול תלמוד, שקדם לחלה ארבעים שנה,
לתרומות ולמעשרות חמשים וארבע,
לשמיטות ששים ואחת,
ליובלות מאה ושלש".

"מאה ושלש"?

מאה וארבע הויין!

קסבר:

יובל מתחילתו הוא משמט.

"וכשם שהלימוד קודם למעשה, כך דינו קודם למעשה".

כדבר המנוגא,

דאמר רב המנוגא:

אין תחילת דינו של אדם אלא על דברי תורה,

שנאמר: "פוטרי מים ראשית מדון" (משלי יז).

"וכשם שדינו קודם למעשה, כך שכרו קודם למעשה,

שנאמר: "ויתן להם ארצות גוים ועמל לאומים יירשו,

בעבור ישמרו וזקיו ותורותיו ינצורו".

61. מ, ב

רפ"י

ופסול לעדות - דכיון שאינו מן היישוב אין מקפיד על עצמו ואין לו בוש פנים וכן האוכל בשוק הואיל ואין מקפיד על כבודו אינו בוש לזלזל בעצמו וליפסל.

"כל שאינו לא במקרא ולא במשנה"

אמר רבי יוחנן:
ופסול לעדות.

תנו רבנן:
"האוכל בשוק חרי זה דומה לכלב."
ויש אומרים: פסול לעדות."

אמר רב אידי בר אבין:
הלכה כגש אומרים.

62. מ, ב – מא, א

רש"י

לא עלה בידו - בשכרו אלא כחש
בשרו ברגזותו לא נשתכר
כלום.
דור - נדור.
שנאמר ובמושב לצים לא ישב -
וזה שאינו באחד מאלו במה
יתעסק אם לא בליצנות.
הדרן עלך האשה נקנית.

ד"רש בר קפרא:

רגזון -

דף מא, א לא עלתה בידו אלא רגזותא.

ולאדם טוב -

מטעימים אותו מפרי מעשיו.

וכל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרדך ארץ -
דור הנאה מפניו.

שנאמר: "ובמושב לצים לא ישב" (תהילים א) -

מושב מושב לצים.

מסכת קידושין פרק ד' – עשרה יוחסין

63. פ, ב

רפ"י

משנה

מתני'.
עם ב' נשים - מפני שדעתן קלה
 ושתייהן נוחות להתפתות ולא תירא זו
 מחבירתה שאף היא תעשה כמותה.
עם ב' אנשים - שהאחד בוש מחבירו.
מתייחד אדם עם אמו - טעמא מפרש
 בגמ'.

גמ'.
מאי טעמא - לא יתייחד עם שתי
 נשים כאשה שמתייחדת עם ב'
 אנשים.
דעתן קלה עליהן - ושתייהן נוחות
 להתפתות.
אלא - להכי נקט קרא בן אמך לומר
 שהבן מצוי אצל האם.
פשטיה דקרא במאי כתיב - לענין
 פשוטו של מקרא שמדבר בהסתה
 אמאי נקט בן אמך.
בן אב סני ליה - לפי שממעט בחלק
 ירושתו.
בן אם לא סני ליה - שאין להם חלק
 ירושה יחד זה יורש את אביו וזה יורש
 את אביו.

דלא כבא שאול - דאמר איש
 מתייחד עם שתי נשים.
כל שלשים יום - ולד שמת בתוך
 שלשים יום אין צריך לכבדו במותו
 להוציאו לקבורה לא במטה ולא
 בכליבה אלא בחיק.
ונקבר באשה אחת ושני אנשים -
 וא"צ רבים ללוותו אלא ג'.

אבל לא באיש אחד ושתי נשים -
 משום יחוד שלא היו בתי הקברות
 סמוכין לעיר.

מה יתאונן - מה מועיל אנינות לאדם
 לסמוך על כך מלהזהר ביצרו כל זמן
 שהוא חי צריך להיות גבר על חטאיו
 שאם לא כן יהא יצרו גובר עליו
 ויחטיאנו.

על מדותיו - על קורותיו הקורות
 אותו.

מה יתאונן אדם חי - למה יתאונן
 אדם חי למה יתרעם אדם על הקורות
 הבאות עליו אחר כל החסד שאני
 עושה עמו שנתתי לו חיים ולא הבאתי
 עליו מיתה.

וכי גבר על חטאיו הוא - שלא חטא לי
 ובצדקתו הוא חי בתמיה.

ורבנן - אפילו תביר יצריה כדקאמרת
 יש לחוש פעמים שאין שם אנינות
 ועושין עצמן כאילו נושאין תינוק מת
 ויוצאין לעבירה כי ההוא עובדא דהוה
 עובדא בההיא איתתא ואפיקתיה
 לתינוק חי בחזקת מת לעשות עבירה
 עם ההולך עמה לקוברו, לשון אחר
 ממורי הזקן ולא גרסינן ורבנן אלא
 כולה באבא שאול גריס דיו חיים
 שנתתי לו כי ההיא איתתא דאמרין
 במועד קטן (דף כז:): שקשתה על מתה
 יותר מדאי עד שמתו ז' בניה והיא
 אחריהם מחמת שנתאוננה על
 מדותיו, דהוה עובדא ואפיקתיה ל"ג.

לא יתייחד אדם עם שתי נשים,

אבל אשה אחת מתייחדת עם שני אנשים.

רבי שמעון אומר:

אף איש אחד מתייחד עם שתי נשים בזמן שאשתו עמו,

וישן עמהם בפונדקי, מפני שאשתו משמרתו.

מתייחד אדם עם אמו ועם בתו, וישן עמהם בקירוב בשר.

ואם הגדילו - זו ישנה בכסותה וזה ישן בכסותו:

גמרא

מאי טעמא?

תנא דבי אליהו:

"הואיל ונשים דעתן קלות עליהן".

מנא הני מילי?

אמר רבי יוחנן משום רבי ישמעאל:

רמז ליהוד מן התורה מנין?

שנאמר: "כי יסיתך אחיך בן אמך" (דברים יג) -

וכי בן אם מסית בן אב אינו מסית?

אלא לומר לך: בן מתייחד עם אמו,

ואסור להתייחד עם כל עריות שבתורה.

פשטיה דקרא במאי כתיב?

אמר אביי:

לא מיבעיא קאמר:

לא מיבעיא בן אב, דסני ליה ועייץ ליה עצות רעות,

אלא אפילו בן אם, דלא סני ליה, אימא צייתי ליה.

קא משמע לן.

נימא מתניתין דלא כאבא שאול?

דתנא:

"כל שלשים יום יוצא בחיק,

ונקבר באשה אחת ושני אנשים, אבל לא באיש אחד ושתי נשים.

אבא שאול אומר:

אף באיש אחד ושתי נשים!"

אפילו תימא אבא שאול,

בשעת אנינות תביר וצריה.

ורבנן סברי לה כרבי יצחק,

דאמר רבי יצחק:

"מה יתאונן אדם וזי גבר על חטאיו" -

אפילו בשעת אנינותו של אדם יצרו מתגבר עליו.

ואבא שאול?

כי כתיב ההוא במתרעם על מדותיו כתיב,

והכי קאמר: מה יתרעם על מדותיו, וכי גבר על חטאיו!! דיו חיים שנתתי לו.

ורבנן?

כי ההוא מעשה,

דחיה איתתא דהנה עובדא ואפיקתיה.

64. פ, ב – פא, א

רס"י

והוציאנה עשרה אנשים במטה
- בחזקת שהיא מתה וקלקלו
עמה ואשת איש היתה.

דמחברי עשרה וגנבי כשורא -
שיש בה משוי לעשרה.

מוסרים לו - בית דין מי שקנא
לאשתו ונסתרה והוא מעלה
להשקותה מוסרין לו בית דין
שבעירו שני תלמידי חכמים
שנא יבא עליה בדרך שהרי
נאסרה עליו כדתנן (סוטה דף
כז:): נטמאה נטמאה אחד לבעל
ואחד לבעל אם בא עליה שוב
אין המים בודקין אותה דכתיב
(במדבר ה) ונקה האיש מעון
בזמן שהאיש מנוקה מעון המים
בודקין את אשתו אין האיש
מנוקה מעון אין המים בודקין
את אשתו ונמצא שם שמים
נמחק לבטלה.

לאתרווי ביה - שאם יבא עליה
אין מים בודקין אותה.

לא שנו - דאמר אשה מתייחדת
עם שני אנשים.

שנא יצטרך אחד לנקביו - ובעי
להתרחק לצניעות.

דניהו עליה סהדי - אם יבא
עליה ויעידו לפני ב"ד ולא ימחו
עליה מגילה.

דלי כרעיך - מהר ללכת
שנקדמנה.

כגון אנן - בתמיה.

רבי חנינא בר פפי וחביריו - רבי
צדוק ורב כהנא בפ"ק (לעיל
/קידושין/ דף מ).

"אבל אשה אחת [מת'יחדת עם שני אנשים]".

אמר רב יהודה אמר רב:

לא שנו אלא בכשרים,

אבל בפרוצים – אפילו בי עשרה נמי לא.

הנה מעשה, והוציאנה עשרה במטה.

אמר רב יוסף:

תדע, דמחברי בי עשרה, וגנבי כשורא,

ולא מיפספי מהדדי.

נימא מסייע ליה:

"מוסרין לו שני תלמידי חכמים שנא יבא עליה בדרך" –

תלמידי חכמים אין, אינשי דעלמא לא!

שאני תלמידי חכמים,

דף פא, א דידעי לאתרווי ביה.

אמר רב יהודה אמר רב:

לא שנו אלא בעיר,

אבל בדרך – עד שיהיו שלשה,

שנא יצטרך אחד מהם להשתין,

ונמצא אחד מתניח עם הערוה.

נימא מסייע ליה:

"מוסרים לו שני תלמידי חכמים שנא יבא עליה בדרך",

תרי ואיהו – הא תלתא.

התם כי היכי דניהו עליה סהדי.

רב ורב יהודה הוו קאזלי באורחא.

הנה קאזלא תהיא אתתא קמיהו,

אמר ליה רב לרב יהודה: דל כרעיך מקמי גיהנם.

אמר ליה: והא מר הוא דאמר 'בכשרים שפיר דמי'!

אמר ליה: מי ימר דבכשרים כגון אנא ואת?

אלא כגון מאי?

כגון רבי חנינא בר פפי וחביריו.

65. פא, א

רש"י

מלקין על היחוד - מרדות.
ואין אוסרין - אשת איש על בעלה מחמת ייחוד.
לא אמרו - דמלקין.
אתה מוציא לעז - שיאמרו ראוה שזינתה לכך הלקוה והאידנא ליכא מיתת בית דין למיקטלינהו.
מר זוטרא מלקי - על ייחוד אשת איש ומכריז עליה שלא זינתה אלא נתיחדה.
על לא טובה השמועה - מי שיוצא קול עליו שהוא עובר עבירות מלקין אותו דלא טובה השמועה לאו הוא דכתיב בבני עלי אל בני לאו יש כאן על לא טובה השמועה.
אפסרה - קבשטור"א.
ומקרי ליה - קורא לפניו אל בני להודיע שעל לאו זה הוא לוקה.

אמר רב :
מלקין על ייחוד,
ואין אוסרין על הייחוד.

אמר רב אשי :
לא אמרן אלא בייחוד פנויה,
אבל בייחוד דאשת איש לא,
שלא תהא מוציא לעז על פניה.

מר זוטרא מלקי ומכריז.

אמר ליה רב נחמן מפנה טיטא לרב אשי :
מר נמי לילקי ולכריז!

אמר ליה :
איכא דשמע בהא ולא שמע בהא.

אמר רב :
מלקין על לא טובה השמועה,
שנאמר : **"אל בני, כי לא טובה השמועה"** (שמואל א' ב').

מר זוטרא מותיב לה אפסירה על כתפיה,
ומקרי ליה **"אל בני"**.

66. פא, א

רש"י

בעלה בעיר אין חוששין לה
 משום יחוד - להלקות דמסתפי
 מבעל השתא אתי.
 שקולו דרגא - שאכלו בעליה
 וירדו רב יוסף ואשתו והוא
 נשאר בעליה שקולו דרגא
 מתותי ביבי שלא ירד ויתיחד.
 שושבינתיה - בעלת ברית לו.

אמר רבה :

בעלה בעיר – אין חוששין משום ייחוד.

אמר רב יוסף:

פתח פתוח לרשות הרבים – אין חוששין משום ייחוד.

רב ביבי איקלע לבי רב יוסף.

בתר דכרד ריפתא, אמר להו: שקול דרגא מתותי ביבי.

וקא אמר רבה: בעלה בעיר – אין חוששין משום ייחוד?

שאני רב ביבי,

דשושבינתיה הוא, וגייסא ביה.

67. פא, א

רס"י

אנשים בחוץ - בבית החיצון.
ונשים בפנימי אין חוששין
משום יחוד - שהחיצונים אין
 להם דרך לפנים ואיך יתייחד
 האיש אחד עם הנשים אבל
 הפנימים יש להם דרך לחוץ
 הילכך אנשים בפנים ונשים
 בחוץ חוששין שמא יצא אחד
 מהם וייתייחד עם הנשים.
איפכא - אנשים בחוץ ונשים
 בפנים חוששין שמא יכנס האחד
 לפנים ולא ירגישו בו חביריו
 אנשים בפנים ונשים בחוץ אין
 חוששין שמא תכנס היא לפנים
 ואם תכנס היא לפנים לא
 איכפת לן דאשה מתייחדת עם
 שני אנשים ואם אחד מהן יוצא
 לבין הנשים אין זה ייחוד
 דמיסתפי שמא יצא אחד מהן
 אחריו שהרי דרך הפנימים על
 החיצונים.
גולפי - מקום קבוצת אנשים
 ונשים או לדרשה או לחופה היה
 מסדר קנקנים של חרס הרבה
 ביניהם שאם יבאו זה אצל זה
 יקשקשו וישמע קול.
דייר - לשון דרי דרי (מגילה דף
 יב) שורות שורות.
דייר קנה - מסדר קנים שהעובר
 עליהן קולם נשמע.
סקבא דשתא ריגלא - ריעוע של
 ימות השנה ליחוד ולעבירה
 ימות הרגל שיש קבוצת אנשים
 ונשים לשמוע דרשה ונותנים
 ונושאים זה עם זה סקבא
 דדרישדור"א בלע"ז כמו
 דמסקב להו לחמריהו (ב"מ דף
 כז:).

אמר רב פהנא:

אנשים מבחוץ ונשים מבפנים –
 אין חוששין משום ייחוד.
 אנשים מבפנים ונשים מבחוץ –
 חוששין משום ייחוד.

במתניתא תנא איפכא.

אמר אביי:

השתא דאמר רב פהנא הכי,
 ותנא מתניתא איפכא –
 אנא נעביד לחומרא.

אביי דייר גולפי.

רבא דייר קנה.

אמר אבין:

סקבא דשתא ריגלא.

68. פא, א-ב

רס"י

אסוקינהו - שצוה עליהם לפדותם ונתנום בעלייתו.

בהדי דקא חלפא חדא מינייהו - שהיתה עוברת אצל פי ארובה שמן העלייה לבית.

נפל נהורא באיפומא - נפל אור בבית דרך פי העליה שהיו פניה מאירות.

וקא סליק - לתובעה.

אפשח - הרחיב ופיסק רגליו לעמוד במקומו בחזקה להתגבר על יצרו.

אמר נורא בי עמרם - הזעיק בני השכונה ליאסף ולבא לכבות הדליקה כדי שיחדל מיצרו שיתבייש מהן.

אתו רבנו - שהיו סבורים שהיה שם דליקה.

אשבעיה - רב עמרם ליצר הרע שיצא ממנו.

מתלוץ בעבירה - אומר שנקל הוא להתגבר על יצרו אם היו רוצים.

אידמי ליה שטן - דהוא יצר הרע.

בהך גיסא דמברא - לצד השני שמעבר המים.

לא הוה מברא - ספינות המעברות.

נקט מצרא - חבל מתוח משפת הנהר אל שפתו ואוחזין בו לבא על דף קצר המוטל ברוחב הנהר.

שבקיה - היצר לרבי מאיר.

אתכא - על השלחן אוכלין.

וכיבי - ולנ"ץ המוציאין ליחה ומאוסין.

תיב שפיר - שב כהוגן שלא תמאסנו.

הבו לי כסא - מזוג לי כוס.

אכמר - שוטי"ר בלע"ז.

שדא ביה כיחו - השליך בתוכו את כיחו ליחה היוצאה מן הריאה.

נחרו ביה - גערו בו.

שקא - הוא החזיק עצמו כמת.

שקא - הלקיה כמו שקל.

שמעו דקאמרי פלימו קטל גברא - השמיעו לאנשי ביתו קול יוצא מבחוץ ואומרים פלימו קטל גברא.

ערק - פלימו כסבור שבאים עליו נוגשי המלך להורגו.

טשא - נחבא בבית הכסא חוץ לעיר.

חזייה - שטן לפלימו דמצטער.

מאי טעמא אמרת הכי - למה הורגלת לקללני.

אלא היכי נימא - לדחותך מעלי שלא תחטיאני.

דפריש מינאי - מחמת זקנה ומה ירא מיצר הרע.

קשטה נפשה - בתכשיטה קישוטי בשמים ואפרסמון.

חלפא ותני קמיה - עברה לפניו ושנתה פעם שניה.

אנא חרותא - שם זונה ניכרת בעיר.

דהדרי מיום - שחזרתי היום הלום.

דריש צוציתא - ענף קטן שבגובה הדקל.

ושמור 05260

הנך שבוייתא דאתאי לנהרדעא,

אסקינהו לבי רב עמרם חסידיא,

אשקולו דרגא מקמייהו.

בהדי דקא חלפה חדא מינייהו – נפל נהורא באיפומא.

שקליה רב עמרם לדרגא, דלא הוה יכלין בי עשרה למדליא, דלניא לחודיה, סליק ואזיל.

כי מטא לפלגא דרגא – איפשח, רמא קלא: נורא בי עמרם!

אתו רבנו, אמרו ליה: פסיפתינו.

אמר להו: מוטב תיפספו בי עמרם בעלמא חדין,

ולא תיפספו מיניה לעלמא דאתי.

אשבעיה דינפק מיניה – נפק מיניה כי עמודא דנורא.

אמר ליה: חזי, דאת נורא ואנא בישרא, ואנא עדיפנא מינך!

רבי מאיר הוה מתלוץ בעוברי עבירה.

יומא חד, אידמי ליה שטן כאיתתא בהך גיסא דנהרא.

לא הוה מברא – נקט מצרא וקא עבר.

כי מטא פלגא מצרא – שבקיה.

אמר: אי לאו דקא מכרזי ברקיעא יהזקרו ברבי מאיר ותורתו, שויתיה לדמד תרתמי מעי!

רבי עקיבא הוה מתלוץ בעוברי עבירה.

יומא חד אידמי ליה שטן כאיתתא בריש דיקלא.

נקטיה לדיקלא, וקסליק ואזיל.

כי מטא לפלגיה דדיקלא – שבקיה.

אמר: אי לאו דמכרזי ברקיעא יהזקרו ברבי עקיבא ותורתו, שויתיה לדמד תרתמי מעי!

פלימו הוה רגיל למימר כל יומא: 'גירא בעיניה דשטן'.

יומא חד, מעלי יומא דכיפורי הוה, אידמי ליה פלגנא.

אתא, קרא אבבא.

אפיקו ליה ריפתא.

אמר ליה: יומא כי האידנא כולי עלמא גנאי ואנא אבראי?

עזיליה, וקריבו ליה ריפתא.

אמר ליה: יומא כי האידנא כולי עלמא אתכא ואנא לחודאי?

אתיהוה, אותבוהו אתכא.

הוה תיב, מלא נפשיה שיחנא וכיבי עליה,

והוה קעביד ביה מילי דמאס.

אמר ליה:

תיב שפיר! **ב פא, ד**

אמר ליה: הבו לי פסא.

הבו ליה פסא, אכמר שדא ביה כיחו.

נחרו ביה,

שקא ומית.

שמעו דהוה קאמרי: 'פלימו קטל גברא! פלימו קטל גברא'.

ערק, וטשא נפשיה בבית הפסא.

אזיל בתריה, נפל קמיה.

כי דחזייה דהוה מצטער, גלי ליה נפשיה;

אמר ליה: מאי טעמא אמרת הכי?

ואלא היכי אימא?

אמר ליה: לימא מר 'רחמנא נגער ביה בשטן'.

רבי חייא בר אשי הוה רגיל כל עידן דהוה נפל לאפיה,

הוה אמר: 'הרחמן נצילנו מיצר הרע'.

יומא חד שמעתינהו דביתיהו,

אמרה: מכדי הא כמה שגי דפריש ליה מינאי, מאי טעמא קאמר הכי?

יומא חדא הוה קא גריס בגינתיה,

קשטה נפשה, חלפה ותנייה קמיה.

אמר לה: מאן את?

אמרה: אנא חרותא דהדרי מיומא.

תבעה.

אמרה ליה: אייתי ניהליה להך רומנא דריש צוציתא.

שור, אזל אתייה ניהלה.

כי אתא לביתה, הנה קא שגרא דביתהו תנורא,

סליק וקא יתיב בגויה.

אמרה ליה: מאי האי?

אמר לה: הכי והכי הוה מעשה.

אמרה ליה: אגא הואי.

לא אשגח בה, עד דיהבה ליה סימני.

אמר לה: אגא מיהא לאיסורא איפוני.

כל למי של אותו צדיק היה מתענה, עד שמת באותה מיתה.

דתנגא:

"אישה הפרם וה' יסלוז לה" (במדבר ל) –

מה הכתוב מדבר?

באשה שגדרה בגזיר, ושמע בעלה וזכר לה,

והיא לא ידעה שזכר לה בעלה,

והיתה שוטה יין ומטמאה למתים.

רבי עקיבא, כי הוה מטי להאי פסוקא הוה בבי, אמר:

ומה מי שנתכזב לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה,

אמרה תורה: צריכה כפרה וסליחה,

מי שנתכזב לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר חזיר,

על אחת כמה וכמה!

כיוצא בדבר אתה אומר:

"ולא ידע ואשים ונשא עונו" (ויקרא ה) –

כשהיה רבי עקיבא מגיע לפסוק זה היה בזכר:

ומה מי שנתכזב לאכול שומן ועלה בידו חלב,

אמרה תורה: **"ולא ידע ואשים ונשא עונו",**

מי שנתכזב לאכול חלב ועלה בידו חלב, על אחת כמה וכמה!

איסי בן יהודה אומר:

"ולא ידע ואשים ונשא עונו" – על דבר זה ידעו כל הדושים."

רס"י

קא יתיב בגויה - להמית את עצמו.

אישה הפרם - צריכין סליחה.

במה הכתוב מדבר - מאחר

שאישה הפרה מה שעברה ומה

זו סליחה.

והיא שוטה ביין - מיד ואף על

פי שבהיתר כיון שהיא לאיסור

נתכוונה צריכה סליחה.

כל הדושים - שיש להם לב לדוות

ידעו על זה שאינו מתכוין ויש

כאן נשיאות עון.

69. פא, ב

רש"י

מתייחד עם אחותו - לפרקים אבל אינו דר תמיד ביחוד אצלה בבית.
והר עם אמו או עם בתו - דלא תקיף יצריה עליהו דאהנו ביה אנשי כנסת הגדולה דלא מגרי בקרובתא מכי כחלינהו ונקרינהו לעיניה כו' (סנהדרין דף סד).
תנאי היא - גרסינן.
אמר ר' טרפון - לאנשי ביתו הזהירו בי להיות עמי ועם כלתי שלא אתיחד עמה.

"מתייחד אדם עם אמו".

אמר רב יהודה אמר **רב אסי**:
 מתייחד אדם עם אחותו, ודר עם אמו ועם בתו.

כי אמרה קמיה דשמואל אמר:
 אסור להתייחד עם כל עריות שבתורה, ואפילו עם בהמה.

תנן:

"מתייחד אדם עם אמו ועם בתו, וישן עמהם בקירוב בשר"
 ותיבבא דשמואל!

אמר לך שמואל:
 וליטעמיד, הא דתניא:
"אחותו וחמותו ושאר כל עריות שבתורה,
אין מתייחד עמהם אלא בעדים" –
 בעדים – אין, שלא בעדים – לא!

אלא, תנאי היא,
 דתניא:

"אמר רבי מאיר: הזהירו בי מפני בתי.
אמר רבי טרפון: הזהירו בי מפני כלתי.
 ליגלג עליו אותו תלמיד".

אמר רבי אבהו משום רבי חנינא בן גמליאל:
 לא היו ימים מועטים, עד שנכשל אותו תלמיד בחמותו.

70. פא, ב

רש"י

מכלליה מכולה דברא - כשהיה הולך בשדה בגירסא לייחוד היה מונע הבהמות מכל השדה ד"א שאינו מניח להיות רועה והבהמות בשדה אחד.

שתי יבמות - נשי שני אחין ששונאות זו את זו כשתי צרות שדואגות שמא תפול ליבום לפני בעלה ותיעשה לה צרה אשה וצרתה ואשה וחמותה ובת חמותה ובת בעלה כולן שונאות זו את זו וטעמא מפרש ביבמות בפרק האשה שהלכה (דף קיז).

שיודעת טעם ביאה - כלומר מה היא ביאה שתדע לספר דברים בשוק.

ואינה מוסרת עצמה לביאה - מתוך קוטנה עדיין לא לבשה יצר הילכך אין כאן משום דעת קלה שלא תהא נוחה להתפתות.

"אפילו עם בהמה".

אביי מכלליה מכולה דברא.

רב ששת מעבר ליה מצרא.

רב חנן מנהרדעא איקלע לרב כהנא לפום נהרא, חזייה דיתביב וקא גרס, וקיימא בהמה קמיה. אמר ליה: לא סבר לה מר אפילו עם בהמה? אמר ליה: לאו אדעתאי.

אמר רבא:

מתייחד אדם עם שתי יבמות, ועם שתי צרות, עם אשה וחמותה, עם אשה ובעלה,

עם אשה ותינוקת שיודעת טעם ביאה ואין מוסרת עצמה לביאה.

71. פא, ב – פב, א

רפ"י

תינוקת בת תשע שנים ויום אחד - והביאה שערות דכי איכא שדים נכונז ושערך צמח הוא דמגרו בה וסבר לה כמאן דאמר (בנדה דף מו) בת תשע שנים ויום אחד שהביאה שערות סימן הן מכאן ואילך אבל קודם לכן שומא ותינוק בן י"ב שנה ויום אחד קרי ליה הגדיל ולא יישן עם אמו עוד בקירוב בשר.

זה וזה - בין ללישנא קמא בין ללישנא בתרא דתינוקת בעינן שדים נכונז בסימני נערות בסימני [שבדדים] דהיינו בוחל כדתנן במסכת נדה (דף מז) בוחל אלו ימי הנעורים ושערך צמח אלא דללישנא קמא אי אתיא שערות מתשע שנים ולמעלה הוי סימן גמור וללישנא בתרא הוי שומא עד בת שתים עשרה שנים ויום אחד.

בושה לעמוד לפניו - בידוע שיש בה טעם ביאה.

לא סבר לה מר דמקדשא - אין אדוני יודע שהיא מקודשת ויש לו להתרחק מאשת איש.

הכל לשם שמים - ואין דעתי אחריה לחיבת אישות אלא לחיבת קורבה ולעשות קורת רוח לאמה כשאני מחבב את בתה.

"הגדילו - זה ישן בכסותו" וכו' :

וכמה:

אמר רב אבא בר רב עזא אמר רב אסי :
תינוקת - בת תשע שנים ויום אחד,
תינוק - בן שתים עשרה שנה ויום אחד.

איכא דאמרי :

תינוקת - בת שתים עשרה שנה ויום אחד,
תינוק - בן שלש עשרה ויום אחד,

וזה וזה כדי שיהיו "שדים נכונז ושערך צמח" (יחזקאל טז).

אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא :
לא שנו אלא שאינה בושה לעמוד לפניו ערום,
אבל בושה לעמוד לפניו ערום אסור.

מאי טעמא?

יצר אלבשה.

רב אחא בר אבא איקלע לבי רב חסדא חתניה.
שקליה לבת ברתיה, אותבוה בכנפיה.
אמר ליה : לא סבר לה מר דמקדשא?

אמר ליה : עברת לך אדרב,
דאמר רב יהודה אמר רב, ואיתימא **רבי אלעזר :**
אסור לאדם שיקדש את בתו כשהיא קטנה,
עד שתגדיל ותאמר 'בפלוגי אני רוצה'!

מר נמי עבר ליה אדשמואל,
דאמר שמואל : אין משתמשים באשה!

אמר ליה : אנא פאיך דשמואל סבירא לי,
דאמר שמואל :
הכל לשם שמים :

דף פב, א

72. פב, א

רפ"י

מתני'.

לא ילמד רווק סופרים - רווק
פנוי בלא אשה.
סופרים - מלמדי תינוקות
כלומר לא ירגיל רווק עצמו
להיות מן הסופרים ובגמר'
מפרש טעמא וכן לא תלמד אשה
סופרים לא תרגיל עצמה להיות
ממלמדי תינוקות.
אף מי שאין לו אשה - בגמרא
מפרש מאי היא.
לא ירעה רווק את הבהמות -
שלא יתאוה לה.
ולא יישנו שני רווקים בטלית
אחת - שלא יבואו לידי משכב
זכור.
וחכמים מתירין - שלא נחשדו
במשכב זכור ובהמה.

גמ'.

מ"ט - לא ילמד רווק סופרים
אי נימא משום דחשידי רווקים
אמשכב זכור דתינוקות.
אמרו לו לר' יהודה - דמתניתין
דאמר לא יישנו שני רווקין
בטלית אחת.
משום אמהתא דינוקי -
אמותיהם של תינוקות
שמצויות אצלו להביא את
בניהן לבית הספר.

משנה

לא ילמד אדם רווק סופרים,
ולא תלמד אשה סופרים.
רבי אלעזר אומר:
אף מי שאין לו אשה - לא ילמד סופרים.
רבי יהודה אומר:
לא ירעה רווק בהמה,
ולא יישנו שני רווקין בטלית אחת,
וחכמים מתירין:

גמרא

מאי טעמא?

אילימא משום דינוקי -

והתניא:

"אמרו לו לרבי יהודה:

לא נחשדו ישראל על משכב זכור ולא על הבהמה!"

אלא,

רווק - משום אמהתא דינוקי,

אשה - משום אבהתא דינוקי.

73. פב, א

”רבי אלעזר אומר:
אף מי שאין לו אשה לא ילמד סופרים.”

איבעיא להו:
מי שאין לו אשה כלל,
או דלמא בשאינה שרויה אצלו?

תא שמע:
”אף מי שיש לו ואינה שרויה אצלו – לא ילמד סופרים.”

מי שאין לו אשה כלל - ומוסיף
אדתנא קמא דקאמר רווק שלא
נשא אשה מימיו ואתא ר'
אלעזר למימר אפילו היתה לו
ומתה אבל יש לו ואינה שרויה
אצלו מותר או דלמא כו'.

74. פב, א

"רבי יהודה אומר:
לא ירעה [רוק בחמה, ולא יישנו שני רוקין בטלית אחת]".

תנא:
"אמרו לו לרבי יהודה:
לא נחשדו ישראל על משכב זכור ולא על הבחמה!".

75. פב, א-ב

משנה

כל שעסקיו עם הנשים – לא יתיחד עם הנשים.

ולא ילמד אדם את בנו אומנות הנשים.

רבי מאיר אומר:

לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה וקלה,

ויתפלל למי שהעושר והנכסים שלו,

שאין אומנות שאין בה עניות ועשירות,

שלא עניות מן האומנות, ולא עשירות מן האומנות,

אלא הכל לפי זכותו.

רבי שמעון בן אלעזר אומר:

ראית מימך חיה ועוף שיש להם אומנות?

והן מתפרנסין שלא בצער!

וחל לא נברא אלא לשמשני,

ואני נבראתי לשמש את קוני,

אינו דין שאתפרנס שלא בצער?

אלא שהורעתי מעשי וקפחתי את פרנסתי.

אבא גורין איש צדיק אומר משום אבא גוריא:

לא ילמד אדם את בנו חמר, גמל, קדר, ספן, רועה וחונני,

שאומנותן אומנות ליסטים.

רבי יוחנן אומר משמו:

החמרין רובן רשעים,

והגמלין רובן כשרין,

הספנין רובן חסידים,

טוב שברופאים לגיהנם,

וחכשר שבטבחים שותפו של עמלק.

רבי נחוראי אומר:

מניח אני כל אומנות שבעולם, ואני מלמד את בני אלא תורה;

שאדם אוכל משכרה בעולם הזה, וחקרן קיימת לו לעולם הבא,

ושאר כל אומנות אינו כן;

כשאדם בא לידי חולי או לידי זקנה או לידי יסורין,

ואינו יכול לעסוק במלאכתו,

חרי הוא מת ברעב.

אבל התורה אינה כן,

אלא משמרתו מכל רע בנערותו, ונותנת לו אחרית ותקוה בזקנותו.

בנערותו מהו אומר? "קני' ה' יחולפו כוז" (ישעיהו מ).

בזקנותו מהו אומר? "עוד יגובון בשיבה" (תהילים צב).

וכן הוא אומר באברהם אבינו:

"ואברהם וקן וה' ברח את אברהם בכל" (בראשית כד).

מצינו שעשה אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה,

שאמר: "עקב אשר שמע אברהם בקולי,

וישמור משמרתני, מצותי, וזקוטי ותורוטי" (בראשית כו).

גמרא

תנו רבנן:

"כל שעסקיו עם הנשים – סורו רע,

רס"י

מתני'.

כל שעסקיו עם הנשים –

שמלאכת אומנותו נעשית

לנשים והנשים צריכות לו.

לא יתייחד עם הנשים – אפילו

עם הרבה נשים לפי שלבו גס

בהו וכולן מחפות עליו ואילו

איש אחרינא בין שתי נשים תנן

(לעיל/קידושין דף פ:) אבל עם

שלו או ארבע שפיר דמי.

נקיה וקלה – מפרש בגמ' שפיר.

ואל יאמר – בלבו אומנות זו

אינה מעשרת אלא יבקש

רחמים למי שהעושר שלו.

חמר גמל ספן קדר – בעלי

קרנות כל אלו אומנות ליסטיות

כשלנים בדרכים הם נכסים

ולוקטים עצים מן הכרמים

ופירות ועוד שנשכרים לאדם

ומעבירין על תנאם.

רועה – בהמות שלו שמעבירן

לרעות בשדה אחרים.

חונני – מלומד באונאה להטיל

מים בין צדורות בחטין.

משמו – של אבא גוריא.

החמרין רובן רשעים – מפני

ליסטיות.

הגמלין רובן כשרים – שפורשין

למדברות למקום גדודי חיות

וליסטין ויראים לנפשם

ומשברים לבם למקום.

הספנין רובן חסידים – שפורשין

למקום הסכנה ותמיד הם

ברעדה יותר מן הגמלין.

טוב שברופאים לגיהנם – אינו

ירא מן החולי ומאכלו מאכל

בראים ואינו משבר לבו למקום

ופעמים שהורג נפשות ויש בידו

לרפאות העני ואינו מרפא.

טוב שבטבחים – ספיקי טריפות

באות לידו וחס על ממונו

ומאכילן.

אבל התורה אינה כן – שאף

הבא לידי זקנה או ייסורין ואינו

יכול לעסוק בה הוא אוכל ממתן

שכרה דכתיב עוד ינובון בשיבה.

גמ'.

סורו רע – מנהגו רעה קרבותו

רע להשתדל עמו שיהא סר אליו

ובא לביתו.

הצורפין – צורפי זהב העושין

לנשים שירין נזמים וטבעות.

הסריקים – סורק בגדים לנשים

פלוקיירד"א.

הנקורות – מנקרי ריחים של יד

שנשים טוחנות בהם כדתנן

בכתובות (דף נט:) אלו מלאכות

שהאשה עושה לבעלה טוחנת

ואופה ואמרין (שם) כתובות

(נט/) בריחים דידא.

והרוכלין – מוכרין קישוטי

בשמים לנשים.

בגזן העורפים, והסריקים, והנקורות, והרוכלין, והגרדיים,
והספרים, והכובסים, והגרע, והבלן והבורסקי;
אין מעמידים מהם לא מלך ולא כהן גדול."

רס"י

והספרין - הנשים צריכות להן בשביל בניהם.

והגרע - אומן המקיז דם על שם שמגרע את הדם.

הבורסקי - מעבד להם עורות ללבוש ולנעול.

והבלן - מחמם מרחצאות.

מהלך על צידו ורוחו גסה ונתלה

ויושב - שלשתן סימני גאווה

אבל אין זו דומה לזו ובכולן

הוא חלוק ממדת הכשרים נתלה

ויושב אינו יושב אלא אם כן

נסמך או לאחוריו או על צידו

דרך גאווה ובשביל שהבריות

מוסרין נפשן לידו הוא מתגאה.

ועינו צרה - בממונו להוציא

כלום מפני שהוא מלומד לאכול

אצל המקיזין ואינו מלומד

להוציא.

ועינו רעה - נותן עינו בבריאם

שיחלו ויהיו צריכין לו.

אוכל הרבה - שמלומד לאכול

עם כמה אנשים בכל יום.

ומוציא קימעה - מתוך שמאכלו

יפה בלחם נקי ובשר שמן

שממעטים את הזבל שכל אדם

מכין לסעודת הקזה מאכל

בריאה.

וחשוד על העריות - מתוך

שהנשים צריכות לו ועסקו

עמהן.

ועל הגזל - שהנשים גוזלות

מבעליהן ונותנות לו.

ועל שפיכות דמים - זימנין

דשפי ליה לדמא לפחות

מרביעית.

מחטא דתלמיותא - מחט

תלמיית ברושדיי"ר בלע"ז

שהתפירות עשויות תלמים

תלמים שורות שורות כתלמים

של מחרישה.

שעוברת מן העולם - שבטילה

מן העולם בין שהיא נקיה בין

שהיא מאוסה יש בה צורך ואם

לא ילמדנה זה ילמדנה אחר.

אשרי מי שרואה את הוריו -

יולדיו ואת ילדיו באומנות

נקיה.

בשם - מוכר בשמים.

מאי טעמא?

לא משום דפסילי, אלא משום דזיל אופנותיהו.

תנו רבנן :

"עשרה דברים נאמרו בגרע:

מחלך על צידו, ורוחו גסה, ונתלה ויושב,

ועינו צרה, ועינו רעה,

אוכל הרבה, ומוציא קימעה,

וחשוד על העריות, ועל הגזל, ועל שפיכות דמים."

דרש בר קפרא :

לעולם ילמד אדם את בנו אופנות נקיה ונקלה.

מאי היא?

אמר רב יהודה :

ב דף פב, ב מחטא דתלמיותא.

תנא :

"רבי אומר:

אין לך אומנות שעוברת מן העולם;

אשרי מי שרואה את הוריו באומנות מעולה,

אוי לו למי שרואה את הוריו באומנות פגומה.

אי אפשר לעולם בלא בשם ובלא בורסקי;

אשרי מי שאומנותו בשם,

ואוי לו מי שאומנותו בורסקי.

אי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות;

אשרי מי שבגיו זכרים,

ואוי לו למי שבגיו נקיבות.

רבי מאיר אומר:

לעולם ילמד אדם לבנו אומנות נקיה ונקלה,

ויבקש רחמים למי שהעושר והנכסים שלו.

שאין עניות מן האומנות ואין עשירות מן האומנות,

אלא למי שהעושר שלו,

שנאמר: "כלי הכסף וכלי הזהב נאם ה' צבאות" (חגי ב)."

76. פב, ב

"רבי שמעון בן אלעזר אומר: אם ראית מימך [חיה ועוף שיש להם אומנות? והן מתפרנסין שלא בצער!...]".

רש"י

צבי קייץ - מייבש קציעות
בשדה.
סבל - נושא משאות.

תנא:

"רבי שמעון בן אלעזר אומר:
מימי לא ראיתי צבי קייץ, וארי סבל, ושועל חנוני,
והם מתפרנסים שלא בצער.
והם לא נבראו אלא לשמשני,
ואני נבראתי לשמש את קוני,
מה אלו שלא נבראו אלא לשמשני מתפרנסים שלא בצער,
ואני שנבראתי לשמש את קוני אינו דין שאתפרנס שלא בצער?
אלא שחרעותי את מעשי, וקיפחתי את פרנסתי,
שנאמר: "עונותיכם תטו" (ירמיהו ה)."

77. פב, ב

רס"י

כל אומניות - אין להן מתן שכר
לאחר זמן אלא שכר המצוי
להם בשעתן אבל תורה מתן
שכרה בא מאליו לאורך ימים
ואף לחולה ולזקן שאינו יכול
לעסוק בה עכשיו אוכל מן
הקודמות.

שנאמר עוד ינובון בשיבה -
יצמחו צמח ויתייחד שכרן לעת
שיבתן דשנים ורעננים יהיו וגו'.

הדרן עלך עשרה יוחסין
וסליקא לה מסכת קדושין.

"רבי נחוראי אומר:

מניח אני כל אומנות [שבועולם,
ואיני מלמד את בני אלא תורה]".

תנא :

"רבי נחוראי אומר:

מניח אני כל אומנות שבועולם,

ואיני מלמד את בני אלא תורה;

שכל אומנות שבועולם אין עומדת לו אלא בימי ילדותו,

אבל בימי זקנותו חרי הוא מוטל ברעב.

אבל תורה אינה כן:

עומדת לו לאדם בעת ילדותו,

ונתנת לו אחרית ותקוה בעת זקנותו.

בעת ילדותו מהו אומר: "וקו' ה' יוולדו כזו ועלו אבר כנשרים" (ישעיהו מ),

בזקנותו מהו אומר: "עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו" (תהילים צב)".

כל הזכויות שמורות לעמותת "וכל בניך לימודי ה'" - עתניאל הר חברון - נייד 0526072211

תרומות - מצוות האב על הבן

המילון בני על המילים ללא הרישיות, בדרכי.

1. אות א' בתחילת מילה פרושו על - כגון אבבא, יופיע בתרומות ללא א'.
 2. אות ב' בתחילת מילה מצטרפת למילים בארמית כפי שהיא מצטרפת בעברית.
 3. אות ד' בתחילת מילה מצטרפת למילים בארמית, כפי שהאות ש' מצטרפת בעברית במובן ש, של.
 4. התחילית "כד" בארמית שפרושו כש, כפי ש, כאשר.
 5. מילית "קא" \ (ק' - לאחר שהא' נבלעה) לא הובאו, הם נועדו להדגשה.
-
1. אבא - אביו. כך שמו.	43. אעבד - אעשה	85. אעתי - אנו באים
2. אבא - אביו.	44. אעבד - אעשה	86. אעתי - המתין
3. אבא - אחריו	45. אעבד - אעשה	87. אעתי - בפני
4. אבא - למדו	46. אעבד - אעשה	88. אעתי - פתח
5. אבא - עד שכן	47. אעבד - אעשה	89. אעתי - במפורש
6. אבא - בינתיים	48. אעבד - אעשה	90. אעתי - בהם
7. אבא - עד שאנו לומדים	49. אעבד - אעשה	91. אעתי - בטל
8. אבא - על דעתנו	50. אעבד - אעשה	92. אעתי - בית, בתוך, אצל, בין.
9. אבא - להיפך	51. אעבד - אעשה	93. אעתי - בנישואים - בית כנסת
10. אבא - החזיר אותם	52. אעבד - אעשה	94. אעתי - בו
11. אבא - אודנו	53. אעבד - אעשה	95. אעתי - ביום
12. אבא - בשר צלוי	54. אעבד - אעשה	96. אעתי - ביניהם
13. אבא - אונסו	55. אעבד - אעשה	97. אעתי - בכל, בכולו
14. אבא - הורו	56. אעבד - אעשה	98. אעתי - שאלו, רצו, ביקשו
15. אבא - תורה	57. אעבד - אעשה	99. אעתי - שואל, מבקש,
16. אבא - מקום לינה	58. אעבד - אעשה	100. אעתי - שאלה
17. אבא - הולך	59. אעבד - אעשה	101. אעתי - אני רוצה\צריך
18. אבא - הלך	60. אעבד - אעשה	102. אעתי - במקום התפר
19. אבא - הלכה	61. אעבד - אעשה	103. אעתי - בקיאים
20. אבא - כלום? האם?	62. אעבד - אעשה	104. אעתי - אנו בקיאים
21. אבא - אם	63. אעבד - אעשה	105. אעתי - בן
22. אבא - נתבקש, נשאל	64. אעבד - אעשה	106. אעתי - חיצונים
23. אבא - האחר	65. אעבד - אעשה	107. אעתי - בני
24. אבא - נדמה	66. אעבד - אעשה	108. אעתי - בנו
25. אבא - הוא	67. אעבד - אעשה	109. אעתי - בן
26. אבא - היא	68. אעבד - אעשה	110. אעתי - בשלום.
27. אבא - אלך	69. אעבד - אעשה	111. אעתי - אדם, איש
28. אבא - אילך	70. אעבד - אעשה	112. אעתי - גברים, אנשים
29. אבא - נראה, נהיה ראוי.	71. אעבד - אעשה	113. אעתי - מבפנים
30. אבא - הביאו	72. אעבד - אעשה	114. אעתי - שפת הנהר, כותל
31. אבא - יש	73. אעבד - אעשה	115. אעתי - משרתים
32. אבא - ביניהם	74. אעבד - אעשה	116. אעתי - הגוף, עצמו
33. אבא - אם נאמר	75. אעבד - אעשה	117. אעתי - בעצמם
34. אבא - אומר	76. אעבד - אעשה	118. אעתי - מתכופף
35. אבא - נמנע, נמנה אותם	77. אעבד - אעשה	119. אעתי - צד
36. אבא - איתנו	78. אעבד - אעשה	120. אעתי - חן
37. אבא - כן	79. אעבד - אעשה	121. אעתי - למד
38. אבא - הם	80. אעבד - אעשה	122. אעתי - גרם
39. אבא - האומנם?!	81. אעבד - אעשה	123. אעתי - דיבוריה - דבורו
40. אבא - אדם	82. אעבד - אעשה	124. אעתי - שלי
41. אבא - אנשים	83. אעבד - אעשה	125. אעתי - שלי
42. אבא - נסתיע	84. אעבד - אעשה	126. אעתי - שלי

127. דילמא - שמא, אולי

183. חייבא - חיוב

239. למילף - ללמוד

כל הזכויות שמורות לעמותת "וכל בניך לימודי ה'" - עתניאל הר חברון - נייד 0526072211

131. דל - מזג, הגביה, הָסר
132. דלי - מזג
133. דמא (בן נתינה) - שם אדם
134. דמטאי - שהגיע
135. דמי - דומה
136. דמיתא - דומה
137. דעתיה - דעתו
138. דעתך - דעתך
139. דריה - דורו
140. דריש - דורש
141. דרשי - דורשים
142. הא - זה, הרי, זאת
143. האי - זה
144. הדר - חזר, ואחר כך
145. ההוא - אותו
146. הוואי - היו
147. הוואי - הייתי
148. הוה - היה
149. הוו - היו
150. היינו - זה הוא, זה שווה ל...
151. היכא - מקום
152. היכי - איך, כיצד
153. היכי דמי - כיצד מדובר.
154. הילכך - הואיל וכך
155. הימנותא - אמונה, נאמנות
156. הימנותיהו - אמונתם, נאמנותם
157. הך - זה, ההוא
158. הכא - כאן
159. הכי - כך
160. הלולא - סעודת נישואין
161. הלכתא - הלכה
162. הנו - אלו
163. הני - אלו
164. הניחא - זה נוח
165. הןך - ההם, אותם
166. הרפתקי - מקרים, מאורעות
167. השתא - עכשיו
168. התם - שם
169. ואיבעית אימא - ואם תרצה אמור
170. והא - והרי
171. והאיכא - והרי יש
172. והתניא - והרי שנינו בברייתא
173. והתנן - והרי שנינו במשנה
174. זוטא - קטן
175. זילא - מזולזל
176. זימן - פועמים
177. חד - אחד
178. חזא - ראה
179. חזי - ראה
180. חזי - ראוי
181. חזיה - ראה אותו
182. חזית - תראה

187. חכים - חכם
188. חכמי - חכמים
189. חליף - עובר (מבקר)
190. חלשה - חלה
191. חלשה דעתיה - הצטער
192. חמאן - ראה אותם
193. חמרא - יין, חמור
194. חציף - חצוף
195. חבא - טוב
196. חעמא - הטעם,
197. חעמיהו - טעמים
198. חפחה - הכתה
199. חריף - טורף, לוקח
200. ידך - ידך
201. ידעי - הייתי יודע, יודעים
202. יומא - יום
203. יומי - ימים
204. יליף - לומד
205. ילפין - אנו לומדים
206. ינוקא - תינוק, ילד
207. יניק - צעיר
208. יתבי - יושבים
209. יתיב - יושב
210. כולי - כל
211. כוליה - כולו
212. כותך - כמותך
213. כללא - כלל
214. כמאן - כמי
215. כסא - כוס
216. כרע - כורע
217. כרעא - רגל
218. כרעך - רגלך
219. כתיב - כתוב
220. כתיבא - כתובה \ נאמרת
221. כתנאי - כמו דברי תנאים
222. לבשייה - ילבישנה
223. להו - להם
224. להלן - בהמשך
225. לטעמיה - לטעמו
226. ליה - לו
227. לייט - לשון קללה, הקפדה
228. ליכא - אין
229. לימתייה - יגיע
230. לימניהו - נמנה אותם
231. ליסלות - גזלות
232. ליכרא - לכבוד
233. לית - אין
234. ליתו-יבואו \ יביאו
235. ליתי - יבוא
236. ליתיב - יתן
237. ליתנהו - אינן
238. למימא - ללמוד, לגמור

243. למיסמך - לסמוך
244. למיסק - לעלות
245. למיעבד - לעשות
246. למיפרכ - לפדות
247. לן - לנו
248. לקמיה - לפניו
249. מאי - מה
250. מאן - מי
251. מדלי - מרים
252. מדרשא - מדרש
253. משני - מתרץ
254. מהליה - מל אותו
255. מודין - מודים, מסכימים
256. מוספיה - מוסיף לו
257. מחבראי - מחבראי
258. מחיל - מוחל
259. מחסא - שם עיר בבבל
260. מטא - הגיע
261. מיא - מים
262. מיכני - צריך, נצרך לו
263. מידי - כלום, דבר
264. מיהא - מכל מקום, על כל פנים
265. מיחדין-מחודדים
266. מיחייב - יהא חייב
267. מיחייבא - מחויבת
268. מיחייבי - מחויבים, חייבים
269. מייתי - מביא
270. מיכסי - מכסה
271. מילי - דברים, מילים
272. מילתא - דבר, הלכה
273. מילתיה - דברו
274. מינה - ממנה
275. מיניה - ממנו
276. מינה - ממנה
277. מעבד - לעשות
278. מעבד - יעשה
279. מפקדה - מצווה
280. מפקידא - מצווה אני
281. מיקם - לעמוד
282. מיקרו - נקראים
283. מיתח רתח - כעוס כועס
284. מיתקי - נזקים
285. מיתבי - משיבים
286. מכדי - מכיון ש
287. מכלל - מכאן
288. ממטי - מביא
289. מתא - עיר
290. מנהי מילי - מניין אלו המילים
291. מנו - מי הוא
292. מנלן - מניין לנו
293. מסגי - מהלך
294. מסחא - מרחץ

295. מִסְתַּבֵּרָא - מסתבר
296. מַעֲלִיָּא - מעליא
297. מַפְרָקִיָּה - לפדות את עצמו
298. מַצֻּתָּא - מצוה
299. מַצִּית - יכולת
351. עֶבֶד - עשה
352. עֲבִידָנָא - אני עושה
353. עֲדִיפָא - עדיף
354. עֲדִיפָנָא - אני עדיף
355. עֵיילי - נכנסים
407. רִישִׁיָּה - ראשו
408. רִיתְחִיָּה - כעסו
409. רִשְׁעִי - רשעים
410. שְׁאֵנִי - שונה
411. שְׂבָקָה - עזב אותה

כל הזכויות שמורות לעמותת "וכל בניך לימודי ה'" - עתניאל הר חברון - נייד 0526072211

303. מְקָרִי - נקראים
304. מָר - אדון, תואר כבוד לחכם
305. מְרַבֵּינָהּ - אומנת שלו
306. מְרַגְנִיתָא - מרגלית
307. מִירֵישׁ - בראש, מתחילה
308. מִשְׁקִי - משקה
309. מִשְׁתַּבַּח - משתבח
310. מִתְּנִי - שונה
311. מִתְּרַחֵשׁ - מתרחש, יעשה
312. נְחִית - יורדת, יורד
313. נְחִתָּת - ירדה
314. נִהוּ - הוא
315. נִהוּ - יהיו
316. נִיעֵץ - נחפש
317. נִילֵף - נלמד
318. נִימָא - נאמר
319. נִינְהוּ - הם
320. נִסָּא - נס
321. נִינְתִי - יבוא, נביא
322. נִכְסִיָּה - יכסה אותה (בבגדים)
323. נִכְסִיָּה - נכסיו
324. נְמִי - גם
325. נִסְבַּת - תישא (אשה)
326. נִסְבָּנָא - נשאתי
327. נִפְקָא - יוצא, יוצאת
328. נִפְקִי - הייתי יוצא
329. נִפְשָׁה - עצמה,
330. נִפְשִׁיָּה - עצמו, נפשו
331. נִקְלִטָּן - מוחזק בידו
332. נִקְבִי - נוקב (בפנינים)
333. נָשִׁי - נשים
334. נִשְׁיָּה - הנשיא
335. נִתֵּר - נשר
336. סְבִי - זקנים
337. סְבִירָא - סבורים, סבור
338. סְבִירִי - סוברים, חושבים
339. סְגִיָּה - שם של נהר, מספיק
340. סוּדְרָא - סודר, בגד
341. סוּמָא - עיוור
342. סִיפָא - סוף
343. סִירְקוֹן - סוג לבוש
344. סִינְתִין - סכנתם אותי
345. סְכִילִי - טפשים
346. סְלִיק - עולה
347. סְלָקָא - עלה
348. סְמִיךְ - סומך
349. סְמִיכִי - סומכים
350. סְרִי - עשרה
359. עֲלָמָא - עולם
360. עֲנִינָא - ענין
361. עֲסָקִין - עוסקים
362. פּוּרְיָא - מטה
363. פּוּרְתָּא - מעט
364. לְפִטְרָא - לפטור
365. פִּירְקָא - דרשה בצבור, פרק
366. פִּיתְחָא - פתח
367. פִּלְגִינְהוּ - חילק אותם
368. פִּלְחוּ - עבדו
369. פִּלְגִי - חולקים
370. פִּסְקִי - פוסקים
371. פִּסְקִי - פוסקים, מחלקים
372. פִּפְוִנְיָא - בני העיר פפוניא
373. פִּרִיס - פורס
374. פִּרִיסָת - פִּרְסָת
375. פִּרִיק - פודה
376. פִּרְקִיָּה - פודה אותו
377. פִּרְקִמְלִיָּה - סחורה, מסחר
378. פִּשְׁטָא - פשוט
379. פִּעוּרִי - לְעוּרִי
380. צִרְיָא - נצרך
381. צִרְיִי - צריכים
382. קָאִי - עומד
383. קָאִים - עומד
384. קָאִימָנָא - אני עומד
385. קָאִמָר - אומר
386. קָאִמְרוּ - אמרו
387. קָאִמְרָת - אמרת
388. קָאִתִי - בא
389. קָבִיל - קבל
390. קָמָא - ראשון
391. קָמִיָּה - לפני
392. קָמִיָּתָא - ראשונה
393. קָסְבִר - סובר
394. קָעְבִר - עובר
395. קָרָא - פסוק, תורה
396. קָרִי - קורא, דלעות
397. קָשָׁיָא - קשה
398. קָתְנִי - התנא שנה
399. רָבָאִי - רב שלי
400. רָבִיָּה - רבו
401. רָבָן - רבותינו
402. רָהִיט - רץ
403. רָבָא - רוב
404. רָחֻמָא - הקב"ה
405. רִישָׁא - ראש
406. רִישׁוּתִיָּה - ראשים שלו
414. שְׁוִיָּה - שנה אחת
415. שְׂוָקָא - שוק
416. שְׁוִנָא - שנון
417. שְׁרָאִי - בגדי משי
418. שְׁתִּסְר - שש עשרה
419. שְׁלַחִיָּה - שליחיו
420. שְׁמַעֲתָא - שְׁמַעֲתָ
421. שְׁמַעֲתִיָּה - שמועותיו, שמועות
422. שְׁמַעֲתָתָא - שמועות, הלכות
423. שְׁנָא - שונה, הבדל
424. שְׁנָאִמָר - שכתוב בתורה
425. שְׁפִיר - יפה
426. תָּא - בוא
427. תו - עוד
428. תוב - שוב, חזור
429. תִּחוּשׁ - תחשוש
430. תִּמָּא - תאמר
431. תִּיתִי - תביא
432. תִּיתִיב - תשב
433. תִּיתְנִיָּה - תשנה אותה
434. תִּלָּא - תלה
435. תִּלְתָּא - שלוש
436. תִּמְנִי - שמונה
437. תִּנָּא - חכם, ברייתא
438. תִּנְוִרְבָּן - שנו רבותינו
439. תְּנִי - שונה
440. תִּנְיָא - שנויה, ברייתא
441. תִּנְיָנָא - שנינו במשנה
442. תִּנְיָנָא - תנין
443. תִּנְן - שנינו במשנה
444. תִּקְרִי - תקרא
445. תִּרְין - שניים
446. תִּרְתִּי - שתיים
447. תִּרְתִּין - שתיים

מונחון

המונח	תפקיד	ממנה
1. אֲדָרְבָּה	קושיא	מ: סברה.
2. אוּ דְלָמָא	הצעת	אפשרות אחרת, הבאת הצד השני.
3. אוֹקִימָתָא	הצעה לפרשנות	למשנה או מקור אחר לתרץ קושי.
4. אַטְּלוּ (כלום?)	קושיא	יופיע גם כפשוטו: משום.
5. אִי אָמַרְתָּ בְּשִׁלְמָא	קושיא	המורכבת משני חלקים, המתחילה באומרה אמירה שהדין נוח לצד אחד של הספק, וקשה לצד השני של הספק.
6. אִי בְּעִיַת אִימָא	הצעת	תשובה נוספת.
7. אִי חָכִי	קושיא	על פרוש או תשובה שנאמר קודם.
8. אִי נָמִי	הצעת	פרוש נוסף או תרוץ אחר.
9. אִי סְלָקָא דְעֵתָא	קושיא	שהנחה זו איננה נכונה.
10. אִיבְעָא לָהּ (להם) אִיבְעָא לִיהּ (לו)	שאלה	שנשאלה על ידי חכמי בית המדרש. שנשאלה על ידי חכם
11. אִיבְעִית אִימָא	הצעת	תשובה נוספת.
12. אִיכָא בִּינְיָהוּ	תשובה	על השאלה "מאי בינייהו".
13. אִיכָא דְאָמַרִי	הצעת	נוסח אחר של המימרה או של הסוגיה.
14. אִיכָא דְרַמִי לִיהּ מִיְרָמָא	הצעת	גירסה נוספת למהלך הקודם - עכשיו מציגים אותו בתור סתירה.
15. אִיכָא דְרַמִי קָרְאִי אֶתְדִי	הצעת	גירסה אחרת למימרה - מתחילה מסתירה בין הפסוקים.
16. אִילִימָא	הצעת	אפשרות של תשובה שהגמרא תדחה מיד לאחר מכן.
17. אִימָא	הצעה	הגהה [תיקון גירסה], פרשנות, תירוץ.
18. אִימָא סִיפָא	קושיא	על ידי הצלבה של סוף אותו מקור תנאי עם תחילתו.
19. אִינִי?	קושיא	מ: מימרה או מעשה על מה שנאמר קודם. [בד"כ].
20. אִיתִיבִיהּ	קושיא	על ידי הבאת מקור תנאי. [מוזכר שם המקשן].
21. אִיתִימָא	הצעת	גירסה אחרת של שם אומר המימרה.
22. אִיתִמַר	"יחידה" אמוראית	בין שני אמוראים. [בד"כ יוצג בתחילה הנושא, ואז יובאו שתי דעות].
23. אִיתִמַר עָלָה	פרשנות	של אמורא על משנה או ברייתא שהובאה.
24. אֱלָא	הסבר	חדש הדוחה את הסבר הקודם.
25. אֱלָמָא	הסקה	בד"כ לאחר מיכן יבוא קושיא בעקבות ההסקה.
26. אֱלָמָה (למה?)	קושיא	
27. אִם תִּחְצִי/א לִוְמַר	שאלה הסקה פרשנות	שמבוססת על אפשרות קודמת. אם תדייק בדבר תמצא ש... על השאלה שנשאלה
28. אָמַאי	שאלה או קושיא	המקשה למה ...
29. אָמַרָא		1. שם תואר של חכם בתקופת הגמרא 2. המתורגמן, שהיה משמיע בקול רם את הדרשה, ומתרגמה מעברית לארמית.
30. אָמַר	פתיחה	למימרה אמוראית ["אמב אביי" וכו'].
31. אָמַר אָמַרְוּ לִיהּ לָהּ	דו שיח חי	בין אמוראים.
32. אָמַר לָךְ	תרוץ	שהגמרא מתרצת, כיצד היה החכם עונה, לו היה נשאל על כך.
33. אָמַר מָר	פתיחה	ציטוט מ: מקור שהובא לעיל. לצורך דיון בהרחבה.
34. אָמַר קָרָא	פתיחה	ציטוט מ: התורה.

35.	אָמֵר	כל הזכויות שמורות לעמותת "וכל בניך לימודי ה'" - עתניאל הר חברון - נייד 0526072211	
36.	אָמֵרִי בְּמַעֲרָבָא	הסבר	שהגמרא מביאה בשם חכמי ארץ ישראל
37.	בְּמַאי קָא מִיפְלָגִי?	שאלה	שמבררת מהי נקודת המחלוקת בין החכמים.
38.	בָּעָא \ בָּעֵי מִינֵיהּ	שאלה	שנשאלה ע"י אמורא בפני אמורא גדול ממנו.
39.	בְּשִׁלְמָא	קושיא	המורכבת משני חלקים, המתחילה באומרה אמירה שהדין נוח לשיטת חכם אחד או לפי אפשרות מסוימת, אבל קשה לפי הדרך השנייה.
40.	בְּמָה דְּבָרִים אָמְרִים	פרשנות	בדרי"כ מצמצמת. [רבי יוחנן – בא לחלוק. ריב"ל – בא לפרש]
41.	גּוּפָא	פתיחה	ציטוט מ: מקור שהובא לעיל. לצורך דיון בהרחבה.
42.	דָּאָמֵר	סיוע	מ: מימרא אמוראית עם שם אומרה.
43.	דְּבַר אַחֵר		הבאת פרוש נוסף לאותו פסוק. ובא גם כפשוטו.
44.	דִּילְמָא	הצעת	אפשרות אחרת.
45.	דְּכַתִּיב	סיוע	מ: פסוק.
46.	דְּקָתְנִי	סיוע	מ: ברייתא.
47.	דִּתְנֵנוּ רַבָּנִי	סיוע	מ: ברייתא.
48.	דִּתְנִי	סיוע	מ: ברייתא.
49.	דִּתְנֵנָא	סיוע	מ: ברייתא.
50.	דִּתְנֵן	סיוע	מ: משנה.
51.	הָא גּוּפָא קָשְׁיָא	סתירה	בין שני חלקי המשנה \ ברייתא.
52.	הָא כִּיצַד	שאלת ברור	בדרי"כ מופיע במשנה.
53.	הָא לֹא קָשְׁיָא	תירוץ	שמיישב קושיא או סתירה.
54.	הָא ... וְהָא ...	תירוץ	על יד אוקימתא שיש חילוק בין המקורות.
55.	הָא מַנִּי	שאלה רטורית	מי התנא שלימד הלכה זו.
56.	הָא תוּ לְמָה לִי	קושיא	מדוע המקור הביא שני מקרים, והרי אפשר היה ללמוד את ההלכה מהמקרה הראשון, השני מיותר!
57.	הָוָה אָמִינוּ	הצעה	לחשיבה ראשונית ולאחר מכן תדחה.
58.	הִינֵנוּ דְּאָמְרִי אֵינְשֵׁי	סיוע	על ידי הבאת פתגם עממי.
59.	הִיכִי דְמִי	שאלת ברור	באיזה מקרה מדובר?
60.	הִיכִי מְשַׁכְּחֵת לָהּ	שאלת ברור	כיצד מדובר, כיצד יש מציאות כזו?
61.	הִיכִי נַעֲבִיד	שאלת ברור	איך נעשה?
62.	הָכָא	פרשנות	המקור הראשון עוסק במקרה מסויים. מופיע גם במובנו הפשוט: כאן.
63.	הָתָם	תירוץ \ פרשנות	המקור השני עוסק במקרה מסויים, וכך מתורץ הקושי. מופיע גם במובנו הפשוט: שם.
64.	הָכָא בְּמַאי עָסְקִין	תשובה	על ידי פרשנות המקור המוקשה, באיזה מקרה הוא מדבר.
65.	הָכִי הִשְׁתָּא	קושיא	כיצד אתה משווה.
66.	הָכִי נָמִי מְסַתְבָּרָא	סיוע	מ: סברה.
67.	הָכִי קָאָמֵר	פרשנות	הבנת דברי החכם, הבנת עצם הדין.
68.	הִלְכָתָא - הִלְכָה	מסקנת	פסיקה.
69.	הִלְכָתָא אָמִירִי לָהּ		מקור ההלכה הוא ממסורת (במקרים רבים - הלכה למשה מסיני).
70.	הִנֵּי מִילִי	תירוץ	על ידי אוקימתא בפרוש המקור.
71.	הִנִּיקָא לְמָאן דְּאָמֵר	קושיא	המורכבת משני חלקים, המתחילה באומרה אמירה שהדין נוח לשיטת חכם אחד או לפי פרשנות מסוימת, וקשה לשני.
72.	הִתְיַנַּח	קושיא	המורכבת משני חלקים, המתחילה באומרה אמירה

המונח	תפקיד	מגמה
		שהדיו נוח לשיטת חכם אחד או לפי פרשנות מסוימת,
		כל הזכויות שמורות לעמותת "וכל בניך לימודי ה'" - עתניאל הר חברון - נייד 0526072211
		יופיע גם כפשוטו – והאחר.
74. וְהָא	קושיא	על ידי הבאת מקור שיש דעה או דוגמא סותרת.
75. וְהָא כְּתִיב (וְהִתְיַב) וְהָא קָטְנִי (וְהִתְיַב)	קושיא	מ: פסוק.
76. וְהָא קָטְנִי (וְהִתְיַב) וְהָא תִּנְיָא (וְהִתְיַב)	קושיא	מציטוט ממקור תנאי שאינו משנה. [לעיתים בניחותא – כסיוע ורש"י יכתוב זאת].
77. וְהָא תִּנְיָא (וְהִתְיַב) וְהָא תִּנְיָא (וְהִתְיַב)	קושיא	מ: ברייתא [לעיתים בניחותא כסיוע ורש"י יכתוב זאת].
78. וְהָא מְרָא (וְהָא מְרָא) וְהָא תִּנְיָא (וְהִתְיַב)	קושיא	מ: דברי אמורא.
79. וְהָא תִּנְיָא (וְהִתְיַב) וְהָא תִּנְיָא (וְהִתְיַב)	קושיא	מ: משנה [לעיתים בניחותא כסיוע ורש"י בד"כ יכתוב זאת].
80. וְהָא בְּה	הבאת קושיא \ שאלה	ממקום אחר או מסברה על אותו מקור מדובר.
81. וְהָא בְּה	"לימוד"	באמצעות אחת המידות שהתורה נדרשת בהן.
82. וְהָא בְּה	קושיא	מחזירים את הקושיא למקשן, שהקושי קיים גם לשיטתו.
83. וְהָא בְּה	סתירה	בין שתי מקורות בעלי אותה סמכות, בד"כ בין שתי מקורות תנאים.
84. וְהָא בְּה	הצעה	נוספת של אותה קושיא \ תירוץ.
85. וְהָא בְּה	תרוץ	על ידי שינוי הגירסה שלפנינו או הוספת משפט קישור שמסביר את היחס בין החלקים של המקור.
86. וְהָא בְּה	לימוד	באמצעות אחת המידות שהתורה נדרשת בהן.
87. וְהָא בְּה	סיוע	על ידי הבאת סיפור או מימרא.
88. וְהָא בְּה	שאלת ברור	מי בעל השיטה [בד"כ תנא].
89. וְהָא בְּה	שאלת ברור	כאיזה שיטת תנאים המקור הולך.
90. וְהָא בְּה	הבאה	מ: פסוק.
91. וְהָא בְּה	קושיא \ "בניחותא"	קישור של דיון אמוראי למחלוקת תנאים.
92. וְהָא בְּה	הסבר	למה נחוץ להזכיר דבר זה, או באיזה מקרה מדובר.
93. וְהָא בְּה	תירוץ	בד"כ על סתירה בין מקורות, על ידי אוקימתא שונה לכל צד.
94. וְהָא בְּה	פרשנות	על ידי צמצום דין המשנה וברייתא למקרה מסוים.
95. וְהָא בְּה	לימוד	באמצעות אחת המידות שהתורה נדרשת בהן.
96. וְהָא בְּה	הצעת אפשרות	שתדחה.
97. וְהָא בְּה	קושיא	על אמוראים שנחלקו במחלוקת תנאים. והקושיא בד"כ נדחית. [ואם מוזכר רק תנאי לפעמים אין זה כקושיא].
98. וְהָא בְּה	הצעה לסיוע	שתדחה.
99. וְהָא בְּה	הבאה	גירסה אחרת.
100. וְהָא בְּה	קושיא	על נוסח המשנה, והצעת נוסח חילופי שידחה.
101. וְהָא בְּה	שאלת ברור	מה ההשלכה ההלכתית למה שנאמר.
102. וְהָא בְּה	שאלת ברור	מדוע שנו קטע מסוים במקור התנאי.
103. וְהָא בְּה	קושיא	על ידי הצעת מסקנה העולה לכאורה מן המקור, ואז על פי זה קשה ...
104. וְהָא בְּה	פרשנות	העלאה מחדש של פירוש שכבר הובא ונדחה, והובא שנית כפרשנות טובה. לעיתים גם יבוא כפרושו הרגיל.
105. וְהָא בְּה	שאלת ברור	על העניין או על פרטיו.
106. וְהָא בְּה	שאלת ברור	מהו ההבדל ההלכתי בין שתי הדעות \ עניינים.
107. וְהָא בְּה	שאלת ברור	מה התפישה העקרונית להצטמצם למקרה המסוים?

המונח	תפקיד	מגמה
108. מאי בְּיָהוּא?	שאלת ברור	ברור ההבדלים ההלכתיים או המעשיים הנובעים מהדעות או מהטעמים השונים.
109. מאי דְּכָתִיב?	שאלת ברור	על פרוש הפסוק.
110. מאי הָיוּ עָלָה?	שאלת ברור	כיצד נפתרה השאלה שהועלתה קודם.
111. מאי "וְאִמְרָא"?	שאלת ברור	מדוע הברייתא הביאה שני פסוקים הרי מספיק פסוק אחד.
112. מאי טַעְמָא?	שאלת ברור	על נימוקי הדין.
113. מאי לָאו ... ?	הצעת	פירוש, שידחה לאחר מכן.
114. מאי לְמִימְרָא?	שאלת ברור	מה החידוש בדבר? מה הצורך לאומרו?
115. מאי מְשַׁמַּע?	שאלת ברור	כיצד לומדים את הרעיון הנאמר מהפסוק.
116. מאי נִפְקָא מִינָהּ?	שאלת ברור	מה יוצא מזה מבחינה הלכתית? מהי ההשלכה המעשית?
117. מאי קָא מְשַׁמַּע לָן ... הָיִינוּ הָךְ?	קושיא	בטענה מה הצורך \ החידוש בנאמר.
118. בְּמַאי קְטִיפִלְגִּי?	שאלת ברור	מהו יסוד המחלוקת בין החולקים.
119. מאי קְרָאָה?	שאלת ברור	מאיזה פסוק אתה לומד ענין זה.
120. מאי שְׁנָא?	שאלת ברור	על ההבדל בין שתי הלכות או עניינים.
121. מאי, לָאו ...	אפשרות	שתדחה.
122. מָאן ...	שאלת ברור	מי הוא ש ...
123. מָאן תִּנָּא?	שאלה	מי הוא התנא של המקור שהובא.
124. מַהוּ דְּתִימָא... קָא מְשַׁמַּע לָן?	הסבר	למה נחוץ להזכיר את הדין המסוים. על ידי הבאת הווי"א של הבנה מוטעית, והדין המובא מבהיר שאין זה כך.
125. מִי סְבִירָתָא?	דחית	הסברה, כי אינה מבוססת.
126. מִימְרָא אֲמַר	הסבר	השיקולים של בעל המעשה.
127. מִיִּתְיָבִי	קושיא	מ: מקור תנאי [בדר"כ].
128. מְכָלֵל	היסק	מתוכן המשנה \ ברייתא \ מימרא
129. מָנָא הָיוּ מִילֵּי? ... דְּאֲמַר קְרָא / דְּתִנֵּי רַבָּנָא	שאלת ברור תשובה תשובה	מאיזה פסוק נלמד הדין מ: פסוק מ: מקור תנאי
130. מִנֵּי?	שאלה	מי התנא?
131. מְנַלְן	שאלת ברור	לברר מה המקור בתורה להלכה שנאמרה.
132. מְשַׁמִּיעָה \ מְשַׁמֵּם	ציטוט שמועה	שלא שמע בעצמו תלמיד מרבו, אלא שמע שאומרים בשמו.
133. מְתִיב	פתיחה לקושיא	יבוא גם שם המקשן בדר"כ.
134. מְתִיקָא	פתיחה לקושיא	מסברה.
135. מְתִירָא	תשובה	על ידי פרשנות של אמורא על מקור תנאי.
136. נִימָא	הצעה	שתדחה. יבוא גם כפשוטו – נאמר.
137. סִימְנִין	הצעת	סימן לזכרון.
138. סִיפָא		סוף המקור, לעומת "רישא" - תחילת המקור.
139. סָלְקָא דְּעִתָּא אֲמִין	הסבר	שלולא לימוד הקודם, יכולת להסיק מסקנה מוטעית.
140. פְּשִׁיטָא	קושיא	למה להזכיר את הענין, הרי אין בו חידוש.
141. צְרִיכָא	תירוץ [לקושיא נסתרת]	הצורך בכפילות המקרים \ הפסוקים.
142. קָא מְשַׁמַּע לָן (קְמַשְׁמַע לָן)	הסבר	ללמדנו [ראה: "מהו דתימא"].
143. קְשִׁיָּא	הסקה	הסוגיה או המהלך נחתמת בקושיא.
144. רַבָּנָא		1. כינוי לדעה במשנה שלא נזכר שם התנא. 2. דעת רבים. 3. חכמי הישיבה.
145. רִישָׁא		תחילת המקור.

המונח	תפקיד	מגמה
146. רמי	פתיחה לסתירה	בין שני מקורות בעלי אותה סמכות.
147. רמינה, רמינה	פתיחה לסתירה	בין שני מקורות בעלי אותה סמכות, בדרכי בין שתי מקורות תנאים.
148. שאני [התם]	תשובה / תירוץ	על ידי גילוי ההבדל בין שני המקרים.
149. שמע מינה	היסק	מעין "חותמת" למסקנה ההלכתית.
150. שאמר	סיוע	מ: פסוק.
151. תא שמע	הצעת מקור	לצורך מציאת תשובה (בדרכי), ראייה, קושיא לאחד הצדדים.
152. תיבתא	קושיא	חזקה ואין עליה תרוץ.
153. תיקו	מסקנה	שאינן הכרעה, והשאלה תעמוד.
154. תנא	פתיחה	1. מ: ברייתא. 2. השנן בבית מדרש האמוראי. 3. חכם מתקופת המשנה.
155. תנא דבי ...	פתיחה	ל: ברייתא, הבאה מאוסף ברייתות של בית מדרש מסוים או אדם מסוים.
156. תנא ופליג		אמוראים בתחילת התקופה, שנחשבים כאמוראים אך עם סמכות של תנא לחלוק על תנאים.
157. תנא ושייר		התנא לא הביא את כל המקרים האפשריים, אלא דוגמיות.
158. תנו רבנן	פתיחה	ל: ברייתא.
159. תני	הצעת נוסח	תיקון בנוסח.
160. תני תנא קמיה	הבאת מקור	מ: מקור תנאי שאינו משנה, בפני אמורא.
161. תניא	פתיחה	ל: ברייתא.
162. תניא אידן	הבאת מקור	מ: ברייתא אחרת.
163. תניא כותיה	סיוע	מ: ברייתא.
164. תניא נמי הכי	סיוע	מ: ברייתא.
165. תניא	הבאת מקור	מ: משנה.
166. תן	פתיחה	ל: משנה. לעיתים יגיע גם כקושיא מהמשנה.
167. תסתיים	הסקה	לברור מי משני החולקים הוא הסובר כל דעה.
168. תרגמא	תשובה	על ידי פרשנות של אמורא למקור תנאי.

- א. **אמר רב הונא** – מימרא שנאמרה על ידי רב הונא.
- ב. **רב חסדא אמר** – רב חסדא מגיב למימרא אחרת, אך לא בדו שיח חי.
- ג. **אמר ליה\להו רב חסדא** – רב חסדא מגיב לבעל המימרא בדו שיח חי.
- ד. **אמר רב חסדא אמר רב הונא** – רב חסדא מצטט מימרה מרבו.
- ה. **אמר לך** – הגמרא מגיבה, שלו אותו אמורא היה נשאל על כך, כך היה אומר.
- ו. **אמר רב פלוני משמיה \ משום רב אלמוני** – רב אומר מימרה שלא שמע במפורש מרבו, אלא שאומרים בבית המדרש בשם אותו חכם.

אפיונים של חלקי הסוגיה (אפיון הפסקאות)

1. ציטוט מחשנתנו\ מבריייתא
2. ציטוט מ ...
3. שאלה
4. קושיא
5. דחיה
6. סתירה
7. תרוץ
8. תשובה
9. סיוע
10. פרשנות
11. ראייה [הבאת מקור או סברה]